ДЗВОНИ

ЛІТЕРАТУРНО
НАУКОВИЙ
ЖУРНАЛ

Ч. 1-2
1934
ЛЬВІВ

В. ДЯДИНЮК

ДЗВОНИ ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ МІСЯЧНИК

4-ий рік видання.

ЗМІСТ

1-2-го числа за січень—лютень 1934 р.:

З ріжних причин випустили ми два рази подвійні числа нашого журналу. Одначе від березня появлятиметься наш журнал правильно що місяця.

ПЕРЕДПЛАТА ВИНОСИТЬ: Річно 18 зл., піврічно 9 зл., чвертьрічно 4·50 зл
Окреме число 1·80 зл.
ЗА КОРДОНОМ: Річно 3 доляри, — Окреме число 0·30 дол.
В Чехословаччині: Річно 2.50 дол., піврічно 1·30 дол., чвертьрічно 0·70 дол.
В Румунії: Річно 500 леїв, піврічно 275 леїв, чвертьрічно 150 леїв.

Видає Видавн. Кооп. „Мета“. Відвіч. ред. ПЕТРО ІСАЇВ

АДР РЕДАКЦІЇ Й АДМІНІСТРАЦІЇ: ЛЬВІВ, ЯПОНСЬКА Ч. 7/ІІ. ТЕЛ. 94-56

ВІДБИТО В ДРУКАРНІ „БІБЛЬОС“, ЛЬВІВ, ЯПОНСЬКА 7. ТЕЛ. 14-78.

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ МІСЯЧНИК

„ДЗВОНИ“

РІЧНИК IV (1934)

Зміст IV-го річника (1934).

(Арабські числа вказують сторінки журналу).

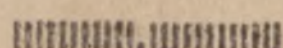
I. Поезії.

II. Белетристика.

III. Наукові статті.

IV. Зрецензовані книжки.

V. Ріжне.

Друкарня „Бібльос“, Львів, Японська 7. Тел. 14-78.

Василь Пачовський.

Листвинська битва.

Як умер Володимир, взяв престіл Ярослав,
Перемишль захопили сусіди —
Лицар з крови і кости, Хоробрий Мстислав:
— „Голя! — крикнув — тобі до побіди!“

До дружини гукнув, знявши меч, таку річ:
— „В місце сонця сів місяць на троні!“
Бють мечами в щити, йдуть добути у січ
Князю слави, а чести дружині...

Впав на Київ немов хуртовина мечем,
Та не хочуть там дідної слави!
Князь в Чернигові сів. По варяг Ярослав
Біг до дівера з тої облави...

Тай під Листвином стали готові на бій,
Затрубів князь Чернигова з рогів —
Горів Гакон у злотім лудані як змій,
Що привів в середину варягів.

Та Мстислав в середину веде сіверян,
А дружина на крилах жде гасла...
Впала ніч. Блиснув грім. Грянув дощ в хмаролом,
Блискавиця то блисла, то гасла!..

Як за громом бив грім, князь гукнув обіруч:
— „Браття, вдарте на злотого лева!“
Тай ударив гук труб серед громів і туч
І рванулася лава Мстислава!

Затріщали списи на черлених щитах
І грозою гула чорна туча!
Забрящали мечі об щити в блискавках
І почалась кровавая січа...

Де шеломи летять, там падуть панцирі —
То варяги сторощують Сівер!
Та Мстислав як орел вдарив лавою з крил,
Де заблис Ярославовий дівер!

Як ударив той вал на пролім сіверян
Та за руки схопилася драча —
Згубив Гакон із пліч золотий свій лудан
І грозою гула чорна туча!

Що заблиснув їм грім — засвітили мечі,
Засияла всім зброя із криці!
Тоді вздрів кожний меч і рубав мужа муж
І лягали в огні блискавиці.

Так мечами валив вал на вал, аж поляг
Де грозою гула чурна туча, —
Муж на мужі поляг на черлених щитах,
Всіх червоним вином впила січа!

Тай утік Ярослав, за ним Гакон побіг,
Тай лишив свій лудан, кому воля;
А на зорях Мстислав серед трупу глядів,
Хто з дружини поляг серед поля!

І зрадів: — „Вийшла ціло дружина моя!“
Тай вернув у Чернигів у славі.
Та згадав Перемишль у кліщах кощія,
Шле поклін Ярославу в тім слові:

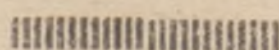
— „Ти сиди в Києві, я на сій стороні,
Старший братіку мій, Ярославе!
Звідсіль змій палить край, звідтіль тисне кощій,
Подай руку для чести держави!

Заведи на столі з Києва божий лад,
А я військо для слави і чести!“
Ярослав взяв на ум, погодивсь рад не рад
З братом лицарем з крови і кости...

І зійшлись, обнялись, в поцілунках найшлись
І не знали, де очі подіти:
— „Хоч Дніпро ділить нас, не розірве нас біс,
Від одної ми матері діти!“

І за руки взялись: Тай Хоробрий Мстислав
Кидав воїв у битви перунські —
Закрутили Кавказ, Мудрий князь Ярослав
Відняв городи наші червенські!

В память згоди Мстислав двигнув Спасові храм
Тисячліття у своїй столиці,
Ярослав поклав город під своїм імям,
Що над Сяном пильнує границі.

Богдан Лепкий.

Із „казки мойого життя".

З вечера*) визвіздилося, а в ночи потиснув такий мороз, що на рано вікна замуровало до чиста.

Батько вдягнувся, як у далеку дорогу і пішов до церкви. Я казав, щоби мене вбирали, бо хочу йти також.

„Не підеш!" — відповіла мені Яніцка.

„Піду!"

„Не підеш!"

„А цому?"

„Бо там сильний мороз."

„А що таке мороз?"

Яніцка надумувалася хвилину: „Мороз це такий дід, великий великий..."

„Як дзіниця?"

„Трохи менший, а борода по коліна, а нігті довгі й гострі..."

„Як у когута?"

„Ще довші."

„І що?"

„Як здибле такого хлопчика, як ти, то щіпає ними."

„Як рак?"

„Ще гірше. І дусить."

„За що?"

„Щоб не виходив з хати, коли зимно."

„Як дусить?"

„А так: ухопить за горло і задусить."

„На смерть?"

„Що ані не пікне."

В уяві трилітного хлопця виринуло казкове страхіття. Перестрашився. І як звичайно в страху, — мама остання оборона.

„До мами хочу."

„Мами нема. Мама також пішла до церкви."

Хлопець перестрашився ще гірше. Хоч до церкви близенько, то все ж таки мороз може вхопити маму й задусити. Гадка та, як звичайно в дітий буває, обхопила його всеціло. Ніякої другої в цю хвилину в його голові не було, і він зайшовся плачем.

„Ну, чого плачеш, Мазепо? (Так мене називала Яніцка, коли я був нечемний). Тихо будь! Вбирайся! Як уберешся, то мама прийде. Кажу тобі!"

Хлопець повірив, бо Яніцка була жінка поважна ... говорити переконливо. Став одягатися. Найгірше б... кою, бо зимна. Але Яніцка притулила сорочку ... і було добре. З ціжемками*) також біда. ...

---

*) Деякі відхилення від принятого ... тора залишаємо без змін. РЕД.

*) Ціжемки — ціжми по тодіш...

Яніцка помогла і хлопець незабаром виліз із постелі. Митися в зимі, це також не легко. Вода зимна, а мама в теплій митися не дає. „Тепла вода для дівчат — каже — а ти в мене мужчина“. Але і з миттям якось пішло і хлопець незабаром перейшов до їдальні, де на нього чекало снідання. Тепле молоко, якого він дуже не любив, бо хотів кави. Тато й мама пють каву, а йому дають молоко. Це була кривда! Ціла потіха цукрований колачик. Витарабанився на своє високе крісло й сів при круглім столі, напроти годинника, що видзвонював години. Кривився і пив молоко, закусуючи солодким колачиком.

На столі шипів самовар і Яніцка парила каву.

Хлопець слухав, як шипів самовар і дивився, як непомітно посувалася велика вказівка на годиннику, а мала не хотіла ані руш. Про мороз на хвилину забув. Зате пригадав собі про тії коники й песики, що йому вчора мама так гарно з паперу повитинала. Вони лежали на столі.

Присунув їх до себе і розкладав на цераті. Наперед бігли коні, цуґові, а за ними гнали з виваленими язиками пси. Найкращий був пудель, обстрижений, з гривою, як лев і з китицею шерсти на тонкім хвості. У зубах ніс кошик.

Мама витинала тую менажерію ножицями з паперу так скоро і вправно, що він надивуватися не міг, як це в одну мить з паперу робиться пудель. Але на те вона мама. Мама все вміє. І співає, і шиє, і на ґітарі грає, і така гарна, як ніхто... Дуже гарна мама!

А там мороз! Він може її задусити. Нащіпає, нащіпає, а тоді вхопить і задусить.

І знову в діточій уяві виринув страхітний образ нерівної боротьби мами з морозом, такий живий і невмолимо жорстокий, що дитина розридалася в голос. „Мамо! Мамо! Мамо.“ Яніцка вийшла була на хвилину до кухні пражити сметанку, щоб була готова кава, як єґомость з їмостею*) прийдуть із церкви. Почувши плач, лишила сметанку і прибігла.

„Нещаслива мені година з отим плаксою. Бідний ти будеш, синку, зі своєю натурою. Ну чого тобі? Кажи!“

„Де мама? Я не хочу, щоби маму задусив мороз.“

На щастя вернула мама. В лисячім футрі, зі сканковим**) комніром і з таким самим великим зарукавком. На голові аксамітний колпачок. „Як там зимно, Яніцка! Як там зимно! Мороз ...щіпає і ніби шинами палить.“

...лопець зіскочив з крісла і біг до мами, втішений, що вер... ...у так дуже хотілося пестощами і цілунками виявити ... Але мама не пустила його до себе. „Тікай, бо ... і пішла до спальні, щоби скинути футро й огрі...

...робити, як Яніцка з кухонних дверий ... прийшла.“

„Най іде до їдальні.“

Увійшла Гандзуня. Ціла біла. Білий, новий кожух, білий рантух попід бороду і на виду така біла-біла, ніби в ній каплі крови нема.

Я Гандзуню любив. Її чоловік був у нас пасічником на Керничках. Гандзуня привозила мід і яблука, такі солодкі, як мід. Брала мене на коліна й бавилася зі мною та казала, що колись бавила оттак мою маму. Я не міг собі уявити, як моя мама могла колись бути маленькою і бавитися в Гандзуні на колінах. Гадав, що вона жартує, бо Гандзуня й пожартувати любила. Очи, хоч старі, а все сміялися в неї.

Але тепер ті очи, ніби парою зайшли і ціла вона виглядала як привид якийсь, не як жива людина. І тому я не біг до неї витатися, лиш непомітно відсунувся геть далеко у другий кінець покою. Не знав і не думав, чому це роблю, але так зробив.

А мама взяла Гандзуню попід руки, завела її в куток під піч і посадила на кріслі. „Пощож ви їхали, Гандзуню, у такий мороз?“ — питалася.

„До церкви і до вас, їмостунечко моя,“ — ледве вимовила. „Помолитися хотіла і подивитися на вас,“ — додала ледве чутно.

Мама розпинала кожух Гандзуні і розвязувала рантух. Я бачив, як маленькі, немов діточі мамині руки дріжали і як мама хвилювалася чим раз гірше. „Ой якже ви змерзли, Гандзуню, як ви змерзли! Дивуюся Євці, що пустила вас у такий мороз. Також невістка! Чекайте, я вам зараз горячої кави принесу. Сядьте собі вигідно, опріться об стіну, та-ак“.

І мама побігла до кухні по каву. Мені, не знаю чому, зробилося страшно. Я хотів, щоб велика вказівка на годиннику добігла до малої і щоб годинник почав бити дванайцяту годину. Але він не спішився. Вказівка не посувалася, хоч маятник кивався, то вправо, то вліво.

На щастя мама з кавою з кухні прибігла. Зробила кілька кроків і нараз перед самою Гандзунею зупинилася. „Ах!“ — і тарілка зі склянкою кави з дзенькотом полетіла на землю.

Гандзуня не жила.

— — — — — — — — — —

||||||||||||||||||||

Ю. С.

Кольомбіна.

(Під карнавал).

— Щодо того костюмового балю, що має бути нині в клюбі, — говорив при сніданні Архібальд Велькін, коли його дружина в прегарнім синім шляфрочку наливала йому кави — то вигадка та не дуже мені подобається. А ти як думаєш, Наталіє?

Наталія глянула на мужа зі здивованням в великих голубих очах і спитала:

— Що тобі не подобається, любий?

— Ах, та справді глупа вигадка, що мужі й жінки мусять одягатися окремо, щоби нічого не знали про свої костюми.

За вісім літ подружого життя Архібальд Велькін мав змогу нераз переконатися, що мовчанка його жінки це ознака, що вона не згоджується з його думкою. Отже коли й тепер нічого йому не відповіла, уважав за вказане виаснити їй, про що йому йде, і сказав:

— Думаю, що було би ліпше, коли би ми виявили собі, як будемо переодягнені.

— Довідаємося про те, як здіймемо маски.

— Але ж це не має зовсім сенсу, той цілий секрет — обстоював муж, чуючи, що йому зачинається робити гарячо.

— Подай панові мармоляди — звернулася жінка до служниці.

Архібальд взяв трохи мармоляди, а по тім повторив:

— Думаю, що то не має сенсу.

Але Наталія нічого не відповіла. Архібальд подумав собі, що ніколи в житті не зустрічав жінки, котра би так вміла мовчати, як його дружина. Надавало це їй прикмети якоїсь таємничої сили.

— Голова клюбу говорив мені, що розіслано понад пятьсот запрошень. Значить, товариство буде дуже ріжнородне. Хотів би я знати, в якім будеш костюмі, щоб могти мати тебе в своїй опіці.

— Дуже це гарно з твого боку, але я переконана, що не зайде потреба опіки наді мною.

— Навпаки, може зайти.

— Ох, не думаю. В нашім клюбі це виключене.

— Але ж говорю тобі, буде товариство дуже ріжнородне. Ти гарна, а в додатку бльондинка.

А що Наталія дальше мовчала, додав по хвилині тоном, що в нім дзвенів легкий докір.

— Бльондинки мають звичайно величезний успіх.

— Візьми, прошу, гарячих пригріванців — сказала жінка, коли увійшла до покою служниця.

Муж взяв і мовчав, доки не вийшла покоївка.

— Досконало знаєш, що люди в масках і костюмах набирають сміливости. Крім того буде много напитків, бо від часу введення прогібіції всі надмірно багато пють. Це ще одна причина, чому хочу знати.

— Що знати?

— Що? — повторив з іритацією. — Те, про що я питав: який одягнеш костюм?

— На мою думку, якщо тобі скажу, ціла забава буде властиво зіпсута. Як тобі смакує та вудженина? Це новий ґатунок.

— Слухайно! — промовив остро Архібальд. Не уявляй собі,

що зможеш в такий спосіб відвернути мою увагу. Видається тобі, що не потребуєш опіки, але це очевидно тому, що маєш гіршу память ніж я. Перед твоїм фліртом з тим ляльковатим офіциром французом, яким ти так захопилася, думав я, що справді не потребуєш опіки, але тепер... — урвав нагло.

Кинувши їй в обличчя пригадку того одного й одинокого звернення уваги на іншого мужчину, якого впродовж стільки літ подружого співжиття допустилася, Архібальд відразу пожалував своїх слів. Так завсіди було. Завсіди говорив сам собі, що того роду докори є доказом його дрібноміщанства і постановив ніколи більше про те не згадувати. Глупим було не панувати над почуванням заздрощів з приводу одної історії, одинокої взагалі в подружім житті Наталії, що мала місце кілька літ тому, тим більше, що в дійсності та „історія“ була зовсім невинною, а француз був далеко не молодим. Говорячи собі в дусі, що треба було бути останнім дурнем, щоби могти думати про те, а ще більшим, щоби все те повтаряти, Архібальд встав від слола та вийшов злий, і на себе, і на жінку.

Для захования таємниці рішено, що жінки будуть їли обід і будуть одягатися в інших домах, як їх мужі, по чім всі поїдуть просто до клюбу в масках. Супроти того Архібальд Велькін залишив вільну руку своїй жінці й її приятелькам і, взявши валізку з костюмом, що мав перемінити його в Карла II., поїхав в своїм жовтім самоході до Тома Байне. Там застав товариство, зложене з кільканадцяти мужчин, що з них одні вже були переодягнені, інші щойно переодягалися, а всі тримали в руках склянки з „коктелем“ *).

Коли Архібальд вложив королівську перуку, вдяг короткі до колін штани і випив три склянки коктелю, його погляд на масковий баль дещо змінився. Та таємничість, це була все таки добра вигадка: убавиться напевно досконало. Хоч, що торкається Наталії, думав, що повинна була йому сказати, як одягнеться. Чув до неї дальше якийсь жаль за те.

Том Байне мав досконалу пивницю. При обіді на столі стояли великі келішки, а „Scoth“ **) був виїмково добрий. При виході з дому разом з іншими, Архібальд Велькін зобачив в люстрі свою постать і на той вид огорнуло його почування задовілля. На його грудях блищала велика, обсипана брилянтами звізда. Чорні шовкові панчохи увипуклювали зґрабні ноги. Довга, темна перука надавала обличчю таємничого вигляду. Остаточно, чи варта було турбуватися, що Наталія не хотіла зрадити таємниці свойого костюму? О, ні! Предкладав їй свою опіку — того було досить. Вона предсінь теж не знає, як він буде одягнений. Рішучо буде він бавитися досконало.

Їхав до клюбу з арабом, китайцем і вояком Континентальної Армії як своїми пасажирами. Їхав, як міг найскорше, щоби ніхто не пізнав його самоходу. Зупинився з боку дороги в досить зна-

---

*) **Американський напій.**

) **Рід горілки.

чній віддалі від дому і пішов зі своїми товаришами в напрямі входу.

Двері й вікна в клюбі були отворені, танці вже розпочалися. Ідучи по травнику, чули звуки музики. Станули в дверях, що провадили до салі танців. Архібальд Велькін приглядався якийсь час веселому видовищу. Військові, кльовни, пакери, тореадори, ґейші, арлєкіни, ковбої, еспанські сеньоріти, мандарини, пірати, німфи, турки, селяни — всі в масках, крутилися в такт музики „язбанду".

В одній хвилині видавалося йому, що пізнає свою жінку. Була переодягнена — якщо то була Наталія — за даму французького двора. На обличчю мала „мушки", високу упудровану перуку, сукню „панич" з шовку в квітки і танцювала з римським ґлядіятором. Архібальд приглядався їй уважно. Зі зросту фіґури й рухів дуже пригадувала Наталію, а костюм, втриманий в спокійному тоні, мабуть потверджував добрий смак його жінки. Коли перейшла кілька разів коло нього, був цілком певний, що це вона.

По хвилині звернула його увагу на себе Клєопатра, що танцювала фокс-трота з Наполєоном. Наталія могла бути теж гарною Клєопатрою, якби належала до жінок, що хочуть показуватися публично в так скупім одягу.

Та Клєопатра була рішучо дуже приманчива. Архібальд підійшов до неї. Танцюючи з нею, розмовляв зміненим голосом, а при тім намагався вгадати, ким вона може бути. Але гарна єгиптянка мала успіх. В коротці вхопив її індійський раджа, а Карло II. зачав оглядатися за Кольомбіною, що минаючи його кілька разів в танці, немов відповідала на його зачіпні погляди.

В тій хвилі йшла саме через салю з гарним молодцем з кольоніяльних часів. Була це жива осібка в сукні з чорного атласу. Велика біла креза і замашистий чорний капелюх на коротких, червоних звитках волосся доповнювали одяг. Виглядала як уосіблення веселости.

Архібальд підійшов до неї, запросив її до фокс-трота і переконався відразу, що її танець потверджує його перше добре враження.

— Старався я паню зустріти — зачав розмову навмисне дуже низьким голосом.

— Чі так? — защебетала. Но, то значіть, що мі чуємо до себе сімпатії, бо я теж дивілася на вас, ви такій дужій, гарній мужчіна.

— Чи пані є французкою? — запитав своїм зміненим голосом, чи так лиш пані вдають французьку вимову?

— А як монсієр мисліть?

— Я „мислю", що якщо навіть пані вдають, то роблять це дуже добре.

— А ви, ви є злі король. Як мається ваша Нель Ґвен? — спитала.

— Даймо спокій Нель Ґвені — відповів. — Я занятий панею. І прошу мені не говорити, що ви є переодягненою жінкою когось, хто провадить інтереси в Ню-Йорку і грає в „базебаль“ неділями тут у нас.

— Монсієр має надію, що я є весела французька дівчина?

— Так саме!

— Но, то нехай монсієр іде за мною.

Ідучи за нею, згубив її з очей на хвилю, бо в темноті її чорна сукня була невидна. Але коли втікала по сходах в напрямі травника, замітив її білу крезу і побіг за нею. Зникла за великим корчем бозу. Почув її веселий сміх і, підбігши з другого боку, зловив її. А що вона виривалася і все сміялася, і тому, що було темно й обоє були в масках та боз пах солодко, то схилився і вже мав її поцілувати, коли нагло випорхла йому з рук та втекла зі сміхом в напрямі дороги.

Вязень, що утік і його зловили поновно, заслугує на додаткову кару. Коли Карло II, набігавшись по срібно-зеленім в світлі місяця травнику, схопив Кольомбіну, що втікала, і взяв данину з її уст, був счудований її повільністю. Та сповидна її повільність змилила його; був певний, що не буде вже більше втікати. Але вона нараз блискавичним рухом вирвалася знову і побігла — тим разом в напрямі клюбу.

Коло самих входових дверей догонив її. Просив, щоби залишилася, але це нічого не помогло.

— Ні — сказала рішучо — ви є злий хлопчище, знаю про те тепер. Мій муж буде злий.

Тепер щойно Архібальд стямився. Згадав Наталію. В його уяві зарисувалася мала гарна капличка, що в ній присягав він з любовю на вірність своїй дружині. Зробилося йому ніяково, навіть прикро, як це буває у вірних мужів... жалував своєї поведінки.

— Це предсінь забава — немов виправдував себе Карло II.

— Так — відповіла Кольомбіна — але я маю вже досить забави, мій королю.

Рушила в напрямі салі, і Архібальд пішов за нею. Зупинилися на хвилю в дверях та приглядалися танцюючим.

— Прошу пані поглянути! — закликав нагло. — Тут є друга Кольомбіна. Зовсім така сама, як пані, має навіть таке саме червоне волосся.

— Так, мі прійшлі разом.

— Але припустім, що згублю паню з очей; в який спосіб буду міг віднайти вас знову? Як буду міг відріжнити вас від тої другої?

— О, то є піганння!

— Ходім танцювати — в танці умовимося.

— Ні, монсієр, — відказала Кольомбіна — я тепер мушу танцювати з ким іншим.

Коли це говорила, зближився якийсь закаптурений монах і забрав її.

— Прошу прийти тут пізніше — крикнув за нею король Карло, але вона потрясла заперечуючо головою.

— Отже як буду міг вас відшукати?

— Мiслю, що не будете могли! — відповіла Кольомбіна, і король почув знову її спокусливий сміх.

Зніяковілий монарх вернув до дверей і водив по салі очима. Раз здавалося йому, що бачить Кольомбіну зі сицилійським розбійником. Рушив до неї, але то була, видно, та друга Кольомбіна, бо якось не розпізнавала його, крок її не був так легкий, як тамтої, і говорила без французького акценту й вимови.

Менше з тим. Знайде свою загублену Кольомбіну. А коли здіймуть маски, довідається, ким вона є. Від часу до часу, коли бачив Кольомбіну в чорнім капелюсі на червоних звитках, підходив до неї, але за кожним разом зустрічало його розчарування: завсіди виявлялось, що це якраз та друга. Питав її, чи не знає, де є та перша, але нічого не міг довідатися.

Коли о півночі танцюючі зняли маски, Архібальд бігав по балевій салі і сусідних кімнатах, шукаючи Кольомбін, але тепер не міг знайти жадної з них. Не міг знайти також ані своєї жінки, ані дами французького двора.

Де могла бути Наталія? Повинна знаходитися на балевій салі. Це було одиноко відповідне місце на того роду забаві для статочної замужної жінки. Було би зовсім невідповідним ходити по городі при місяці з незнайомим, замаскованим мужчиною. Занепокоєний поведінкою жінки, Архібальд шукав її зором на терасі і на травнику та на хвилю забув про Кольомбіну.

Не знайшовши нігде жінки, вернув до клюбу і зателєфонував до дому.

— Гальо? — Архібальд зі здивованням розпізнав голос Наталії.

— Шукав я тебе всюди — сказав. Чому вернула ти так вчасно до дому?

— Ох, я мала вже досить.

— Чи ти добре бавилася?

— Виїмково добре — запевнила його.

— Отже не розумію, чому в такім випадку вернула ти до дому?

— На маскарадах люди часто роблять зовсім неожидані речі — відповіла Наталія і, заки Архібальд вспів запитати, що значить та увага, спитала: — А ти добре бавився?

— Ох, не дуже — відповів і, постановляючи з цікавости ще раз пошукати Кольомбіни, додав: Залишусь ще тут на хвильку, якщо не маєш нічого проти того.

— Очевидно, що ні. Добраніч, коханий — закінчила Наталія і відложила слухавку.

— — — — — — — — — —

— Но, моє любе — говорив при сніданні Архібальд Велькін, коли його жінка в прегарнім блідорожевім шляфрочку наливала кави — це була досконала забава, правда?

А коли Наталія кивнула головою притакуючо, продовжав дальше з запалом:

— Дуже було забавне, що мужі й жінки нічого не знали про свої костюми. А ти як думаєш?

— Дуже забавне — повторила Наталія.

— Я певний, що розпізнав тебе — мовив Архібальд.

— Чи так? — глянула на нього уважно.

— Так. Ти була в костюмі дами французького двору, в високій упудрованій перуці.

Здивувався, коли Наталія всміхнулася і кивнула заперечуючо головою.

— То не була ти? Справді ні?

— Справді ні.

— То ж який ти мала костюм?

— Була я Кольомбіною — відповіла Наталія і звернулася до покоївки. Подай панові трускавкове варення.

— Архібальд мовчки взяв варення, розсмарував, зїв, запив кавою і вкінці заризикував:

— Були дві Кольомбіни, одягнені зовсім однаково.

— Так. Це є рештки тої нової вудженини. Чи смакує тобі той ґатунок?

— Ох, є досконалий — відказав муж з розсіянням. Обі Кольомбіни, що їх я бачив, мали червоне волосся.

— Перуки.

— Перуки? — повторив Архібальд. — Не виглядало на перуку.

— Мужчини не дуже вміють розріжняти такі речі — відповіла Наталія і на велике счудовання мужа додала: — Чи пригадуєш собі того милого військового старшину, француза, що мені подобався три роки тому?

— О... авжеж.

— Він носив перуку.

— Що? Звідки знаєш про те?

— Я завважила це від першого разу, скоро його зобачила.

— Гм! — мрукнув муж і сидів якийсь час в задумі.

— Наталія теж мовчала.

— Слухай, кохана — вимовив врешті — не говорім вже ніколи більше про того офіцира француза. Це було так давно і зрештою, це була цілковита дурниця.

Якщо Архібальд мав надію, що жінка оцінить, як слід, його великодушність, то зустріло його розчарування; Наталія нічого не відповіла.

— Хто була та друга Кольомбіна? — спитав, якби від нехоти, встаючи від стола.

— Очевидно хтось, хто купив такий сам костюм, як я — відказала жінка.

— Але... — вкусився в язик і по хвилині додав. — Здається мені, що не повинні продавати однакових костюмів на один і той сам баль. Чи ж ні?

Одначе Наталія нічого не відповіла.

Впродовж вісім літ подружого пожиття Архібальд Велькін надто чувся збентежений мовчанкою жінки в таких випадках, коли не годилася з його думкою. Ніколи в житті не зустрічав жінки, що так уміла мовчати, як Наталія. Надавало це їй прикмети якоїсь таємничої сили. (Переклад зі збірки америк. оповідань).

Г. Костельник.

Цар над соняшниками.

Як той перський цар з казки, і я найшов на світі тільки одного справді щасливого чоловіка.

Щасливець, що про нього оповідає перська казка, був убогим пастухом, ані сорочки на собі не мав. А дідо Маслій — це він той єдиний щасливець на світі, що я його знайшов — він мав сорочку й не одну, мав і коника, і віз, і свинку собі рік-річно вигодував та заколював, одначе не мав своєї хати й жив комірником через ціле своє життя.

Може й не повірите мені, може подумаєте собі, що це тільки в книжках так пишеться. Наведу вам гідного свідка, що прекрасно знав діда Маслія.

Через сім років мешкав дід Маслій комірником у своєї покійної бабуні. А вона мені нераз говорила:

— Тільки одного справді щасливого чоловіка знала я на світі — діда Маслія. Так йому Бог дав, бо сам із себе певне не міг би бути такий. Він був інакший, як інші люди: він був ...ну, не вмію інакше сказати, він був щасливий, як святі в небі.

Тай, бувало, бабуня, коли про це оповідала чужим людям, оправдувала цей свій осуд:

— Я й сама не вірила би, якщо б я сама не знала його, якщо б про це оповідала мені якабудь людина зі села, що ніде не бувала, нічого не бачила й нічого не знає. Але ж я і в Єрусалимі була, і в Римі була, тридцять років я сама газдувала, як вдова, з панами знаюсь не від нині, два мої сини високі школи покінчили, наш панотець парох, як знаєте, це мій сват, я і в самого хорватського бана на обідах бувала (один з синів бабуні був виховником банових дітей) — а такого щасливця, як дідо Маслій, я ніде більше не видала.

Йому, уявіть собі, все йшло на радість! Бо є такі побожні люди, що ніколи не закленуть, хоч яка їм прикрість. І дідо Маслій ніколи не закляв, та не задля побожности, а ...задля щастя. Його щастя було сильніше від усіх пригод і клопотів, що спадають на кожну людину, наче ржа на залізо. Так йому Бог дав. Він був наче золото, що не ржавіє ані в воді, а ми всі зі заліза.

Одного разу — оповідала бабуня далі — вернув дідо Маслій з поля, з баштану, з повним возом кавунів і динь. Він баш-

таником був. Я саме вийшла на подвіря, а на возі всі дині на кусні порозбивані й заболочені, тай сам дідо заболочений, а дишель від воза зломаний.

Я заломила руки:

— Пробіг, щож сталося?! Яка шкода, яке нещастя!

І, уявіть собі, думаєте, що дідо Маслій закляв, як кожний інший був би зробив в такій пригоді?! Ні, він не такий був. Звернувся лицем до мене, веселий, наче б ніщо, тай каже, показуючи батогом:

— Он там уже в селі, на краю села, діти бавилися. Один хлопець був перебраний за страхопуда. Дурна кляча настрашилася, бо несподівано це побачила, тай скочила в бік, віз перевернувся, висипався саме до болотнистого рова, що тростиною заріс, дишель зломився... Але люди зараз надбігли, помогли... Щож? Нехай і свині раз попоїдять собі солодких динь... Людське нещастя може вийти свиням на щастя; а щастя для свиней — це і для людей щастя, бо свині не живуть для себе, а для людей...

— Уявіть собі — продовжала бабуня, — дід Маслій, ще й так зажартував собі зі своєї пригоди!

А мені стало його жаль, та кажу до нього:

— Ой, ой, діду, як вас дуже жалую! Як тяжко мусите бідувати-гарувати! Кусника свого поля не маєте, чуже собі винаймаєте, своєї хатоньки не маєте, в чужій комірником тиснетеся... Гірка ваша доля!

А він, уявіть собі, (хто такого сподівався би?), він мені відповів, наче святий з неба:

— Ой, господине, не кажіть таке, не гнівайте Бога! Я дякувати Богу, дуже щасливий на світі. Не міг би бути щасливіший! Я не маю кусня землі? Не маю хати? Ось подивіться — показав рукою на небо — все небо моє, ані цареві сонце не світить інакше, як мені!... А на землі?... Я цар над соняшниками!

— Коли він це сказав — кінчила бабуня — я зрозуміла, що він не такий чоловік, як інші. Ми нині з заліза, а він був наче з золота.

Дідо Маслій мав на думці соняшники, що їх рік-річно садив довкола свого баштану. Певне дещо жартував, коли себе назвав „царем над соняшниками", та в цьому було більше правди, ніж жарту.

А лекше бути царем над людьми, як царем над соняшниками.

* * *

Коли б я вас повів там, де проживав дідо Маслій, на безмежну рівну, як стіл, рівнину, вам певне здавалось би, що ви випали з аеропляну й падете по пустих просторах неба та зближаєтеся до неминучої загибелі на землі. А дідові Маслієві здавалося, що він наче його соняшники, росте з землі та спинається до неба, щоб його ціле обняти, загорнути.

О, ті протилежні становища, що з них люди приглядаються життю-буттю!

Всі люди, що знали діда Маслія, гляділи на його життя, як звичайно на життя вбогої людини. На весні і в літі дідо Маслій був баштяником. Виарендував 3-пів морга поля недалеко села, копав, садив, поливав, розвозив по селі дозрілі кавуни й дині, продавав, щоб домогтися якогось гроішика на зиму. А в зимі помагав заможнішим господарям у зимових роботах, найчастіше теребив кукурудзу. І тут модерні машини відобрали бідним людям працю й хліб, бо машина з бензиновим мотором нині теребить кукурудзу, наче б дощ падав. А тоді, в часах діда Маслія сідали люди, кожний на свій стільчик, що мав вбитий ніж поперек, тай гур-гур качан з усіх боків. Натеребити 100—200 кірців кукуридзиного зерна це була довга, довга праця. А хоч тоді в нас менше поля обробляли, ніж тепер (тоді були величезні пасовища, що їх опісля, по скомасуванню землі, стали управляти), то й тоді було чимало ґаздів, що мали кукурудзи по кількасот кірців.

Отак тяжкою, щоденною працею своїх рук пробивався дідо Маслій через життя. Їв хліб свій „у поті лиця свого", як написано в біблії про Адама, вигнаного з раю. Говорили люди: Ще щастя, що дідо Маслій бездітний, тільки сам з бабою, бо вбогому комірникові гірко в чужій хаті з дітьми. Діти завсіди зроблять якусь пакість, а родичі мусять день у день „випивати" за них від господаря дому. Та інші думали саме навпаки: Якби дідо Маслій мав діти, то був би собі купив якусь хатину, не мусів би комірком тулитися через ціле життя. Тай дідо Маслій уже старий, діти вже підпомагали би його, не мусів би на старість так тяжко гарувати... Хоч як собі міркували люди, завсіди їм сходило на нещастя, на незавидну долю діда Маслія.

Але дідо Маслій інакше бачив світ і своє життя. Добре моя бабуня казала, що він був не такий, як інші люди. Він був щасливий, хоч і вбогий.

Він був багатий душею — „цар над соняшниками".

* * *

„Баштан" це турецьке слово. В нас є своє рідне слово „динянки".

Динянки улаштував дідо Маслій, як усі динянкарі в нас. По тій стороні динянок, що притикає до пільної дороги, отже на вході до динянок, по одному боці колиба з тростини (тростини в нас багато: кожний болотнистий рів заростає тростиною); по другому боці викопана яма, ніби керниця, щоби було відки воду брати для поливання; до ями ведуть два-три сходи, викопані в землі, щоби був легкий приступ до води. Скрізь і поперек динянок чиста стежка, по одному боці самі кавуни, по другому дині. Динянки довкруги обсаджені соняшником.

Он подивіться на діда Маслія, стоїть на своїх динянках, на стежці, з коновкою в руці — чомусь задумався. Вся рістня ще

молода, ще мала — соняшники дідові щойно по коліна. А дідо весь у білому — наче араб у своєму бурнусі. Це певне 1000-літня одежа в тих сторонах; авжеж не могли її мадяри принести з півночі, але мусіли її тут знайти й переняти від словян, що тут мешкали. „Гачі" широкі, мов широка спідниця, сорочка коротка, а її рукави довгі й широкі, наче рукави ряси сербських попів. Усе з білого, домашнього полотна. Одежа, як не можна краще, пристосована до гарячого підсоня: і найменший вітрець має доступ до тіла та охолоджує його.

Наш дідо закотив рукави по лікті — а життєва радість так бє від нього, як горяч від сильного весняного сонця у нашім краю. Не знав дідо Маслій ні про клітини, ні про гени, ні про атоми, ні про електрони, а одначе душею він їх вичуває. Кожній, і найменшій, речі в природі він дивувався і за велику річ уважав її. Ось і тепер він задумався: Яким чудом може вийти квіт з бадилля — жовтий такий, як золото, квіт із зеленого бадилля? (Він мав на увазі квіт своїх динь і кавунів).

І душа йому говорила, що це сам Бог творить, тільки він може такі дива творити. І говорила йому душа, що він, дідо Маслій, помагає самому Господу Богу в його творенню, що він — Божий помічник...

Ось тут була тайна його нескаламученого, завжди живого щастя.

Якжеж мав дідо Маслій почувати себе вбогим, немічним і прибитим, якжеж мав нудитися й томитися своєю працею, коли він мав ясну й постійну свідомість, що він божий помічник та що в природі нема малих річей?! Куди не поглянув, там находив невимовне багацтво божого світу. Ніхто не вчив його цього, така була його душа. На нас, звичайних людей, таке „надхнення" лиш рідко коли приходить. З правила тоді, коли маємо якусь працю, що нею надіємося осягнути якесь відкриття; або коли маємо свідомість, що щось вартісного творимо; або коли сподіємося, що осягнемо великі гроші. О, тоді всяка праця й труднощі, наче їх не було, а відчуваємо тільки радість і ріст душі — приплив багацтва життя.

Як радісно носив воду дідо Маслій та поливав свої кавуни й дині! Зрана, щоби сонце не спарило.

Як радісно копав, полов, доглядав — „помагав самому Господеві Богу", щоби засаджене сімя довести до квіту, квіт до плоду, а плід до повного дозріння...

*
* *

Літний день коло Маковея. Вже давно соняшники прокинулися зі сну й тяжкими своїми головами поклонилися сонцю й свому господареві, дідові, та своїми пахощами, наче кадилом, наситили воздух над динянками. Тепер дідо Маслій — цар над соняшниками. Тепер земля платить йому за його працю. Динянки мов завалені ягнятами — темними й сірими: кавунами й динями. Порепане листя кавунів, ніби сріблом припорошене, уже не ро-

сте, тут і там усихиє, та зате ростуть кавуни; і дині ростуть, але кавуни більші. Дідо зрана збирає дозрілі гарбузи, зносить до колиби. Окремо складає кавуни, окремо дині.

А безупинно розмовляє з ними, ніби з дітьми.

— О, то-то-то! А диви! Який великий, а зі споду білий!

— Ну, ну, я тобі поможу... Ось так: перевернути так треба! Тягни но сонце в себе, позеленієш, позеленієш, як Бог приказав!... А ти пругастий, писаний — о, тобі вже час до колиби, та між люди, вже час! Перезрілий недобрий — тратить соки, ликуватий! Ну, ну, старість — не радість і для вашого роду!...

— Ха, ха, ха! — розсміявся дідо весело до найбільшої дині:

— Чому ж ти так розсілася?

Не видержала, пук мішок від цукру!... Ну, ну, ходи, ходи до колиби, до холодку!

Зрана баба приїзджала на динянки, дідо наладував повний віз, та їхав до села продавати.

— Ґереги (кавуни)! дині! — разураз протяжно, наче співаючи, розголошував, сидячи на возі та їдучи вулицями села.

— Діду, ану розкрайте мені цього-во кавуна, чи добрий!? Дідо мах ножем, кавун тріскотить, наче б був з леду. Стиснув з боків кавун, а на розкраєному місці кавун розявив свою багряну утробу, наче мережану з кривавої роси.

— Ох, добрий! — втішилася купуюча жінка.

А дідо з тріюмфом:

— Авжеж добрий, бо божий! Його Бог сотворив, я тільки пильнував, щоб йому кривди не було!

Коли, бувало, жінки торгувалися, бо ніби дорого, дідо Маслій знову на своє зводив.

— Дорого?!... А я вам кажу, що це за безцін! Нехай дали би вам усі гроші світу, чи хоч кому іншому, то ніхто такого не сотворить. Це тільки від Бога купуєте! Якщо б кавуни не зародили, то треба би за них вдесятеро стільки заплатити — о!

Інші динянкарі в такій пригоді бігмаються і заклинаються, що це справді стільки коштує, що це і те; а дідо Маслій лиш так говорив і добродушно всміхався.

І мав дідо Маслій славу, що його кавуни найліпші. Діти прибігали до матерей та просили їх і нудили: „Мамо, купіть кавунів! Той дідо продає, що має такі добрі кавуни!“

Коли рік був добрий на гарбузи, дідо Маслій виплекував і такі величезні кавуни, як бочівочки — важили й по 20, або й більше кільограмів один.

Живемо в тайнах, хто зна, чи щаслива душа діда Маслія, випроміньовуючи в світ, не уділялася також його кавунам та диням?

*
* *

Розпродав дідо свій денний збір, з порожним возом вернув на динянки. Баба поїхала до села, а дідо лишився на динянках. Тепер наш дідо не має ніякої праці, тільки оком поводить по динянках, щоб кавунам „якась кривда не сталася“.

Десь може перед годиною продзвонили на полудне. Горяч така, що аж соняшники млють. Листя динь поскручувалося, само хорониться від спеки та нечутно благає небеса, щоб зіслали дощ. Але наш дідо чує те нечутне благання й потішає зімліле листя: „Буде, буде, буде! Дасть Бог!“.

Ген-ген далеко пасеться величезне стадо коров. Худоба з цілого села. Звиш дві тисячі голов. І наче плавають по морі.

Як? Відки ж тут узялося море? Моря нема, та так виглядає. Ясні, ясні, наче з білої імли хвилі заляли весь обрій і пливуть, пливуть... Для діда Маслія тут нема тайни. Це так від спеки. вогонь з неба в такому виді ходить по землі... „Фатаморгана“ в нашім краю. Дивна мелянхолія проникає душу на цей вид, якась поезія з другого світу. Не розумію, чому в нас це явище так прозаїчно назвали; „баба кози гонить“. Хіба для дітей, або може самі діти. Дідо Маслій знає всіх людей у селі — і старших, і діти; ба знає й всі корови та коні, хоч скільки їх. Хто ж мав би краще те все знати, як не дідо Маслій, що в літі день у день їздить по всіх вулицях села, перед кожною хатою стає, з усіми людьми розмовляє та всьому приглядається?

І не нудиться наш дідо ні тоді, коли на динянках не має ніякої праці.

Його душа повна багатим інвентарем життя — заповнена й хатами в селі, і людьми, і кіньми, й коровами, думками про них, споминами, журбою й „благоволенням“ для них...

Це все, — його, його рідне, йому дороге, його власність. Що з того, що він не має права продати он усіх тих коров з цілого села та сховати гроші до своєї кишені? Ой, Господи, адже всі люди мусять жити, а він, дідо Маслій, нікого не хоче оскорбити для своєї приємности. Або то багач все проїдає, що має?!

Дідо Маслій переходив у своїх думках багачів, що їх знав, і виходило йому, що щастя не йде в парі з багацтвом, що воно не в багацтві, а в душі людини. Одні багачі скупі, всього жалують собі, тільки більшу працю й журбу мають зі свого багацтва, інші уроюють собі якусь мету, що її не можуть осягнути, й зовсім без потреби огірчують собі життя; знову інші нещасливі в родині.

От стільки їх щастя, скільки оком і серцем захоплять зі свого майна. А так нашому дідові вільно тішитися всяким майном — не тільки своїм, але й чужим. І чуже майно таким способом стає його власністю.

Саме того позбавлені ті, що в тюрмі сидять, і нещасливі вони, що не можуть свого ока та серця звеселяти багатим інвентарем світу.

Ходить наш дідо по своїх динянках, „цар над соняшниками“, що помагає Богові в його творенню, а відкритий світ перед ним.

Там стадо коров з цілого села; а тут ближче, на боці, село в гущавині темних дерев, а білі, білі хати вилискуються на сонці мов дзеркало. (Ніде так гарно не вміють білити хат, як у нас; мури аж світяться). І думає собі дідо:

— Не дай, Боже, вогню! Таке все сухе, як папір!...

Бідні корови тепер!... Сонце спалило пасовище на червону цеглу...

Та буде, буде дощ, дасть Бог! Вечором прийшов сусід динянкар до нашого діда. Приніс шість качанів кукурудзи. Розложили вогонь. Печуть, їдять, смакують. Сусід, як звичайно люди, нарікають на посуху, на це і те — на все. Наш дідо, наче б свої кавуни поливав, потішає й розраджує сусіда і себе. Довго сусіди говорили, оповідали, разом сиділи. А нічне небо виступило над ними в цілому свому маєстаті. Далекі зорі наче б приближалися до землі, ставали щораз ясніші та трипотіли своїм стрібастим таємним промінням, наче білі голуби своїми крильми в леті. Молочна дорога, цей вінець небесний, розвернула свої загадочні, дрібні жемчуги, щоб земля дивувалась тайнам неба.

Скільки разів наш діло поглянув на небо, зідхнув голосно:

— Свят, свят, свят Господь!

*　　*
*

Від місяця не було дощу. Хоч і надходили хмари, та якісь такі „замкнені" в собі, що ніяк їм зродити дощу. Бувало дві-три краплі спустились — такі грубі, мов би голубяче яйце впало з неба та розбилося. Стільки всего. Здавалося, що ось-ось гряне дощ, а то нема та нема.

Аж одного дня по полудню зявилася грубезна, сіра хмара на заході, зовсім низько при землі, захопила цілий обрій, та стала сунути якась закочена, грізна, готова до воєнного походу.

Від неї потягнув холоднавий вітер. Розпечена земля стряслася й дихнула вогнем на нього. Земля й небо стали змагатися.

Вітер потягнув дужчий, а земля жбурнула проти неба порохом аж ген до хмар, що вилонювалися з тієї великої могутньої, матірної хмари й випереджували її. Порох закрив ціле небо. Зробилось темно. Вітер свище, гуде, шаліє, наче б усі чорти з пекла вирвалися, та згинає до землі кожну ростину, гне кожну деревину, несе солому, полову, порох, рве дахи на хатах. Здається, що ціла земля перевернеться від заходу на схід.

Буря. Бачванська буря, що вежі з церкви скидає, стирти соломи розносить по полі й з одного села до другого села.

Наш дідо сховався до своєї колиби, що на щастя своїм зведеним боком стоїть до заходу, відки буря суне. Хреститься й молиться, а колиба, наче капелюх на голові, раз-у-раз зривається, щоби з бурею полетіти в світи.

Майнула блискавиця, загомонів могутній грім — такий переможний, наче б звіщав прихід самого небесного Володаря. Небавом загуркотів другий грім — на іншому місці неба, третій, четвертий... Вітер притих, впав дощ. Дощ спершу грубий та рідкий, потім щораз густіший, наче б море з неба ллялось на землю. А блискавиці, а громи, ой, Боже, один жах! Небо рветься, тріскає, й палиться на кожному місці нараз, безупинно. Від ударів земля стогне й заводить. Дощ січе, мов би лютував; громи

на хвильку перестають. І знову громи лютують, дощ слабне, а по громах ще більше лютує.

Все те тривало дві години й показалося сонце.

Світ наново народився. Такий молодий, що аж за серце бере. Ще на сході видно темну хмару й від часу до часу дається відчути глухий гуркіт. Благословенна бачванська земля, що, наче решето, пропустила всю воду з дощу в свої глибини!

Вийшов наш дідо зі своєї колиби, та говорить сам до себе: „Дав Бог, дав Бог! Добрий Бог тай милостивий!... Тай обійшлося без шкоди!“

І ходив наш „цар над соняшниками“ коло своїх соняшників та підіймав їх з землі, щоби випростувалися, котрі ще були здібні; а котрі були зломані, ті дідо збирав до колиби, потішаючи себе й соняшників, що для такого благодатного дощу варта понести таку невелику шкоду.

Приспівував собі наш діло церковну пісню: „Хресту твоєму, покланяємся, Владико, і святоє воскресеніє твоє славим“. Любив співати цю пісню, бо вона „розвязувала“ його серце, що трагічні моменти людського життя завсіди зводило до воскресення.

Тільки що дідо Маслій не мав гарного голосу, ні доброго слуху. Та годі, бо як би йому ще й цей дар Господь Бог дав, то він був би ангел, не людина.

* *
*

Перед сімома роками така сама буря не пожаліла діда Маслія. Засипала його динянки таким градом, що на них ніщо не залишилося, крім верстви граду. Коли град розтаяв — виступила гола земля, збита в одно болото.

Це було коло Петра, коли гарбузи ще цвіли й щойно завязувалися.

Поглянув наш дідо на свої динянки та проплакав. Підніс лице до неба й каже:

— Господи, забрав ти від мене мій хліб, наче від Йова!... Та верни мені його вдвоє!

І зажуреній бабі сказав:

— Не журися, жінко! Бог собі пожичив у нас нашу працю! Та Бог пожичене звертає вдвоє!

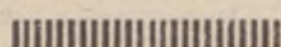
І дійсно на другий рік такі кавуни й дині зародили нашому дідові, яких він перед тим, ані пізніше ніколи не мав.

* *
*

Давно помер щасливець дідо Маслій і більше такої людини я не знайшов.

Наші серця віддячуються Богу тільки цвірінькванням воробця, а серце діда Маслія було соловієм для Бога.

2. X. 1933.

Улас Самчук.

Волинь*).

V

Зараз по обіді пішов Матвій до першого свого тестя Юхима. Йти треба через ліс, вируб, поле. Скрізь грубо снігу. Ні тобі стежки, ні сліду... Борхайся по коліна в цілині.

За годину, був він коло Юхимового хутора... Тут пусто, тихо. Світить сонце. Майже весь хутір занесений снігом. Величезні залити дивовижними верзерунками нагадують застиглу поверхню збуреного срібляного моря. Високий дощаний частокіл оточує садок та забудівлі. Біла, мурована, крита зеленою бляхою хата. Добра на камінних стовпах клуня. Муровані хліви.

Коли Матвій увійшов на двір, коло комори зашарпався на ланцюгу здоровенний псюга.

Довгий від комори до стайні дріт і собака видно в ночі до нього припятий, але тепер він привязаний лише коло своєї будки коротким ланцюгом... Зобачивши Матвія, кудлатий псюра наробив лементу, ніби йому за це бозна скільки заплатили.

На це вибігла з хати вихованка Юхима, найстарша Матвієва дочка Катерина...

— Ой, тато! — вигукнула дівчина. — Чи ти, Босно, замовкнеш?!.. Ану, мовчи! Пішов геть!.. Ходіт, ходіт, тату!.. Що там у вас? Усі здорові?

Матвій не мав що так розходитися. Він входить у сіни, обтупує з чобіт сніг, обмітає їх віничком... Юхим вже видно з хати почув Матвіїв голос і відчинив з кухні двері...

— Ооо, кого я бачу?!.. Оце так, оце так!.. Ну, заходь, заходь!..

І він щиро, сердешно радів, згучно сміявся, потерав руки... Дідура лічив уже зо сімдесят, але виглядав ще чепко й обіцював довго бодворитись... Бороду свою підстригав. Вуса також... Чуприна, правда, шпаковата, але колись видно була вона русява, тому не дуже помітно сивим... Підібрав він її у гарну, опрятненьку стрішку, по старосвітському. Дідом навіть невипадало його звати.

— Оце ти до речі прийшов — і старий залився роскотистим сміхом... Міцно потиснув широченну тверду Матвієву долоню: —

— Катерино! Мерщій батькові меду... Сиджу ото, куняю над книжкою... Виписав, знаєш, нову пасічницьку книжку... Там вичитав нові зразки вуліїв... Думаю собі завести... Та сідай же!.. Скука у нас тут на тих Клопах... Ну, що там у тебе...

— Ет, махнув Матвій рукою. Стара біда, а до неї й нова чіпляється...

Оповів про свої купівлі, камінь, а далі і до Володька...

---

*) Гл. „Дзвони" чч. 1, 2, 3, 4, 5, 9, 10, 12 1932.; 1, 4, 6—7, 8—9 і 10 1933.

...Лазило, лазило... Ото, знаєте, лід перед хатою... Наженеться туди отого воріння з семинарії, та хіба малого втримаєш. Пішов, промерз, а тепер ледви чи й вичухрається... Лежить як головешка... Ноги відняло, не їсть...

Невістка, Климова жінка, колише дитину. Прийшов Клим. Це старший Юхимів...

Він хотів було „на школи" йти та не витримав, щось в голові замотичилось і мусів на півроку до жовтого дому послати... Кара за нюхання з нечистим, — казали люди... А молодшого Івана дома не було. Цей парубкує... Масляна, то ж пішов до Дерманя „колодку" котити, та ось уже скоро тиждень, не приходить...

А Клим толковий парубок. І вчився не зле. Та якось раптом... Кажуть ніби то залюбився у попівну. А сам він не дуже назовні. Рижоватий, худощавий. От вона й не захтіла мужика. А той не знайшов нічого іншого, як збожеволіти. Дивні бувають люди... А Юхимові так хотілося „їх" в люди вивести... Іван теж вдався... Що його не попобився.., Де-там!... Втік зі школи і шабаш. Найшов у Дермані якусь драбину (аби хоч дівка) і лазить до неї скоро рік. Хай би вже хоч женився.

Мало мав Юхим радости з дітей. Одна дочка була, вийшла заміж і нагло померла. Єдина втіха — Катерина. Цю взяв і виховує. А стара його також вже давно покинула.. Уже либонь років вісімнадцять буде...

Зятя свого Матвія любив, поважав і шанував.

Зійдеться — не наговориться. А розмови все живі, толкові. Не то, що з іншим вертихвостом все про чарку та тютюн. Цей ще хлопцем молодим сподобався Юхимові, а мав він всього девятнадцять літ.

Сьогодні, але, не до розмов. Смутні Матвієві вісти чіпнули за живе і Юхима...

Що ж... Він піде... Може він що порадить... На віку траплялось досить бачити... А тим часом деяких трав зі собою захопить... Трави бувають дуже цілющі. З них і ліки роблять... У Юхима, ще від бозна коли, лежить на полиці груба, в шкірянім вязанні, книга: „Цѣлєбные растенія"...

Він вірив, що „Бог мудро будував наш світ. Дав він хоробу, але і лік від неї. Все потрібне, все на місці. Збагнути мудрощі великого творіння — значить вірити у велику доцільність усього, що дав нам Найвищий Творець" —

...і вірний своїй фільософії, він стійко і мужньо зустрічав всяке горе, так само як і радість, шукаючи нової рівноваги...

Знов борхня снігом через поле і ліс. Криваве сонце спадало за лісову стіну. Легкий, гострий вітрець стриже поверхню снігу, розчісує віти сосон та старих беріз, шумить і дбайливо засипає сліди...

Коли Матвій з Юхимом прийшли — Володько спав... Червоний з виснаженими устами.

— Їв він що? — питає Матвій.

— Та лемензнув як кіт, кришку булки з молоком... — відповіла мати.

Юхим оглядає хорого, мацає його чоло.

— У вас тут холодно. Ти б натопила, Насте. Для хорої дитини це шкодить... Я ось тільки огріюсь, а там бачитимем... — каже Юхим.

А огрівшись, він попробував пульс малого.

— Ну, Матвію — сказав старий по часі. З хлопцем не жарти. Він простудився. Ледви чи я тут що пораджу. Тре буде дохтора. Де це він так промерз?

Матвієві уста скривились.

— Мені, каже він, треба б узяти добру запруту та спитати он ту стару. Коли б її звіз кілька разів по плечах, тоді сказала б, де він промерз. Напевно на лід хлопця пускала...

— Людоньки, людоньки, тошніє Настя. Дітиська досихають на печі і...

— То, різун в твою-ма', тепер хай догниває в постелі — гукнув сердито Матвій.

Мати в плач: — коли б воно яку одежину путню, чоботи — мало, то б цього не було. Не можу ж я, щоб їх воші на печі догризали.

— Коли б, коли б!..— А ти не пускай на холод... Я тобі це сто разів казав, але поки не відчує цього твоя спина, ти не послухаєш.

— Втихомирся, Матвію — вмішався Юхим. Криком справи не поправиш...

— Але ж, стоболів його-ма' злість бере. Кажеш, говориш, наказуєш. Ніби горохом об стіну. Ніколи, зволота, не послухає. Казав: гляди мені не пускай дітей на двір. Ні. Не послухає... — Мовляв, що то я не — не я попова свиня зроблю по своєму... А тепер маєш. Добре воно сказати — до доктора. А де то тих грошей наберешся?.. Та й народ тепер нінащо зійшов. Бувало, як я був малим хлопцем, то по снігу босі бігали і нічого. А тепер — дивись...

Ет... — і Матвій сплюнув.

Настя почала хлипати...

— Але, Боже мій... — розважав Юхим... Сваркою та плачем, діти мої, найменше собі допоможете...

— Тошненько мені та нудненько мені... Снилось мені, людоньки, таке всяке... Сниться, знаєте, що зі старим йдемо коло млина греблею, а за нами й воно бігло. Біжить, жебонить, як курка. І тут зненацька, як зірветься хуга! Вода в ставу піднімається, рве греблю, міст, і разом з тим забрало нашого малого. Боженьку, що я наболілась тої ночі. Ото, знаєте, бачили, як тоне дитина, а тут ноги ніби закамяніли і поворушитись не можна. А вода брудна, брудна... Господоньку, Господоньку! Що то буде.

... і Настя перехрестилась.

А ті сни, Насте, бабські забобони... Хлопець, видужає...

Матвій дещо охолов. Йому також снився прикрий сон, мовляв, верзлося чорт зна що... Ніби з нею (і тикнув пальцем на Настю) стоїмо над глибокою криницею. А цей он малий нахилився в криницю і на наших очах шубовснув у воду. А криниця, сяжнів двадцять глибини.

А то верзеться часом. Але ви напувайте його липовим цвітом з медом... Якщо не маєте, то Катерина принесе...

Настя перебиває: чому то не маємо. Маємо. Дяка вам за пораду... А може його почаївськими мощами обкурити та маслосвятіє справити.

— Ну то вже аж опісля, Тим часом не обкурюйте, і не везіть до церкви. Йому треба тепла...

Настя заметушилась. Не було навіть чим почастувати гостя. Щось там було дрібочок старого сала в бодні, але ж ще прийдуть свята — Великдедь. І тоді закортить поскоромитись... До того саме тепер маслянка. Настя поставила на полумиску грудку солоного сиру та з ложку масла...

— Вибачайте за таке приняття... Так, чуєте, витратились, так витратились що Господи...

— А мені чого ще треба? Що ви за люди... Хіба я не знаю вас, а ви мене? Ось треба йти, поки ще не зовсім ніч...

І Юхим дійсно хутко відійшов, не дивлячись на те, що Матвій затримував „посидіти". Він ще раз оглянув хорого, порадив лікаря, або принаймні хвершала і пішов.

У понеділок, йдучи ледь-світ до каміню, Матвій міркував: „і як його в повітри до того лікаря?". Останні копійки, навіть зароблені коло каміню одніс Григорчукові, ще й боргів наробив. А тепер їх сплачуй, проценти сплачуй, податки плати, штраховку *) плати, а де його в нечистого того гроша наберешся. Хуга ще до того зірвалась. Сніжить, мете, віє... Вивези дитину в таку пору на поле... Та це ж певна смерть.

Одначе, коли вечором вернувсь до дому, на душі у нього стало відрадніше. Володько міг уже розмовляти хвильку, піднімався, щоб посидіти, та їв. Не міг лишень звестись на ноги. Вони стали зовсім нечутливі. Порою ж відчував великі болі і навіжено янчав. Матвій порішив з поїздкою до лікаря зачекати.

А може воно само перестане, аж поки чоловік дещо з боргів обчухрається.

І так плили дні за днями — тяжкі, безрадні, одноманітні на безлюдді.

Володько лежав. Ноги його попухли і він не міг ними ворухнути. Часами біль доберались до серця, але він ціпив зуби, щоб не янчати, бо мати кожного разу починала, хоча і крізь сльози, допікати йому за непослух: — ая, дитино, дитино! Наробило ти мені бідоньки, наробило. Ночі мої, сон мій, спокій, мої тяжкі болі! А чи ж я тобі не казала? А чи ж я тобі не наказувала? — Сиди в хаті! Батько сердитий, мороз на дворі,

*) забезпечення.

одежки людської біг-ма. Ні. Не послухає. Ось маєш. Ось лежиш ти в подушках, а у серці моїм гарячий камінь. Ох, треба було тебе бити, ох треба було.

Володько волів сто раз гірші терпіти болі, ніж вислухувати оті матірні вичитування. Він терпів. Він курчився нераз з болю. Часами довгими безсонними ночами лив пекучі сльози від душі і серця, що палали огнем, якого не згасиш.

Знає він, що матері біда. Лихо, нужда, нема кому допомогти. Хвидошисько один замурзаний на печі, але що він? Їсти тільки кричить. А матері і худоба, і води наноси, і дров наготуй, і звари, і Володька опорай, на руках на двір виносити треба, на другий бік обернути.

З часом від лежання пролежні у малого поробились. Рани гнійні. Поприлипає сорочка до спини; хоч ти всіх святих на ратунок клич. Треба було відмочувати, відривати.

Після таких відмочок хлопець лежав на подушці — блідий сумний аж прозорий з заплющеними очима, а на чолі у нього краплі холодно поту.

Мати зложить руки, а сльози у неї горохом сиплються. Згодом і сліз не стало, а сухий плач ще болючіший.

На третьому тижні Володькового лежання поробились у нього на стегнах великі нариви. Почало гнити, текти. Витікало багато матерії і у хаті від того прикрий запах. Мати не встигала міняти підстілок; ще гірше ніж з малою дитиною.

Страшні болі терпів малий, як моральні, так і тілесні. Очі його, мов рани... Веселість і огонь радости зникли з них на завжди. Синьота їх злиняла, а лучистий зір притупів, прибитий виразом страждання. Коло нього і над ним одні і ті ж осоружні вигляди. Темна, закіпчена, з ребрастих липових дощок стеля, на якій Володько уяву свою розпускав, малював на ній картини привабливих краєвидів, людей, звірів. А коли кришку вщухала біль і змагалась сердечна мука, він навіть мріяти починав. Видавалось йому — далеко обсаджена тополями дорога. Над ним небо глибоке і тяжке, ніби мармурове склепіння. Перед ним сходить могутнє, ярке і мов кипяча кров, сонце, а він живий, щасливий зі здоровими ногами, йде, біжить і співає гимни, чи молитви. І птахи при цьому співають, і рикають в лісах звірі, і земля радіє, впиває промінь сонця і його спів, тішиться і паланіє соромом радости та краси.

Зате страшні були безсонні ночі. І тихі ночі, і біль разом з мороком, наповзала на нього. Кожний нерв бренів болем. Голова повна рідкого клепочучого мозку. Оченята западали, а кров, що порою переставала омивати ранені перетяті жили, бурилась, приливала до мозку. Він чув під собою мокроту з ран, але боявся будити натомлену матір. Вона і сама по кілька разів прокидалась, стогнала, міняла під Володьком підстілку, христила його. Це безперечно заважало батькові, але він завше так був натомлений, що спав мов труп на бойовищі. Хай там громи бють, гармати ревуть... Міць його сну подібна міці граніту. Лиш подих

ранку і перша соняшна зірниця могли старого підняти. Вони крушили його сон. Вони зводили натомлене тілисько, одаровували його стогонами, болями. Старий тримався за криж і зводився... — Ох, ох, ох!..

Все це Володько бачив і чув. І тоді болі батькові долучались до його власних, навіть глушили свої. Він бачив, як поволі зводиться батько, надягає одяг, наборсує постоли з волоками, йде до цебрика і набравши кварту води, миє правою рукою твар, очі, а лівою тримає кварту. При цьому він так обережно нагинається, бо спина мов кіл. Її не легко зігнути. У ній тисяча кольок сидить. У ній всі ломи, грабки, сокири, пилки. Це вони там колють, ріжуть, тріщать.

А мати ще раніш, ніж батько встає. Вона ж мусить, поки „він" відійде, чогось теплого спартолити. Вона наготовить для „нього" в кошіль на цілий день...

—о—

Уже в березні починає весна. Дихне тепліший вітрик і сніг не переносить його пристрасти. Сонце без страху, отверто заливає віконцята, а промінь його мов стріли диких вояків засипають хатину. Два стовпи куряви, мов дві похилі вежі чавлять тягарем своїм хорого. Синя латка на небі наново перемальована.

Ах, яка та весна! Ах яка радість! Володько сонце зустрічає і проводить. Хвидот більше коло вікна стирчить, а Володька заздрість бере. Батько швидко роботу у каміньоломнях полишить, бо земля розтає і може трапитись нещастя.

Весна і на хорого вплинула. Уже до Великодня йому значно покращало. Принаймні з ран не текло, та міг, коло його підперти подушками, кришку посидіти, а від цього почали пролежні гоїтись. Йому сповнилось сім років, тому мусить перший раз йти до сповіди та гріхи свої сповідати. Але для цього не було часу. Сніг не забарився злинути. Матвій що Божого дня в полі та в полі. Часу не має, щоб коні запрягти та одвезти малого до церкви, а нести такого не понесеш... Як не як, до церкви сім верстов.

— Не буде ж дитина, через якусь там роботу, без сповіди та Причастя, — гризеться Настя.

А Матвій відповідав: коли б но всі ми стільки гріхів, як він, мали, то й попів не треба б було на землі.

Одначе Матвій вибрав все таки хвилинку, (був, здається, якийсь присвяток) запріг конята в драбинячок, намостив досить мягкої овсяниці, окутав Володька кожухами і повіз до церкви.

Незабутня, чарівна хвиля! Якийсь величний, новий світ узрів малий страдник. Храм. Скільки тут простору, святости, розкішних, повних божества картин!

Церква видалась Володькові безмежно високою. Ледви сягає зір до склепіння бані. Там великий образ могутнього Бога-Саваофа з золотим сонцем на чолі, що розсипає на всі сторони пучки святого проміння. А навколо ріжні святі картини. Володько

ще не знав їх. Пізнав між ними тільки постать Христа, що скрізь відріжнялась від інших якоюсь ясністю і привабливою простотою. Всі святі бородаті, здебільшого лисі. Одяг на них дивний, якісь полотна не одяг, а на ногах сандали. Деякі образи захоплюють своїм змістом. Он, наприклад, Ісус Христос на ослі до Єрусалиму їде. Багато люду. Всі видно гукають, радіють, вимахують руками, зривають свої одяги і кидають по дорозі пальмові гілки. Але Христос сумний. Він їде туди, де чекає його мука і смерть.

Ця картина особливо подобалася Володькові. Він ніколи, ніколи не забуде її... її такою, якою бачив у своїй сільській церкві, коли було мало люду, пахло ладаном, бамкав дзвін на горі, і дзвінка луна розсипала під склепінням бані однотонний спів церковного хору.

Малий сидів на ослончику, весь закутаний у ріжні лахи. Йому боляче і холодно. Він починає тремтіти, а очі його наливаються каламутним сумом і сходить одна по другій сльоза.

Боже! Боже — думає, він дивлячись на скрівавлене обличчя Христа у терновому вінку на образі. — Ти бачиш мої страждання. Я вірю, Боже — поможи мені!..

І біль, здавалось, ущухала. Ах! Чи то лиш я терплю? — „Я мушу терпіти, бо кров моя неспокійна, а тіло моє не від мира сього“ — говорив Володькові Христос.

Тоді Володько зовсім забував свою біль. Забував і лише шкода було чогось. Острах западав у душу. А що я залишусь калікою? Без ніг? Чи встану я ще коли? Чи пройдусь нашими луками, полями, лісами? Чи слухатиму радісний голос життя? Чи побіжу по стежці, втоптаній, гладенькій? Чи різатиму вітер — вітрогоне ти, казали бувало мама... Ааа!..

І мати була тут же побіч. Вона стояла навколішках перед великим образом Пречистої Матері і молилася. Перед образом висить велика зі шклянними ріжнобарвними френдлями лямпадка, а в ній мацісінький вогник блимає. Барвисті шкелка відблискують барви. Володько дивиться на темновате обличчя Матері великого Сина і зрівнює його з обличчям своєї... О, Боже! Яка подібність... Тільки що „вони“ — мама багато сухіщі, багато чорніщі... Але вираз очей... Ні, Володько ніколи не забуде виразу очей страждаючої Матері...

А батько стоїть оподаль. Правиться якась Служба і він слухає її. У нього нахмурене високе чоло, великий злегка горбатий ніс у профіль, кудлаті настовбурчені брови, невидимі впалі очі та досить довга густа чорна, ніби сталева, борода...

О, батько є завжди батько. Навіть тепер, тут, у церкві, перед обличчям примирення і святости. Ні один образ не нагадує Володькові подібности батька. Чи молиться він? Невідомо. Але час від часу він клав на себе широкого хреста не похитнувши навіть головою.

Люди прибувають. Через велечезні вікна вриваються похилі кольони соняшного світла. З хорів несеться перший спів. Во-

лодькові чується тепліше. Тонкі, оголені його, вимучені нерви бренять тисячами відгуків і йому порою хочеться зіскікнути з ослону, припасти до шерсткого каміню помосту і ридати:

„Да ісправиться молитва моя
„Яко кадило пред Тобою...

Довго, довго тягнетьтя Служба. Володько втомлений, розчулений. А коли вийшли люди і в церкві стало згучно і порожньо, зобачив коло себе матір, батька... Вийшов піп у чорному одягнутий з хрестом у руці, Малий хлопчина тримав великий таріль, а на ньому ріжні речі. Батько підніс Володька враз з ослончиком до престолу і тремтячий Володько почав сповідати перші свої гріхи.

— Чим ти згрішив? — було першим питанням попа російською мовою.

Володькове серце стиснулось і голос засікся. Він мовчить. Він не знає, чим згрішив, які гріхи можуть бути. Він Хвидота спокушував на ріжні вчинки. Пригадав річку, млина, корови, казки... Все то гріхи. За все його бито, за все, що він зробив. Сказати це?.. Скажи!... Але скільки він не силився виговорити хоч одно слово — не міг. Священик допомагає:

— Не слухав батька, матері? Заздростив? Не молився перед спанням чи рано Богу? Не постив у середу та пятницю, лаявся поганими словами?

Ах, він пропав! Він згинув. Він великий грішник. Все це було і Володько тиснучи останні вибухи плачу не витримав і великі гарячі сльози полились з його очей, потікли по щоках і капали на пристолі...

— Ні! — Майже викрикнув Володько. Йому хотілося і ще щось сказати та було пізно. Сповідь скінчилась, а почалось маслосвятіє.

Він мусів був розщіпати свої одяги і при цьому було йому соромно. Йому мазали оливою плечі, груди, чоло. Він силивсь витримати всі ці тортури, хоча всею душею прагнув їх закінчення. Він втомлений, вимучений. І коли їхали до дому, почув сильну душевну слабість і знов заплакав...

— Чого він реве, той бельбас — майже сердито каже батько.

А бельбас ревів тому, що не міг виконати попової кари, яку на нього наложено: — піди, стань на вколішки перед Матірю Божою і вибий десять поклонів.

— Мамо — шептав тоді Володько. Я не можу піти... Я не можу стати навколішки...

Тепер їдучи Володько пригадав це і заплакав... Вони кпляться з мене... Тільки мама одні... Мама сказали: — не треба. Я сама помолюсь за тебе... — І повний великої вдячности він знайшов матірну руку, стиснув її. Мати відчула той потиск, зрозуміла, пригорнула і вимучений хлопчина заснув.

Сон був так міцний, що малий навіть не прокинувсь, коли його дома зносили до хати.

Скоро запав вечір, а Володько все не прокидався. Мати весь час чапіла коло його постелі і молилась. На дворі віяло весною, світив молодик...

До Великодня з сійбою закінчили, бо Свято припало пізно. Що там тієї роботи. Зо три чотири дні і шлюс... Але найтяжчі злидні налягали тепер на плечі Матвія. Міцні вони, але не втримували тих тягарів. Голод зазирає до віконцят його хати. А тут весна, свято, сходить хліб святий, зеленіє луг, витикається стрілками очерет, а корів не має. Одна хвостина залишилась на подвірю та пара кінських шкур.

Батько сяде коло столу, затисне твердими долонями своє широке обпечене сонцем та вітром чоло і думає. Працюй, працюй, мов той каторжник, борися зі злиднями, ломи кості, а що маєш? А тут оті блазні, отой хорий. Так би й розбив голову... І на якого біса було женитися. Що робитимуть діти, Землі треба! Землі! „Росія матушка“ ширізна, а тут не має де повернутись. Там десь Сибір несходима, а тут...

Ні! Годі! Чи ж то тільки світа, що у вікні? Геть звідсіль! Землю шукати, битись, дертися за неї, хоч ціною життя свого, бо що значить воно без землі? Що за життя, коли людина з дня на день, з року на рік перебивається, гірко працює і ледви на кусень хліба та личаного постола заробить?

І прочуває Матвій, що десь в кацапії дешева земля — двацять — тридцять карбованців, продається. Думав, думав і одного ранку каже Насті:

— Щоб то стара, коли б отак десятинок двадцять — тридцять ми мали?...

— Що, тобі сниться, чи що? — каже Настя.

— Не сниться. Он у кацапії, кажуть, земля дешева. Готуйно мені торбу з хлібом, поїду оглянути її.

— Чи ти з глузду зїхав? — сіпнула Настя. Чи ж би ми покинули наш Дермань, церкву, рідню, рідні могили і поволоклися б чорт зна куди в світ за очі?! О-о-о! Це вже ніколи. Тут родилась, тут вмірати хочу. Уже й так виволік нас, бо-зна куди з села, де ані людини живої нема...

— Дурна ти, бабо. Рідня та могили тебе не нагодують...

Хочеш тут з голоду пухнути? Що буде, коли кості мої відмовляться тягати лома.

Глянь, он руки повитягав з ключин, жили як провози випинаються зі шкури, а що маємо? Ти ж не забудь, що он ще ті бахурі ростуть.

— Ну, як собі знаєш, а я присягну, що не піду в такий світ. Хто зна, що там за люди живуть. Може у них і церкви не має, і гутірка у них якась кацапська...
Не піду.

— Ет, що з впертою бабою порадишся! І на цьому розмова скінчилася.

Матвій обдумував свій намір далі. Ходив у село, щоб більше розчутися про ті землі та порадитися, а після почав шукати

собі товариша для подорожі. Земля та десь аж у Смоленській губерні, і до подорожі зголосився ще один дядько...

Уже на перший день Великодня по розговінню, почав казати Матвій, щоб Настя готувала йому на дорогу харчі. „Ані мук мені!“ — сказав, коли та щось знов почала. „Завтра їду і все!“

Грошей дещо при нас. Сім карбованців за камінь вторгував. Перед святом корова отелилася і привела бичка. І як він мав тиждень, продав, що дало також сім рублів і пять злотих, бо бичисько був порядний.

Мати плакала, коли відходив Матвій, але нічого не помогло. Старий узув чоботи, закинув на плечі торбу з хлібом, на палицю перекинув свиту і почимчикував до стації пішечком. До містечка сім верстов. Там є цукровня, а тому і чугунку провели. Все таки вигода, різал'ма — казали мужики. Не то що инші, верстов сорок-пятьдесят до стації тіпай... (Далі буде)

† М.

З відродження катол. думки у світовій літературі.

(Зміст: Виїмок з творчости Йорґенсена. Давний і християнський натуралізм Йорґенсена. Святі героями новітніх повістей).

Присвячене Отцю Августинові Ж.

Було це під вечір. Від спасення світу числили тоді рік 1352. Двоє дітей ішло через улиці італійського города Сієни. Була це мала дівчинка, що мала з яких 6 літ, і хлопчина може осьмилітній. хні імена звучали: Катерина Бенінказа й її брат Степан. Вони вертали до хати, до дому батьків там на via dei Tintori, на вулицю фарбярів, а були вони якраз у своєї старшої сестри, вже замужньої Бонавентури, що мешкала ген на другім кінці міста біля башні San Ansano. Так вони йшли вулицями Сієни року Божого 1352.

І ось я письменник, що прибув з далеких, далеких сторін, одного прегарного вечора 1912 року, ходжу по тій відвічній Сієні, щоби віднайти з найбільшою, як лиш можна, докладністю сліди кроків тих дітей, хоч це вже більше, як пять віків проминуло в часі, від коли вони тудою ступали. В часі? Що значить час супроти фактів, що на все залишаються? Що значить простір далеко від себе положених країн супроти близького споріднення історії й звязку святих? Іду тудою, бо це свята дорога, бо той шлях, що зачинається при воротах старої башти, де, як каже старинний переказ, був колись замкнений в тюрму св. Ансаніо, первісний апостол Сієни, аж до Фонтебранда, став для малої Катерини Бенінкази театром великої, превеликої події в її життю, що рішала про ціле її буття від дитинних літ аж до того хри-

стоподібного віку 33 літ, в якім вона впала, утомлена життям під тягарем вельми важкого Петрового корабля Церкви, що придушив її рамена цілою своєю вагою. Впала вона в сон вічний в успенню святих.

Іду я і думкою сліджу брата й сестричку, що, як звичайно діти, сильно тримаються за руки. Вони посуваються в темряві через круті вулички старинного міста, вже осліплені ніччю. Мабуть вони до себе нічого не говорять, бо звичайно діти, коли разом ідуть, не є в спромозі говорити.

Вони є зовсім назовні, жадне слово не перерве мовчанки, але й думка біжить разом, а я стараюся ту думку підхопити.

Дещо знають вони про Дуччого, великого маляра, що його дім тільки що минули, але щож можуть про нього знати? Через повні три роки він працював у тім домі над образом до великого престола міського соборного храму. А коли врешті скінчив, простолюддя дірвалося до ікони і через ціле місто несло її в тріюмфальнім поході аж до святині. Зі всіх дзвіниць Сієни, з тих високих і струнких італійських дзвіниць, неслися в просторах звуки гармонійних дзвонів, що ними дзвонили на славу. Так говорить старий літопис. Через цілий день — пише він — вельми багато молився нарід по церквах і вельми значні милостині давали бідним в намірі, щоби Бог і Пречиста Діва зберігали нас від всякої погані і боронили Сієну, возлюблене наше місто, від всяких зрад, крамол, біди і лиха та всіх зовнішних ворогів.

Одначе наша Катерина і Степанчик нічого не чули про той чудовий празник, бо й чути не могли. Він же прогомонів тому 80 років. У них, у хаті в дільниці Фонтебранда, у їхнього батька фарбяра, дуже мало говорилося про штуку й артистів. Навпаки, страшна темниця, де тримали св. Ансанія, ця башта, мусіла на них робити велике враження, ця будівля, велика, висока, тяжка й тверда, повна мовчанки й грози, що до нині стоїть, як тоді стояла, ось тут на старім замку в Кастель-Веккіо, як в Сієні кажуть, і дивиться на нас хмарливо своїм сліпим зором.

Стояла вона й за часів обоїх діточок. Зі всіх дуже старих дільниць міста — ця дільниця найстарша. Колись було там Преторіюм, римський трибунал, перед яким виявив свою святу віру неустрашимий св. Ансаніо — римський ґубернатор дивився на нього. На приказ цього ґубернатора взялися бити св. Ансанія, аж він сконав; взялися бити, мучити й знущатися над ним так, що небесний вінець одержав, а всі діточки в Сієні прекрасно про це знали.

Коли це було? Від часів Катерини 1000 літ тому. Цісар тоді був ідолопоклонником, а Папа не проживав у Лятеранській палаті, але глибоко під землею, захований в катакомбах. Батько Ансанія також був поганином, що віддавав почесть ідолам, але мати його була християнкою. Ансаніо зазнав купелі покибитія, був охрещений в 12 році життя. І ось трапилось чудо. Негайно зачав він проповідувати св. віру, спершу добрим людям в своїм ріднім Римі, згодом в Аквапенденте, а опісля тут в Сієні. Тоді не було хри-

стіян, ніхто християнства не визнавав, всі були поганами, а в цім місці, де стоїть Божий храм, головна катедра Сієни, стояло тоді дворище-святилище, призначене для брудних жертв Мінерви. І он там у підніжжю узгіря в напрямі Балєплятте, де пізніше побудовано шпиталь Скала, що значить сходи, існували глибокі, численні печери, яруги й байраки, де тодішні фарбярі сукна і кожумяки улаштували свої варстати.

Святий Ансаніо звичайно збирав перших християн в одній такій печері, правив з ними Службу Божу і проповідував Боже слово... Ось там... Ви памятаєте?..

Так могли думати діти, бо так їм сказали. Для них те, що колись було, є дуже близьке, а от ще й нині під шпиталем знаходять старі печери. В них братчики Пресв. Діви збираються на свої засідання. Після традиції там була перша християнська святиня. Так все дивно вяжеться...

Але що ж, вертаймо до наших дітей, що перед 500 роками йшли пізним вечором вуличками Сієни. Ідуть і думають. Образи пересуваються перед зором їх уяви.

Тоді римським ґубернатором був Лізій. Як лиш почув про св. Ансанія, зараз же дав наказ зловити його й замкнути в темницю. Сам цісар постановив знищити всіх християн. Тож св. Ансанія, Сан-Сано (Святий-Здоровий), як його здрібніло називають італійці, незабаром засудили. Присуд звучав, щоби його кинути до кипячої смоли в кітлі. Вояки зараз же виповнили той строгий наказ. Силен Господь! Сан-Ансоніо з цієї вогненної купелі вийшов цілий і здоровий. А той лютий ґубернатор на такий вид попав в нелюдський гнів і наказав відрубати святому голову досить далеко поза містом, на побережжю ріки Арбії.

Святий мученик, це молоде невинне сонічко, не мав навіть 20 літ. Нехай лютиться лютий гнобитель. Все таки вірні християни розвідалися про все. Прийшли вони ніччю потайки на місце смерти, позбирали св. тіло і похоронили прикладно з почестю. Опісля, коли цілий нарід навернувся на Христову віру, святі мощі зі славою занесли до міста. І до нині міське воротище, що через нього тягнув похід з освяченим тілом христолюбця, називається Порта Сан Вієне, брама, що нею приходить святий, а св. Ансанія проголошено покровителем Сієни. Так каже прегарний переказ. А серце хвилюється, коли таке чує.

Якщо в теперішних часах хоче хтось дістатися з околиці Старої Башні на вулицю Фарбярів — на Via dei Tintori, або радше, як вона зветься нині, саме в честь Катерини, на Via Benincasa, то мусить іти дорогою, званою Деброю святого Ансанія. Хоч ця назва й страшно звучить, однак вона нічого страшного ані жалібного в собі не має. Навпаки, це ж маємо тут перед собою один з найкращих видів Сієни. Ідеться долиною попри велитенський шпиталь Скала, вздовж високих мурів цілої величньої будівлі, що стрімко спадає в діл неначе дійсна скала. Там у горі на високих поверхах видно від часу до часу Сестри Св. Вінкентія, служебниці хорих. Бачимо їх ясносині габіти й величезні білі

крильця їхніх каптурів, як на хвилину зупиняються на бальконах, що їх так дуже люблять італійські доми, у відкритих віконцях і при дверях, несиметрично уміщених, як в кожній старій будівлі. Монашки подивляться трошки вдаль і знову повертають до шпитальних кімнат, де на них чекають хорі. Це правда, тут варта подивитися хвильку. Поза низьким муром відчиняється перед нами в глибину і в даль простір Vallepiatta, неначе охоронна чаша, що її виповнили звиш берегів винниці й оливні, фіґові та ще й оріхові дерева, блискучі золотом, і зелені кокурудзи, що товсто світяться в славнозвісній червоній сієнській землі, поміж остримн покрученими, неначе засохла груба, корінями і пнями оливних дерев. А там у глибині долин прозирають дімки, людські оселі, простірні, що краску їх кольорових тинків вже прожерла ржа часу. Повище них тягнуться урожайні вершки малих горбків, визолочених вже дозрілим хлібом, де також зеленіють молоді кокурудзи, і де оливні дерева вкриваються срібними смугами. Ще вище стріляють в синє небо чорні кипариси довкола якогось манастиря, а ще дальше й вище можна пізнати підгіря Хіянті, де творяться знамениті вина...

В тім місці якраз, видом до цієї прекрасної панорами, святого Ансано втрутили в жорстоку купіль кипячої смоли. Так, це тут. Так говорить переказ. Це ж кожний прохожий може про це переконатися: це ж мармурова таблиця з латинським написом стверджує факт тут в мурі. Справді виднів цей напис латинських слів, різаних в морморі. Цього ж мармору не було тут тоді того вечора, коли Катерина і Степан йшли тією самою дорогою. Це правда. Але все ж таки памятка, традиція, те щось, що відзивається на дні душі, коли чоловік зустрічається з якимсь памятковим місцем, були й врізалися в те місце як всякі надписи. Хто переходив, знав, памятав, відчував що в тім місці якраз найшовся чоловік, котрий волів радше датися спалити вогненною кулею, чим відречися Ісуса. Якжеж той Ісус мусить дати себе любити, яку розярує любов, щоби знайшлися люди, готові знести так страшні муки, щоби лише не перестати любити Його!

Наша дорога продовжується дальше спокійною вулицею Vallepiatta вздовж червоних мурів (цеж краска Сієни, і земля, і мури є там червоні під ясносинім небом) старого манастиря Святого Себастіяна, де колись існував Чин Єзуатів [1]).

[1]) Немішати Єзуатів з Чином Єзуїтів. Чин Єзуатів належить до ряду вже не істнуючих, малих італійських середньовічних чинів, дуже близько звязаних з життям народу. Єзуатів заснував Блаженний Кольомбіно, чоловік жонатий, міський торговельник, який все покинув, щоби посвятитися з подібними своїми товаришами життю молитви і харитативній службі ближньому в честь муки Ісуса Христа, чоловіколюбця. Це було в чотирнадцятім (14) віці. Таких чинів, що безнастанно виростали зі самого нутра італійського народнього життя, було в середньовіччі без кінця; вони відограли превелику ролю в культурі італійської нації. Не тільки в культурі релігійній, але й суспільній, мистецькій і економічній. Не знаючи тих чинів, тих братств, тих самостійно виростаючих звязків, що мають дуже сильне духове напруження, нічого не можна зрозуміти з історії італійської нації. Коли ляїцизм безвіря огорнув Італію, видав він, випродукував в подібний спосіб безчисленні тайні товариства, звязки, льожі, заговори на славу революції.

Цей манастир є сам собою досить старий, а всетаки пізніший від часів Катерини. Його побудовано в 1363. або 1364. році на місці одної зі старих міських башень, а саме св. Ансанія. Нині господарить в манастирі католицький союз молодих людей. Через відтворену браму наш зір сягав до внутрішнього городу. Повно в нім рядків цитринових дерев, уставлених у великих баняках з червоної глини, наповнених землею і великої скількости цвітучих лаврів, що їх багряні цвіти виглядають як криваві плями серцевих ран...

В цім місці доходимо до широких сходів, що продовжують вулицю, а їх італійська назва звучить: il costone-сходище. Вони є досить стрімкі. Їх ступні змуровані з цегли, де сліди людських кроків вижолобили заглиблення. Скільки то часу проминуло, відколи люди приходять туди.

На тих сходах, точнісінько в місці, де вони закручують другий раз в напрямі Фонтебранда, бачимо в бічнім мурі старинний фреск в камінних рамцях, а під фреском читаємо цей короткий, але зворушливий напис: „В цю хвилю, коли Катерина Бенінказа, маючи тоді тільки 6 літ, переходила сюди зі своїм братом, щоби вернутись домів, обявився їй Христос над вершком Церкви монахів св. Домініка з другої сторони долини, а обявився їй під видом свого земського намісника в окруженню святих Апостолів Петра, Павла й Йоана та дав їй Своє благословення".

Коли дивитися з великою увагою, то можна ще й нині розпізнати на старім малюнку дві людські постаті. Одна клячить з піднесеними руками як на молитві. Це Катерина. Друга, це молодий хлопчина, що стоїть: її брат Стефко... Фреска мальована щойно в 18 віці і потребує відновлення. Але дійсність, яку вона представляє, є завсіди свіжа.

Тут зупинила свої кроки мала Катерина того вечора. Тут і я нині зупинюся в мовчанню. Дорога котиться дальше на долину праворуч. Біжить вона вздовж обмурування якогось городу. З-поза муру виринають численні листки винограду і фіґових дерев, а поміж камінням муру росте трава й жовті цвіти. Дальше в тім самім напрямі, бачимо ту частину Сієни, що її зовуть Contra dell'Oca — Стороною Гусок, з її старими дахами, де червоні цегляні дахівки вже стратили свою краску зі зеленими віконницями, що відбиваються на блідорожевих стінах домів, зі шпихлірами й широко відкритими піддашами на сонце, дощ і повітря, де фарбярі порозвішували великі, жовті, темні й ясні шкіри, що свобідно сохнуть на воздусі. В глибині долини маємо дільницю Фонтебранда з її публичним водотягом, призначеним для спільного прання, а від цеї керниці лунають крики, сміхи й гамір пранників. Побіч лежить на траві випране білля і сохне. Напроти підноситься повне зелені узгіря Camporeggi — Королівське поле, де побудована церков св. Домініка, велика й гола. Ґотицькі вікна прозирають з плоської стіни святилища. Є ще тяжка дзвіниця, що в 14. столітті стріляла в небо струнким вершком.

Мала Катерина зупинилася тут, маючи перед очима той вид, що й ми його маємо. Зупинилася так, як і я нині зупинився. Але про це, що вона бачила тоді, говорить малюнок і підпис. Старий життєпис так каже: „Коли піднесла очі, побачила нараз з другої сторони долини понад святилищем церкви Домініканів чудовий престіл, улаштований з цісарським блеском. Бачила, як на тім престолі сидить Ісус Христос, Спаситель світу, сидить з папською тіярою на голові. Сидить в папськім одязі. Побіч Нього верховні апостоли Петро й Павло, і св. євангелист Йоан Богослов. Коли таке зобачила, зупинилася Катерина під ударом чудного здивовання і цілий її зір полинув до Спасителя, що так дивним способом обявлявся, щоби їй показати свою любов. Тоді Божеський Спас повів над нею Своїм зором, усміхнувся до неї Своїм любим усміхом, підніс Свою десницю і начеркнув в просторі спасительний знак хреста так, як це робить Епископ, коли дає благословення. Під впливом великої сили благословення Предвічного дитину огорнуло захоплення, душа її наче вийшла з тіла і хоч вона була несміливої вдачі, тепер кріпко стояла на публичній дорозі з впяленими в небо очима, неповорушно поміж товпою людей і звірят.

„В той час її брат ішов спокійно дальше, переконаний, що сестричка волічеться за ним. Але нараз спостеріг, що її не має біля нього. Обернувся й зобачив сестру, що далеко-далеко залишилася на дорозі і стоїть без руху, задивлена в небо.

„Спершу він закликав її по іменню, але переконався, що вона зовсім не звернула уваги на його клич. Тому вернувся малопомалу назад, кричучи і накликуючи безупинно, але все ж таки розумів, що це на ніщо не придасться. (Хто колинебудь чув, як італійські діти кричать зі всіх сил їх яркого голосу, легко зрозуміє в цім місці старинного опису, що справді душа Катерини мусіла бути в захопленню і перенеслася в той світ, коли вона не чула накликів свого брата). Тому приступаючи врешті до сестри, ухопив її за руку і спитав: „Що ти тут робиш? Чому ж не йдеш за мною? Тоді Катерина наче збудилася з глибокого сну. Спустила на хвильку очі і відповіла з жалем: „Ах, коби ти бачив те, що я бачу, ти би мені не перебивав". І знову вона повернула очі в небо. Але візія вже скінчилася, обявлення проминуло і мале дівчатко всіми слізьми заплакало та робило собі гіркі викиди, що воно дало відірвати себе від чудного явища. Так каже старий літопис.

Діти, брат і сестричка, знову пішли разом, продовжаючи свою путь домів, ще більше мовчаливі, як перед тим. В кожнім разі маємо право так думати...

Вулицею Фонтебранда наближаються поволі дітям на зустріч важкі вози, що їх тягне чотири білих волів, так як це ще й нині діється, а їх грізні роги замикають майже цілу вулицю. Там при криниці, де безупинно шумить вода в глибокім камінним басені, крутяться жінки, ґаздині та ходять туди й сюди попід темним склепінням дерев і набирають води до мідяних амфор.

З кухонь через відкриті двері, як звичайно в Італії, несеться запах паленого ріща і горіючих шпильок італійської сосни. В кухнях понад розпаленим огнищем гріються баняки мінестри, італійської кулеші для вечірної їди. На порогах домів діти бавляться з маленькими котиками. Ось так все, як звичайно, як в щоденній буденності, тоді й нині. Але для Катерини все змінилося. Все стануло в іншім світлі, бо Всевишній просвітив її Своїм світлом, бо ж Предвічний заговорив Своєю любовю до її діточого серця. Це ж вона бачила відкрите небо і Сина Чоловічого на престолі Слави. Це ж Він до неї руку простягнув і торжественно благословив її душу, її життя. Він благословив її як Владика в Соборі трома великими знаменами хреста „во імя Отца й Сина і Святого Духа, Амінь“.

*
* *

Так описує Йоаннес Йоргенсен (Iohannes Jorgensen), цей великий католицький данський письменник, що перейшов з матеріялістичної школи Брандеса до повноти віри й Божого світла, так він описує своїм скромним, ніжним, повним співчуття пером — першу зяву, перше надприродне явище в життю Катерини Бенінказа, так відомої в релігійній історії людства і мистецтва під іменем Святої Катерини з Сієни. Це є перший розділ величнього твору Йоргенсена про Катерину. Цей розділ є подвійно цікавий, з огляду на автора, і з огляду на католицьку обнову новітньої літератури Заходу.

Не тут місце говорити про релігійне і літературне значіння навернення Йоргенсена. Вистарчить звернути увагу читача на спосіб його опису, незвичайно повний світлотіни, малярської плястики, археольоґічної точности, психольоґічного підходу до річей, вмілого субєктивізму, якоїсь погоди серця, привітливого усміху супроти фактів життя та обсервації, врешті це сполучення історичного критицизму й глибокої віри з містичною закраскою. Це є знак часу. Це є знамена нинішньої культури. Це є стиль і душа, в яких проявляється зрозуміння всіх сучасних упереджень і кожньої сучасної тайної туги: одним словом, цей розділ сам по собі є архитвором, перлою, дорогоцінним жемчугом, в якім блищать всі проблєми пречудної гармонії. Це є немов проникаюча в душу музика цілої орхестри ріжних почувань і реакції читача й автора, орхестри, в якій нераз пролунає лагідний грім Божої Правди, цієї дійсности, перед якою все є в мовчанню.

Відразу можна зауважити у цього сина земної півночі, що ним є Йоргенсен, незвичайну вразливість на полудневе життя Італії. Він все бачить, все описує, змисл обсервації виразно виступає в його літературній творчості. В цім елєменті способу писання Йоргенсена віднаходимо вплив натуралістичної школи. Але це є натуралізм вже перероблений, перенизаний християнським світоглядом, та пощо ж будемо ховати слова за пазуху? Божою благодатю. Тут маємо якийсь християнський натуралізм, повний свіжости, а одночасно його природність повна здержливости,

ніжности почувань, якоїсь привітности, що не є без гумору й каплі іронії, але всетаки видно, що той гумор, що та іронія не є, як н. пр. у Вольтера, продуктом зимного мозгу і сухого серця, але навпаки, виринає вона зі сполучення серця і думки. В тім гуморі, в тій ввічливій іронії є любов і радість, коли у сучасних Йорґенсові натуралістів, Золі чи Мопасана, обсервація дійсности є сумна, а змалювання життя повне безнадійности й огірчення. Натуралізм Йоргенсена подібний до старинної фрески Фра Анджеліка, де природне зазначене, але все остане якимсь ясним жмутком світла з того світу. Цей натуралізм сполучений з великою гуманністю. Про старий натуралізм можна би сказати: все, що торкається людського тіла, є мені близьке. Про християнський натуралізм Йоргенсена слід сказати: Є мені близьке все, що торкається людської душі. Старий натуралізм є жалібний, неначе описує розклад всего. Бо ж він не признає Творця ні сотворіння. Для нього світ є лише самостійним рухом смерти без початку і кінця. Християнський натуралізм Йоргенсена має цю прикмету, що лучить в собі деяку мелянхолію існування (бо це ж існування наше так є обмежене у всякім напрямку буття) з радістю всякого сотворіння, що жиє, і загальною прихильністю до природи. В цій природі Йоргенсен любить розпізнавати сліди чоловіка. Дальшою прикметою цього натуралізму є також історицизм. Девятнадцяте століття було віком незвичайного розвою історичних наук, а XX. століття в значній мірі творило свою культуру під знаком історії. Для деяких історія мала навіть заступити фільософію, теольоґію і релігію взагалі. Історицизм Йоргенсена є на часі, але злучений з його християнським натуралізмом; він означає, що дійсна природа чоловіка вимагає, щоби її пізнали і змалювали, щоби признати історію такою, якою вона була.

Великою історією людства, святою книгою людської природи є християнство: це справжнє, точне, матеріяльне, якби міг хтось сказати, християнство таке, яке нам передало життя Католицької Церкви. Очевидно, тут і там можуть бути льокальні передання, що їх неточність не є в згоді з історичною дійсністю. Все це можна відміряти вразливим знаряддям критики. Але все ж таки хай рука, що тим знаряддям послугується, буде легкою, хай працює з пошаною. Бо якщо ті передання не є точні для хронольоґа, вони є точні для археольоґа, що бачить їх слід памятника, передовсім вони є точні для психольоґа, бо ж вони мали вплив, і це вплив превеликий, на розбудову людської психіки і традиції, так, щоби вона була здібна присвоїти собі дійсні події історії. Ці перекази, ці передання є мистецтвом, що його вимагає мистецтво. Старий натуралізм намагався бути зоольоґією, новий християнський відповідно оцінює всі людські вартості. В нім і мистецтво вертає на свій шлях. Таким способом цей натуралізм уміє також читати в душі дитини. В нім дрижить педагоґічний хист сучасности. І нараз всі ті елементи доходять до повної симфонії, коли християнський натуралізм Йоргенсена, саме щоби бути вірним природі, не лиш привертає людську душу автора

й читача, традиції й дитини та взагалі чоловіка, але ще все, щоби бути вірним природі й дійсній історії, привертає Бога, християнського Бога, історичного Бога, Христа Спасителя, що в дійсних історичних подіях говорить до душі, вибраної з-поміж людських дітей. Таким чином християнський натуралізм Йоргенсена являється повним природним натуралізмом, натуралізмом життя, а не лиш смерти і розкладу, натуралізмом, що переходить в містичний реалізм. Тільки повний християнин є реалістом: це є апольогетичне значіння мистецтва Йоргенсена.

* * *

Ціла книжка Йоргенсена про життя св. Катерини не є писана, як цей перший розділ. Хоч в цілості твору, а особливо в дуже цікавім вступнім слові повно є того самого християнського натуралізму, того самого містичного реалізму, всіх особистих прикмет стилю і способу думання Йоргенсена, хоч на інших сторінках книжки знаходимо цінні сліди особисто душевного підходу автора до св. особи, що її життя він змальовує, підходу свобідного, де зазначується неначе би, можна сказати, обєктивний субєктивізм, теж одна з прикмет новітнього розбудження католицької думки і вельми багато простоти, так дуже противної всякій реториці, все таки той один перший розділ є в повноті сконструований, живий, решта лише по мистецьки відданим історичним матеріялізмом. Перший розділ є прелюдією, де автор висказує, що і як переживає з життя святих. Такий спосіб писання є теж асиміляцією святого і він того святого нараз зближує не тільки до читача, до його памяти і почувань, але ще звязує з ним цілий ряд загальних сучасних проблєм. Дуже спокійний, а все ж таки динамічний спосіб писання, який зосереджує зібрані факти і зібрані думки, сконстатовані переживання, якусь скількість рядків того Божого городу, яким все ж таки є людство, питання його життя. В такий самий спосіб зачинається перший життєпис, написаний Йоргенсеном, а саме життя св. Франца з Асижу. І тут знаходимо той сконструований прольог, де Святий живе і порушається перед ним зручніше, як всякі герої повістей і романів, чи трагедій. Можна би вичислити ґенеальоґію того способу писання і може треба би дійти в діл аж до Шатобріяна, не забувати і про Ернеста Ренана. Шатобріян перший в своїм творі „Мученики“ впровадив святі речі, християнські переживання та історичні особи святих до мистецького стилю, мистецької візії. Зі своєї сторони Вальтер Скот поширив роман на всякі історичні події. Вийшла з того мистецтва реконструкція минулого, не завсіди історично точного, але все ж таки вона призвичаїла уяву читача і мистця до якоїсь фаміліярности, природности супроти того всего, що давніше приходилось пізнавати лише при помочі будьто героїчного стилю смаку, будьто сухих нотаток літопису. Людське минуле входило таким чином в щоденний звязок зі сентиментом, уявою, почуванням сучасного чоловіка. А з тим людським минулим наближалося до нього та-

кож все те, що в тім минулім було божественного. Під тим оглядом літературним переворотом було життя святої Єлисавети графа Малянберта. Твір цілковито романтичний щодо стилю й уяви, але неначе натуралістичний щодо того способу наближування до щоденного життя, фіґур взятих зі святих ікон. Все ж таки не уступає патос і ґест. В цім самім напрямку, як зразок новітнього способу писання життєпису святих є святий Домінік славнозвісного Лякордера. Одночасно, щодо християнських тем, появляється ряд романів, основаних на історії перших часів християнства, так католицьких, як не католицьких авторів, почавши від „Послідніх Днів Помпеїв" Бульвер Літона аж до безсмертньої „Фабіолі" кардинала Віземана. Так, що християнські теми і християнські герої стаються чимсь дуже популярним. Це є поворот християнського календаря супроти патольоґічно-природничого календаря, „просвіченого" атеїзмом XVIII століття і французькою революцією. Твір такий, як епос Вальтера, написаний з метою опоганення Жанни д'Арк стається вже неможливим. Також і щодо археольоґічної точности реконструкції наступив вже великий поступ від Шатобріяна до „Фабіолі". Обєктивізація історії все йде вперед. З другого боку німецький Ґерирес і Климентій Брентано зі своєю „Катериною Еммеріх і її обявленнями впровадили, кожний на свій лад, один книжками, другий живою особою, християнську містику на площу тодішньої суспільної свідомости. Врешті це, що можна би назвати „пробудження св. Франца", цей цілий рух, який почався біля особи Франца з Асижу, що недавно був предметом обридження для письменників 18. століття, ба навіть для Ґетого, а тепер виринає як зразок якоїсь нечуваної краси, допомогло, особливо Фридрихові Заманові, в зрозумінні того відношення, яке колись в минулім було поміж модерним християнством і надприродністю. Таким чином розумів щораз краще пересічний чоловік 19. століття не лиш сучасні собі романтичні твори, але і це, що він називав — наївні хроніки середньовіччя. Старе письмо ставало зрозумілим. Я не можу поширювати цього, бо це ж треба підмалювати цілий образ релігійного підложжя з його блесками й тінями. Ще треба би додати поворот Данта з цілим чаром глибоковіруючої поезії, а теж зі стилем християнської апотеози „Парадіза"-„Раю" супроти стилю псевдо-клясичної апотеози часів першого цісарства.

Але не тільки повставали християнські напрямки. Старий антихристіянський, легкодушний дух 18 століття перейшов у нову антирелігійність, яка теж захотіла оперувати чаром історії, стилем натуралістичного напрямку. Цей напрям, вийшовши з Франції й Анґлії, опинився у Німеччині і видав так звану Тубінську школу, що забралася до зусильного нищення особи Христа.

З цієї школи черпав Ернест Ренан. Як епіґон романтики і перший натураліст в літературному значінню, він захотів застосувати до історії Христа всі здобутки християнської романтичної реконструкції і всі думки протихристіянського духа. Так повстало „Життя Ісуса", те щось, що не є ні поезією, ні романом, ні

історією, те щось, що є тим усім разом, але на услугах безбожництва, що само себе ще лякається. Гесту вже нема, з обєктивізму історії залишився тільки краєвид Палестини. З романтики, а одночасно з безвіря виринає наперед яркий субєктивізм не змістом, а лише стилем. Все ж таки твір „Життя Ісуса“, так перфідне, віддало величезні услуги справі Христа. Хоч цілковито обезображене — воно все ж таки поділало, як грім на літературний ринок. „Нерукотворений образ“, божественне людство Ісуса Христа, Спаситель як чоловік — це сталося темою нового літературного розвою. Плюгаві руки його вносили на ринок, можна би сказати на продаж, а все ж таки він зачав бути володарем літературної площі.

Хоч в ріжних мовах, і ріжних краях, все більше і більше відповідали Ренанові дійснішим „нерукотворним образом“, то однак всі ті життя Ісуса це величезна вчена й популярна література, література, яка вслід за Ренаном появлялася впродовж більше як 60 літ, і яка не видала ще, думаю, літературного архитвору на славу людства Спасителя і не знаю та не смію сказати, чи Папінього — „Історія Христа“ є цілим архитвором. Але Христос живе в своїх святих. Велика католицька література відповіла Ренанові на його карикатуру Христа обновленням способу писання життя святих. Тут пальму тримає конвертит Йоаннес Йоргенсен. Якраз в наведенім нами першім розділі його „Св. Катерини“ маємо пречудовий зразок дозрілої високої літературної культури з цими всіми прикметами, що я їх заналізував. Це є найкраща відповідь Ренанові. Бо ніде не можна так добре Спасителя пізнати, як в душах святих.

Йоргенсен не є відокремлений. По нім прийшов цілий ряд великих письменників, світських людей, які вважають, що одним з кращих способів пізнання чоловіка є теж писання життя святих. Ось появляється „Св. Августин“ Людвика Бертранда, члена французької Академії, що розійшовся по світі в сотках тисяч примірників. Той самий славнозвісний романописець взявся і до св. Тереси. Папіні повертає до св. Августина, Честертон до св. Франца, Лявдан, член французької Академії, пише в останні дні життя Св. Вінкентія і т. д. і т. д. Святі займають місце давних героїв романів і це писання не є хроніками, але якби змалюванням людської душі, що в ній живе Божа благодать, змалюванням, що є свідоме цілої історичної культури. Колись історики літератури мусітимуть поміркувати і розслідити той похід святих в теперішнім мистецтві.

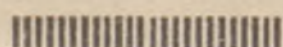
Такі приходять заввагн, як же скорочені, як же неповні, при читанні першого розділу Йоргенсена. Ще одна й остання заввага. Вона відноситься до нас і є неначе практичною.

На превеликий жаль у нас нема майже, ні літературного, ні мистецького, ні, аж жаль сказати, і прошу мені вибачити мою сміливість, ні життєвого культу святих. Латинські є знані з імени, але залишаються далекими, бо латинських забувається, що вони

є людські — католицькі і що вони відіграли й відіграють ще хоч би на літературнім полі величезну суспільну і моральну ролю до нині. Але в відношенню до них ще має своє значіння в житті оклик, що його почули на львівськім соборі — віримо що вони святі, але не хочемо їх мати в себе (я парафразую). Щодо наших святих, вони є так старі, що ми їх забуваємо, ніхто про них не каже й не пишуть, ніхто їх не знає, навіть найбільших, однако ж, як вони є з життям... Візмім під увагу хоч би великих учителів церкви: Василія, Григорія, одного і другого, Золотоустого, Дамаскина, Кирила, одного і другого або монахів Антонія і т. д. Що за пречудові книжки є про них по німецьки чи по французьки, у нас не має нічого. Хіба якась нещаслива брошурка. Одиноким виїмком — це роман про Кирила і Методія „Софію вибрав“. А наш Йосафат? Чи ж він служить до чогось більше як до брошур і лихих оливодруків?

Тому належиться велика вдячність Ексцеленції Митрополитові за те, що студитськими манастирями — він неначе розбудив живу память про святих не тільки в девоційний, але загально життєвий спосіб. Теодор Студит — це так прегарна подія з історії людства, це так прекрасна літературна тема апаратом на інших мовах, що напевно прийде хвиля, коли знайдеться хтось, що торкнутий зустріччю сучасного студитського життя в Уневі, чи на Знесіння, чи де інде, зуміє відчути, розпізнати і по літературному віддати історію Студита. Вже тепер новітній студитський устав зумів надхнути мистців, н. пр. Петра Холодного і мало помало витворює свою братську і світську мистецьку ідеольогію, яка є сполучена з відродженням візантійської ікони і з впровадженням до наших храмів та домів новітнього, справді мистецького, а одночасно традиційного образу наших старинних, католицьких, східних святих, а це також є приготованням на поворот святих до літератури.

Примітка. Поміж молодими нашими мистцями, що працюють успішно в тім напрямі, один з головних п. Анатоль Яблонський. Його фрески в Уневі і багато інших творів як ікон, безперечно мусять заняти увагу, що слідить за таким обновленням. Треба теж завважити, що п. Яблонський дуже успішно намалював деяких лат. святих: Жанну Дарк, Домініка, Тому з Акв. неовізантійським стилем. Це є дуже цікавий, мистецький і культурний здвиг.

С. Лишкевич.

На українському Парнасі.

(Оцінка надгороджених книжок: С. Гординського, Б. Кравціва, Ж. Процишина, Г. Журби і Ст. Левинського).

В „Ділі“ випечатано такий комунікат:

„Жюрі“ покликане Радою Т-ва Письменників і Журналістів ім. Франка для призначення літературної нагороди за найкращі твори, що появилися за 1932 і 1933 рік, після ряду засідань, приняло одноголосно таку постанову:

1) Зваживши, що з усіх розглянених творів ніодин не визначувався такими прикметами, які виділяли б його понад інші, жюрі нікому не призначує літературної репрезентативної нагороди на 1932-3 р.

2) Замість репрезентативної нагороди жюрі після довгої дискусії рішило роздати тільки премії за надруковані у визначеному речинці твори, що зібрали найбільшу скількість голосів, розділивши загальну суму 1.500 зол. на пять рівних частин.

3) Це рішення звязане подекуди з винятковими обставинами, в яких була проголошена літературна нагорода досить пізно, так, що не всі автори мали спромогу видати свої твори до означеного речинця.

Преміовані твори такі: Святослав Гординський: „Барви і лінії“, Галина Журба: „Зорі світ заповідають“, Богдан Кравців: „Сонети і строфи“, Ст. Левинський: „З Японського Дому“, Ж. Процишин: „Молоде покоління“.

Львів, 22. І. 1934. ЖЮРІ: Д-р Василь Сімович, голова. Василь Софронів Левицький, секретар. Члени: Д-р М. Гнатишак, В. Дорошенко, Л. Лепкий, К. Малицька, М. Рудницький“.

Скільки разів появилася в „Дзвонах“ моя рецензія на чиїсь твори, стільки разів лаяв мене опісля мій знайомий за те, що „непотрібно занечищую літературну критику розважаннями про моральний зміст твору“. При тім мій знайомий покликується на... „Нову Зорю“ [1]), в котрій була поміщена стаття католика, професора університету Вагнера про те, яка ціль мистецтва, етична чи естетична, — і саме проф. Фр. Вагнер вирішив, що ціль мистецтва не етична, а естетична [2]). „Отже в літературній критиці“ — каже мій знайомий — „треба розглядати твір виключно під естетичним оглядом“. Згода, якщо я писав би „літературні критичні“ нариси; та я своїх помічень за такі „чисто літературні“ не вважаю. Вже новітні дослідники теорії літератури, як от н. пр. П. Рибіцький [3]) ствердЖує, що наука, яку ми популярно називаємо історією літератури, не має одного предмету, а має їх два; 1) предметом критично-описових дослідів є літературний твір — „психічний витвір, закріплений у змисловім виді, а саме спеціяльно під письменницьким видом“; — натомість предметом генетичних розслідів є дійсність, що находиться поза поетичним твором, до пізнання котрої цей твір лише засіб. Бо предметом міркувань стає в тих розслідах „людина-творець, кажучи докладніше деякі факти творчого процесу, котрий попередив у душі автора повстання твору“. П. Рибіцький розріжнює ті два предмети дуже виразно й каже, що лише перший з них належить до властивої науки про літературу;

[1]) „Нова Зоря“ ч. 60, з 13 серпня 1933.

[2]) Вагнер стоїть на становищі, що вправді ціль твору не є етична, але естетична, одначе він дуже виразно підкреслює, що твір ніяк не може бути неморальним і нарушувати наші моральні почування, бо тоді перестає бути естетичним, перестає бути гарним. — *Ред.*

[3]) Człowiek i dzieło, jako przedmiot badań literackich, „Ruch Literacki“ ч. 7.

натомість генетичні розсліди можна би вважати за осібну ділянку науки, зачисляючи їх частинно то до історії культури, то до психольогії творчости і психографії.

Погляди Рибіцького доповняють розвідки проф. З. Лемпіцького [1]). Крім дослідів описового й генетичного проф. З. Лемпіцький ставить ще й третій рід дослідів, називаючи їх динамічними; предметом обсервації стають у них наслідки, які викликує дане історичне явище. В приміненню до літератури — динамічні розсліди повинні занятися також долею твору, що вже дістався до рук читачів, та його впливу на світ; словом ті розсліди повинні піти в напрямі пізнання „літературного руху“, який викликала дана книжка.

Отже: зовсім не заперечує справедливих міркувань про головну ціль літературного твору — ціль естетичну — ця умовина, що при розгляді якогось літературного твору візьмемо крім естетичних критеріїв також інші, вище намічені. Очевидне й конечне лиш одно: щоби естетичний принцип, осуд „літературности“, форми твору, був першим при наших розслідах. Бо він один рішає, чи даний твір справді література, чи тільки писарщина. Інші критерії, н. пр. етичний, вчинять те, що дана критика не матиме повного права на назву „чисто літературної“. Та кого від того болітиме голова?..

Цікаво, що дезидерат „чисто літературної“ критики, основно ненависний, і критикам, і творцям сучасної нової Европи з її рухами націоналізму й більшовизму, в часі „gdy lasy płoną“ стає в нас чимось модним... Лянсує його головно Михайло Рудницький у „Ділі“ й тим мабуть критерієм оцінювало жюрі твори кандидатів літературної нагороди Т-ва І. Франка. Не диво: засідаючі в жюрі панове це (за виїмком одного) самі лібeрали старої доби і навіть є між ними один б. марксист. Та що ж його робити: українці все були немодні й запізнені. Все нагадують того Архимеда, що в час загальної борні за існування спокійненько креслить на піску свої геометричні фігури. Міцний варвар надбігає й мечем валить — зачміленого інтелєктуала. Хто хоче, може над тим плакати; та ліпше їсти обід таким, як його подає Кронос. Коли глядіти на наших інтелєктуалів, то мимохіть приходить на думку, що більшовики, вигубили таку інтеліґенцію. Вона ж своєю інерцією та обломовщиною вкупі з безвірницьким аморалізмом і дефетизмом приготовила ґрунт революції. Але така інтелігенція моглаб так як викликати, так і завалити революцію. Отже не диво, що всяка революція це така мати, що їсть власні діти. Особливо, коли вони самі в рот лізуть...

Кинувши тих кілька думок — хоч і нудних, та проте прояснюючих дещо моральну мряку нашої доби і місця — розглянемо подрібніше надгороджені твори та застановимося, чи варт вони того відріжнення, яке їх стрінуло.

* * *

[1]) Formy historycznego ujęcia zjawisk kultury („Pamiętnik IV zjazdu historyków w Poznaniu“) і Ruch literacki („Ruch literacki“ ч 1 з 1924 р.).

Поазбучно перший нагороджений твір це:

Святослав Гординський. **Барви і лінії.** Поезії. „Ізмарагд“, Львів 1933. Окладинка, заставки й марка роботи автора. Тираж 1000 примірників. Ст. 68, 16⁰.

„Малярство радо подає руку літературі і мистці пишуть книжки“—тими словами А. Блока сигнує свою збірку віршів молодий, талановитий маляр С. Гординський (до речі: довголітній співробітник „Нових Шляхів“, „Критики“ й „Альманаху лівого мистецтва“, тепер „покаявся“ й перейшов до „Ануму“; „Барви й лінії“ видав „Ізмарагд“, видавництво радикального посла М. Матчака).

С. Гординський як поет це типовий представник інтелєкту в поезії. Сам пише:

„Від серця не люблю римованих претенсій
І прямо стіни дру, шукаючи якийсь
Поезії рядок, де хоч маленький сенс є!“

Серед життєвих барв серця і ліній здається в Гординського верх беруть покищо лінії розуму. Тому поезії того молодого юнака нагадують чомусь то вірші старого Михайла Рудницького, так у них багато саме „римованих претенсій“, сенсу і штучної, вигадливої форми. Може це тому, що обом поетам присвічує зразок Франції, в котрої літературі майже завсіди переважає традиційна розумна клясичність з її вязаною формою, в протилежність до вільного сердечного німецького романтизму [1]). Навіть кострубатість ритміки зближує до себе ті дві „братні душі“. В віршах Гординського стільки „сенсу“, що він місцями аж перестає бути поезією, а переходить у свого роду римовану метафізику:

„У вічній змінності є пристрасна краса!
І переливи барв і динамічність ліній
Контрастами жалять зіниці, мов оса;
Шукаючи краси в захопленні невпиннім,
Наново в кожен ритм перетворяюсь я
І паралєльно йду в ліричному тремтінні“ (ст, 21).

(Чи нагадуючи при тім цитаті „елєментольогію“ Я. А. Б. Цурковського, я не бороню одночасно „чистої літератури“ в розумінні саме Михайла Рудницького?...)

„Чиста поезія“ тікає від таких міркувань, згл. такі реколєкції вбивають її. Особливо, коли до тих розважань додати ще тривіяльні вигуки:

„Ех! — здається: душу бере чорт
Від нудьги такого пейзажу!“

Або:

„Сам винен. Пощо ліз?!“

Чи:

„Махнувши тільки раз під ніс
Комусь кадильницею з хльором“.

---

[1]) Пор. Otto Forst de Battaglia „Die französische Literatur der Gegenwart. 1870—1924“ (друге видання 1926), вступ.

Та при всіх тих хибах віршів Гординського треба признати, що „Барви й лінії“ силою й новістю (в нас) своїх порівнань [1]), римів [2]), тематики [3]) справді зраджують правдивого поета, котрий вміє сказати те, що хоче: Для приміру: „Ноктюрн“ (35 ст.):

„Опівночі лиш я,
Колиба й чорний ліс;
Високо на небі сяє
Алюмінієвий місяць.

Даремне одному один
Впились ми в вічі,
Котяться десь години
В синю й чорну ніч.

Куриться з ватри дим;
Підвівся пес і гавкнув,
Облизав місяць зимний
І здивований став;

Скавуліє від жаху він.
Все окуталось сном,
Лиш поволі повзне в траві
Час у недовідоме — — —

Високо під'їхав Віз,
Тихо встає туман,
Задивився на місяць
Я, самітний романтик...“

Цікаво буде дізнатися, які саме впливи витворили ментальність Гординського. Сам він представляє нам свою бібліотеку в „Листах з Парижа“ (ст. 55)!

„Монтень ось,...
— — — — — — —
А це малий жовтавий том
Глумливих посмішок Вольтера
І слів логічних і твердих,
Що бють відважно й просто. Далі.

Обік цих важкостравних книг
„La rouge et le noir“ Стендаля,
Рембо, Бодлєр, Аполінер...

Отже самі революційники, безвірники та грішники. Чи диво, що душа молодого поета пригадує... його стіл:

„А на столі моїм не лад,
А просто безлад“...

Він лає святости масонерії: „Одно лиш знайте: що шантаж гуманність!“ і пацифізм: „Страшна Краса Війни“ (ст. 37),

---

[1]) „Нудьга обмотала мене кущем омели“ — „Нестерпна темнота кудлатим чорним псом снується круг постелі“ — „Вперті думи налазять водно, І нахабні уривки з поетів, мов забуті в кишенях давно трамваєві помяті білети —

[2]) „Претенсій — сенс є“, „опій — розтопів“, „повільне — фільми“ і под.

[3]) Вірші „Льотреамон“ — „Бодлєр“ — „Ноктюрн“ — „Момент“ і б. і. мають зовсім свіжу екзотичну та урбаністичну тематику й відповідно до того дібрану форму.

але не має поважання й до християнської моралі (ст. 16, 26, 49 й і.). І справді, що остає людині без Бога?!, як не „Міражі“:

„Йти крізь надій оманних вир,
Горіть на власному багатті
І в обрій опяливши зір
Шукати все і завжди — рватись;
Не знать ніколи: що і де?
І шлях направлений: Куди ж то?“

Й мимохіть людина, хоч іще рветься до ідеалів, помалу привикає жити „оранжадним“ життям богеми. „Не є це ніяка розгубленість у порядній кафе за останній франк зглиблювать суть!“ (8 ст.). По справді поетичнім коханні [1]), по справді величнім відчутті космічного моменту („Момент“, ст. 34) чи не прийде тривіяльний вигук, що француженки „це одна, єдина річ, що варт зглибити“ і серце злісне і важке, „заледенілий труп з топельницької морґи“ вантажем ляже в кобурі

„Усе вичікуючи хмар,
Незаспокоєне нітрохи,
Аж гримне врешті на алярм
Уся розхрістаність епохи!

тобто революція. І Гординський свідомо чи ні — вже підготовляє своїми писаннями ґрунт до неї.

„... І весь заслухуюсь у стук
Свойого серця...
— — — — — — — —
Воно снується й бродить десь...
...Де плеще хвилями Дністер,
Де пнуться в небо темні гори, —
Воно прислухується там
І переловлює в туманах
Осінніх ночей крики та
Короткі вистріли нагана [2])
Незнаних вершників, огні,
Іржання, свисти таємничі
І знов ліси...
А ранком гнів
На штиках карних експедицій“. (ст. 57, в „Листах з Парижа“, записаних у 1931 р. і випечатаних тепер).

Чи не мріється молодому маляреві-поетові доля Льотреамона?.

„Здається бачу: у вікні
Шалений і нестримний
Складає бурунам пісні
І океанам гимни...

---

[1]) „Ти волосся гладила шовково,
— Не забути теплої руки!
Чиж колись це зійдемося знову
Чудні дітваки?

Чи будуть іще блестіти очі
І в моїх забутих раменах
Ти колись, як перше, затріпочеш,
Квітко вогняна?“ (24 ст.)

[2]) Револьвер, більшовицького виробу, котрий звичайно мають диверсанти.

Копулу неба хтось розкрив,
Огні у чорній пітьмі,
А він кінчить останній спів,
Юнак двадцятилітній!

...Враз струн розірваних акорд!
— Чому паде в бездоння,
За обрій десь, мов метеор,
Зоря Льотреамона?!" (ст. 10).

Хочеться спитати словами самого ж Гординського. Коли людина не має опори в Бозі, то творить богом себе. Та такий самозакоханий чоловік мусить вкінці внутрішно заломитися в своїм змаганні до безконечности. Бо те його змагання раз-у-раз зударяється з його скінченістю, обмеженістю. Він не має нікого, до кого міг би прилучитися або кому міг би віддатися. Ближні на довшу мету йому не вистарчать, бо вони, так же як і він, внедовзі вичерпаються. Повстає неспокій у всіх ділянках його життя: на місце відсутної життєвої радости й мети починає він ставити намістні (сурогати). Вони ріжні: від розпусти й наркоманії до революційної діяльности включно. Eritis sicut dii, scientes bonum et malum — спокушував колись Сатана й робить це до сьогодні. Та вислідом того руїна душі і вкінці руїна тіла, руїна поезії й руїна життя. Тичина, Хвильовий, Скрипник — clara exempla...

* * *

Богдан Кравців. **Сонети і строфи**. Львів, 1933. Накладом Богдана Дороцького. Обгортка роботи Антона Малюци. Друковано 2 тисячі примірників, з того тисячу на кращому папері. З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка у Львові. Сторін 38 + 2 нпг, 16⁰.

За давніх часів вої не соромилися своїх почувань: Гомерів мужевбийник Ахіль сердечно плаче, не сам у кутку, а перед загартованими лицарями. Та часи змінилися й сьогоднішній націоналістичний воїн скував своє серце людини за панцир холодної гордости. Рішив, що слово, щось гірше діла, негідне ймення воїна.

Коли тому кілька літ я похвалив збірку віршів Кравціва, то автор їх неначе б то засоромився свойого слова й запевнив мене, що більше їх не буде писати. Мовляв, тепер не час на те.

Молоді націоналісти часто без роздуми ляпнуть чи зроблять якийсь шокінг. Основа тих історій у „волевім енерґетизмі" Донцова. Мовляв: відважно без надуми. Тимчасом розум і надума добра річ, лише треба їх мати. Багато вільного часу у вязниці примушує до застанови навіть завзятих націоналістів. І застанова вчить їх багато дечого, дуже для них корисного. От наприклад поваги до слова й не легковаження його як чогось гіршого від діла. Бо слово теж діло. Отже Кравців по вязничній надумі і підчас неї вспів зрозуміти свій ухил: легковаження слова, і написав третю збірку п. з. „Сонети і строфи".

В минулих збірках Кравціва я завжди добачав їх деяку схожість з віршами М. Рильського. Такі були клясичні, елєгантні, панські. Була про те в них динаміка молодости й рідке в ліриці... відчуття радости життя, дві речі виключені в Рильського. Це evoë vita старого Кравціва нагадувало дещо Лєопольда Стаффа; було тільки молодше і більше щире, більше зі серця, ніж з розуму.

Теперішній Кравців уже інший. Його „Дорога“ зупинилася на якийсь час. Її динаміка ніг мусіла перейти примусово в потенцію серця, спинювану на привязі не лише ґратами вязниці, а й ще міцнішими ґратами волі, кермованої розумом. „Спалився, витлів юний липень“ і юні зайчики на стінах незрілої молодости гаснуть. Йде осінь зріла, золота. „І вже... в волоссі біліють срібні ниточки“.

Осінь — час зрілости, час збирання плодів. Та плоди ті такі, якими соками кормився пень і грозна спіли. І нова збірка Кравціва, хоч більше зріла, то проте й більш у ній злих соків, соків поганського націоналізму. Вона просякнута думкою про розплату, а не про будову. Віє з неї вітром степової орди, котрій байдуже будування. Орди, що втратила змисл розумної боротьби за державність, а тільки еґоїстично прагне „нагально впасти від ножа чи кулі“. І ті думки „бучного юнацтва“, зроджені з книжки Донцова, ті думки опанували місцями серце й волю нового Кравціва. Поет, хоч зрозумів уже христіянську любов у відношенні до грішної людини („Вітражі ґрат“, навіть дещо надто гуманно...), не може, а радше з гордости не хоче зрозуміти того, що справедливої боротьби за власну державність не треба мішати з думками про розплату, про пімсту. Може така справедливість дещо нелюдська, все ж таки вона одна має в собі божескість і власть будувати. Віктор Гюґо в „93-тьому році“ в сцені на кораблі показує нам такого справедливого вожда Вандеї. Він нагороджує й карає, керуючись справедливістю й розумом, бо тільки ці дві прикмети дають силу вождові й будівничому одночасно.

В нас годі ще того людей навчити, чи вияснити це їм. Уся наша преса й видавництва повні тепер старих гайдамацьких вигуків за „щастям ножа і крови“, за местю; повні неґативного божевілля ненависти до всього, що чуже. Мало натомість любови до свого рідного, того дивного чинника, що одинокий будує, бо імя його „Бог — люби єсть“.

У Кравціва й досі бореться в душі Ормузд з Аріманом. Природне христіянство вказує йому шлях любови й милосердя („Вітражі ґрат“), заповіту Христа „великого бажайте“ („Одбився я“), зрозуміння „в началі бі Слово“ („Як дні невольні“) і под. Та одночасно засліплює його неґативна й сліпа ненависть („Твердих годин“), богемієнство („Гранчасті шпуги ґрат“) чи („Утиснене в холодні ржаві шпуги“) найбільший гріх, що ставить людину на місце Бога: гордість („...якщо колись заради мене із губ твоїх ...небачно впаде слово милосердне, — то серце горде — вражене, шалене твої дари всі знівечить нещадно, в ненависті

стужавіє, затвердне"). Який подібний тут Кравців до Процишина („Молоде покоління")! Знак, що гордість обох має спільне сімя: Донцова.

Хто з них візьме верх, Христос чи Сатана, від того залежатиме й дальший розвиток Кравціва як поета. Скільки бо хто втратить Бога, стільки втратить душі й стільки запропастить поезії. Правду тих слів показує остання збірка Кравціва.

Краса як відблиск Бога це чинник ущасливлювання. Отже і правдива поезія як засіб краси теж стверджує свою правдивість (мистецтво) тим, що нас захоплює, ущасливлює, дає спочити (не в злім значінню того слова) нашому духові в огляданню відблиску Бога. Таке естетичне ділання поезії. Коли ж якийсь вірш чи повість відкликується не до нашого інстинкту щастя, а до нижчих майже фізіольоґічних гонів: ненависти й нечистоти, то тимсамим, хоч би й як нас зворушила, зворушує не наше почуття краси, щось духового, а почуття сензації, щось нижчого в людському тілі.

Неправда такої „поезії" показується вже в самій її поетичній формі. Вона стає тоді штучна, неприродна й хоч намагається прикрити свою наготу й нужду одією правди, всетаки крізь той чужий одяг світить її голе тіло.

Це слідне і в останній збірці Кравціва. Її форма кована в сріблі слів рідко вживаних, непозбавлених ще природної поезії, небанальних, нагадує нам парнаську красу сонетів французького поета Гередії, хоч Кравців далеко не такий складний, що треба йому покласти в заслугу. Прості природні, та якісь дивно свіжі образи віршів Кравціва аж просяться порівняти їх з М. Рильським, тільки якимсь Рильським молодечим, повним жаги життя, а не глибокого спокою псевдоереміта. Тематика: вязничне життя й почування знов найшла б свою схожість у засланницьких листах Шевченка чи вязничних думах Франка. А проте годі — мимо тих схожостей — сказати, що котранебудь з поезій Кравціва неориґінальна, справді залежна від тих її предків.

Та мимо того є і в них поетична неправда, в тих головно речах, котрих зміст криє за мнимо гарною формою гріх ненависти. Тоді виразно бачимо, як з-поза майстерности форми виходить натягненість (наприклад такий змістово неважний рим як „навпóслі") та гаркання („Гранчасті шпуги ґраґ і шпік у кості"), щось наче „Geharnischte Sonetten" Рюкерта („мов капраль гарка" писав про них Франко). І такі вірші остають тільки віршами, а не поезією, й не заторкують у нашому серці ні одної струни. Нагадують тих стародавніх різьбарів, що любувалися в різьбленню прокаженних з їх чиряками й ранами.

Мабуть і сам Кравців не доглянув того, що в однім вірші він, націоналіст, зблизився — до пролєтарської поезії німецьких жидів-комуністів... Сонет Кравціва „Паде на очі морок" випечатили б німецькі комуністи з найбільшою приємністю. Це ж щира нотка Spartakistenbund'-у: „І хижій смерті кинувши напризвіл залишки днів — захлиснуться без стриму коханням, трунком і жагою крови".

Молоді націоналісти не хочуть ніяк зрозуміти двох річей, котрі спасають світ. А властиво одної: страждаючої Любови. Здається їм, що терпіння це щось непотрібне, прокляте. Ввижається їм любов як щось слабе, немужеське. Коли ж зрозуміють правду Розпяття, тоді щойно визволяться з пут безплідної яловової ненависти й байки про її силу. На щастя проблески того прозріння до Правди находимо в кінцевих строфах Кравціва:

„Колись, як будні серце здавлять
і зрадить волю друг і брат —
я знаю: буду банувати
за днями, що в залізах грат.

„За ночами суворих келій
налитих померками вщерть,
де йдуть юнацькі роки друзям,
де з усміхом стрівали смерь".

Це покищо прочуття правди. Вона ще закрита тілом для Кравціва. Та коли він побачить духа її, лицем в лице, тоді щойно зрозуміє тайну слова, тоді щойно стане великим поетом.

Редакційна примітка. До поданої оцінки поезій Кравціва додамо ще й кілька уваг від себе.

Слушно підкреслив автор рецензії, що у Кравціва в душі боротьба між Ормуздом і Аріманом, але не сказав виразно, котрий з них бере верх. На нашу думку перевага по стороні Ормузда — добробога. Що правда у Кравціва є, як зве їх рецензент, гріхи, одначе його світогляд це всетаки світогляд з Богом, його душа чує і признає над собою вище Єство, чого н. пр. зовсім не бачимо у Гординського. Але і тих кілька гріхів — не всі можемо брати на карб світогляду. Одна гордість це не лиш зерно його світогляду, але і властивість його душі. Інші це часами радше хвилювання увязненої і через те огірченої, часом лютої душі, що рветься до життя, простору й чину та готова розторощити всі перепони на шляху, це хвилювання хвиль почувань, що часами підносяться і вдаряють вище берегів — це словом психольоґія активного, повного сили й життя вязня.

В цілості „Сонети і строфи" — це поезії симпатичні, читається їх з приємністю не лиш задля елеґантности і культури слова та форми, але особливо задля тієї свіжости, сили і пориву до чину душі, тієї молодечости, розмаху, юности й ідеалізму. Поезії Кравціва будують, бо побіч своїх кількох гріхів, мають більшість позитивних елементів.

Щоб безпосередно запізнати читачів з тими поезіями, наведемо кілька строф:

Над містом ніч і шум і гомін
і снігом біла заметіль —
і вже санковими дзвінками
доносить молодість відтіль

„Ти чуєш Юрку?" — „Чую друже...
Бували ж лепські гулянки...

От так ще двадцять зим в'язничих
мені дзвонитимуть дзвінки".

Це чи не найкращий вірш цілої збірки. Безпосередність, щирість і простота нагадують Лепкого. Ось інша строфа:

Як гасне день і меркнуть очі
і пал потухне в голові —
приходить ід моїй постелі,
сідає заздрих любці дві.

Одна милує, присипляє...
А тая дивиться до віч,
холодним поглядом тривожить...
І так сидять — і смерть і ніч.

Строфи, на нашу думку, ліпше вдались поетові, як сонети. Строфи, і без гріхів, і в них справді проявилась душа. Натомість у важчу форму сонетів поет, як сам каже, „заковував життя гарячий омах" і те заковування не позволило як слід проявитись душі та дало перевагу розумові. *Редакція.*

* * *

Жигмонт Процишин: **Молоде покоління.** Львів 1933. Видавництво „Стрибожич". Вінєта Павла Ковжуна. Стор. 176, 16⁰.

Коли Гординський духом ближчий до „партії" більшовиків, то Процишин — так як і Кравців — належить до ярих націоналістів. Його збірка оповідань про молоде покоління корініться глибоко в психіці того ж покоління, психозі віри в перемогу сили над правом, ненависти над любовю, одиничного над універсальним, звірячого над людським.

Талант Процишина бере свій вихід з терпінь і змагань його життя, й тут ще одна його спорідненість з Кравцівом. Попри великий гріх ненависти, книжка Процишина всетаки має свою вартість, бо кромі тієї ненависти горить у ній ще ясне попумя любови й саможертви. 15 оповідань Процишина розказують нам про душу молодих українців, головно тюремників. У всіх тих оповіданнях Процишин уміло змалював переміни в душах молодих людей, їх пробудження до націоналізму, до зрозуміння потреби с и л ь н о ж и т и, міцно бажати й боротись до загину за свої ідеали. Які ті ідеали, на це вказує вже хоч би сконфіскування цілого накладу книжки польською прокуратурою.

Попри чисто літературні вальори: оригінальну й цікаву тематику, живий і оригінальний стиль, добру будову новель, досить чисту мову й інше, книжка Процишина буде мати негативні наслідки. Поширене серед молоді „Молоде покоління", замість будуючої любови свого, вчило би її руйнуючої ненависти. Замість української державницької творчої праці, „Молоде покоління" вчило би нашу молодь польської повстанчої бунтарної психози, що не привязує жадної ваги до позитивної еволюційної праці та зовсім не розуміє вартости реальних здобутків в економічному й культурному життї при будуванні своєї дер-

жави. Замість покори супроти Божества, Процишин ставить бога: власне я. Не диво, що один з героїв врешті доходить до звичайного свинства, зробленого для марних еґоїстичних цілей[1]). На треба тому дивуватися: поганство мусить довести вкінці до признання ідеї Макіявелія „мета освячує засоби".

Хоч „Молоде покоління" має свої літературні вальори, як суто тенденційна книжка з усіх нагороджених найменше заслугує на признання літературної нагороди. А коли всетаки їй цю нагороду признано, то тим же жюрі само збило пересуд про шкідливість тези в літературі...

* * *

Галина Журба: **Зорі світ заповідають...** „Українська Бібліотека" ч. 10. Львів 1933. Стор. 128, 16⁰. Обгортка рисунку Едварда Козака. Наклад 5000 примірників. Ціна 95 грошів.

Про нагороджену книжку „Зорі світ заповідають" Галини Журби писав я в 11—12. числі „Дзвонів" (ст. 530—531). Тут наведу хіба вдобавок кілька слів з іще одної знаної мені рецензії.

„Оповідання „Зорі світ заповідають" це епопея темного волинського села, слово про його війну з усяким лихом і прозріння до українства". Слово про традицію старої української крови, свободолюбної, що навіть в землю закопана, всетаки ще звідтіля била сильна та червона на ріст чоловіка.

„Фабула епопеї не надзвичайна, тай „хлопська тематика" до того могли б зробити цю книжку нестравною для теперішнього українського читача. А проте так не є. Запобігають тому дві речі: тепле українською кровю серце авторки і великий талант її як письменниці. Ці дві прикмети дають у висліді не лише приємне читання книжки до останньої її сторінки, але дають також захоплення красою: відблиском Бога-Любови. І так служать посередно до морального усовершення читача.

„Це ж у цій книжці не якісь описи дурненького еготичного еросу цього чи того інтелігентчика. Ні, це епопея типічних перемін, підсвідомого в свідоме, гріха в добро.

„Зорі світ заповідають" це тільки перша частина заповідженої епопеї. Які будуть дальші частини, не знаємо. Та в тій першій авторка показала себе як справді великий талант. Моральні вартості книжки, не такі може свідомі себе в інтенції авторки, проте подані на такій ставині, що цілість справді захоплює. Психіка персонажів повісти природна й добре умотивована. Описи природи аж переливаються своїм бароковим багацтвом та щирою любовою до Рідної Землі. В усіх тих описах багато тепла, сонця й несподіваних оригінальних порівнань. Вони короткі, та своєю оригінальністю й одночасно знайомістю, освоєністю викликують в душі читача справжні настрої, видимий знак невидимої поезії.

---

[1]) Через конфіскату не можу — на жаль — подати цитатів. Цікавих відсилаю до рецензії Араміса в „Новій Зорі" ч. 58. з 6. серпня 1933, котра появилася мабуть ще перед конфіскатою книжки Процишина.

Загалом дух книжки соняшний, хоч багато в ній темних картин. Ще один доказ української раси авторки: це ж щиро наша прикмета, той сміх крізь сльози. Злука леґенди-традиції з реальним життям придає епопеї якогось таємного чару. Наче євшан-зілля пригадує нам ту землю, про котру ми може й забули за своїм інтелігентським бюрком. І ми, старі діти, віримо тим казкам, бо заворожила нас правда щирої поезії. Хоч брешуть лисиці на щити червоні, хоч ріки мутно текуть, хоч небом пожарин кров, то все таки далекі на обрії зорі — світ новий красний, світ заповідають...

* *
*

Степан Левинський: **З японського дому.** Львів, 1932. Накладом Видавничої Спілки „Діло". Ст. 146, мал. 8⁰. Обгортка М. Бутовича.

Книжка новель Левинського своїм духом дещо рідна книжці Гординського задля своєї культури слова та французької вмілости легкого вислову. До того ж мова Левинського має в собі щось з мови Коцюбинського чи Тичини; якесь таке „щось", що заохочує інтеліґентів дочитати її до кінця. Дальше форма новель „З японського дому" теж заохочувала б до читання; автор уміє нас зацікавити фабулою, зворушити стилем та доброю будовою новель. Усі ті прикмети автора вказують, що це неабиякий талант і що жюрі, оцінюючи книжку з чисто формальних її прикмет як літературного твору, справедливо признало їй нагороду.

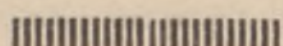
Та коли нас захоплює „одежа слова", то цікаво, чи зміст відповідає своєю вартістю тій красі форми? Мусимо сказати: рішуче ні. Змістом усіх 11-ти новель Левинського еротичні переживання мешканців японського дому. Не виключене, що вони відповідають дійсності, не виключене, що в японському домі живуть типи, котрих альфа й омеґа тільки один пансексуалізм. Та нам здається, що такий переріст не відповідає гармонії в життю і красі, що він не вдоволяє нашого змагання до щастя, до захоплення красою. І тому, хоч книжка Левинського може і зворушує, то це зворушення має свій осідок не в серці, а в сексуальному зацікавленні, — не в заспокоєнню волі, а навпаки в відрусі жаги. Тому вважаю книжку Левинського за цікаву, та годі мені признати їй назву гарної, белетристичної.

Аморальність книжки каже нам зачислити її до літератури упадку, подібно як і такі прим. „Нагоди і пригоди" М. Рудницького чи „Чесність з собою" В. Винниченка. З тою ріжницею, що „Чесність з собою" писана для тези, а в Левинського теза майже непомітна й виходить не виключно з розуму, а з цілої психіки як одности. І тому вона небезпечніша, бо більш людська, більш „природна".

* *
*

Як бачимо, то осуд нагороджених творів зі становища світогляду дещо іншого від становища жюрі, випав зовсім інакше. Доброю назвав я лише книжку Галини Журби, бо вона добра

не лише своїм тілом-формою, але й духом-моральним змістом. Інші книжки (свою думку про поезії Кравціва висловили ми вище, *Ред.*). — на мою думку — хоч і нагороджені і криють в собі літературні цінності, не причиняться до морального скріплення читачів, а через те й не принесуть користи.

Н. Кочубей.

Спроба оформлення синтези сучасного[1].

(Prolegomena II. Продовження.)

В попередних розділах ми вже устійнили, що існують лише два основні типи людини, які яскраво відріжняються один від другого в умовах примітивного побуту, — осілий і кочовий і що ця диференціяція й інтеграція залежить від ріжного зіткнення з космосом людського прагнення до ліпшого — зіткнення глибокого, внутрішнього і поверховного, зовнішнього. Далі ми встановили, що кочовий тип ділиться ніби на два коліна — на кочовий індивідуалістичний[2]), що прагне звільнити себе від всяких стримуючих початків (вільне кочування) і абсолютистичний, що змагає до колєктивно-силових, оружних обєднань (панування орди).

На підставі цього ми маємо вже право твердити, що і світоглядів тут може бути лише два: осілий і кочовий, з яких останній має дві відміни — індивідуалістичну й абсолютистичну, і що ці світогляди надають типові характеристичні ознаки: осілому ірраціоналізму, а кочовому раціоналізму і, як що можна ужити відповідного терміну, волевізму, або силовізму[3]).

Тепер спрецизуємо, як відбиваються ці характеристичні риси світоглядів на правосвідомости і способі думання — ідеольоґії самих типів.

Осілий світогляд і випливаюче з нього змагання до досконалення, себто змагання до послідовного розвинення цінности речей, як бачили ми, примушує осілого звертати увагу не тільки на цілездатність метод і засобів осягнення і не тільки на саму цінність осягнення, але ще, і мабуть в більшій мірі, на впливи метод і засобів осягнення і самих осягнень на

---

[1]) Початок цієї статті гл. „Дзвони„ ч. 7/8 і 9. 1932 р.

[2]) Цей індивідуалістичний кочовий тип з природи речей позбавлений матеріяльної сили, завжди буде або шукати захисту і послугуватися чужою матеріяльною силою, або намагатися роздробити і розкласти всяку силу, здібну поставити межі його вільним мандрюванням.

[3]) Так у осілого знаходимо ми розвинений духовий момент, у індивідуалістичного кочового раціональний і у кочового абсолютистичного волевий. Тому осілий світогляд ми можемо схарактеризувати як ірраціональний, індивідуалістично кочовий, як раціоналістичний і абсолютистично кочовий як волевий.

щоденне життя, на закони орґанічного розвитку, природний порядок речей, та тим самим на закони розвинення людської істоти й умов людського співжиття, при чому основоположним камінням цього розвинення у осілого є самодіяльність, обіймаюча ініціятиву і відповідальність, котрі определяють те, що можна, та співпраця, обіймаюча права та обовязки, які определяють те, що мусиш — самодіяльність і співпраця кровно-територіяльно-трудових, єрархічних та авторитетних сполучень від нижчих їх ступнів до вищих.

Словом, осілий світогляд змушує звертати головну увагу на якість способів ділання, на релятивну до життя і розвитку людини цінність осягнень, *на те* **як**, *а не тільки* **що**, і скеровувати своє зусилля на послідовний розвиток речей, не порушувати *їх природи* і все оглядатись на відчуваємі і досвідом пізнаваємі *існуючі та діючі в природі закони орґанічного розвитку — закони землі — закони Божі.*

Потреба пристосовувати до цих відчуваємих вищих законів людську дію спонукує осілого змагати до їх пізнання — розуміння життєвої правди, що в них криється і стає все більше джерелом, з якого він черпає свою *етику і правосвідомість*, виявом яких стає *природне право і виливаючі з нього й етичні й юридичні норми.* Це природне право реґулює своїми нормами взаємовідносини поміж самодіяльністю (ініціятивою і відповідальністю, що определюють те, що можна) і співпрацею (определяємою правами та обовязками, себто тим, що мусиш) і в цей спосіб тільки устійнює органічні процеси диференціяції й інтеґрації та взаємовідносини між індивідуальністю і колєктивом, але це само стає ґрунтом, на якому в *людській дії* розвивається солідарність і приємливість, духова традиція і льоґіка позитивного розвитку, завершенням яких стають *ідеї-образи*, що определюють спосіб думання — ідеольоґію — і символізують можливе, потрібне і конечне.

З огляду на таке розвинення способу думання осілого під домінуючими впливами етики і правосвідомости поправно схарактеризувати його ідеольоґію можна як ідеоправя.

У ріжних осілих ідеоправя матиме завжди риси універсалістичної спільности і буде відріжнятися одно від другого лише згідно з рівнем свідомости, культури, цивілізації та етнічних відмінностей самих осілих.

У кочового, що уявляє собі світ як простір, а життя, або як еманципацію своїх „хочу“ і „не хочу“ від всяких стримуючих початків, або як оружну боротьбу людей поміж собою за здобуття і поділ цінностей, сама льоґіка світогляду спонукує кочового шукати таких ідей та ідейок, які оправдували б *нищення* всього того, що могло б стати на перешкоді негайному і найлекшому осягненню ріжних досконалих, якими він уявляє свої цілі та виправдували б нехтування людиною, впливом метод і засобів осягнення та самих осягнень на щоденне життя,

на закони органічного розвинення природних явищ і природного порядку речей і тим самим на умови розвитку людської істоти й умови людського співжиття, ідеалом яких стає або вільна еманципація, або примусова інтеграція. Тут вже ідеольогія — спосіб думання — стає в пряму залежність від ріжних „хочу“ і „не хочу“, обертаючись так в ідеольогію, скеровану на творення ідей-гасел і ідей-теорій, які з огляду на потребу кочового звільнити свою дію від всякої залежности від вищих законів та з огляду на відсутність потреби пізнати заховану в них життєву правду — етику і правосвідомість — стають джерелом позбавлених всякої с т а л о ї етики юридичних норм, що мають на меті не реґулювання — *розвиток* існуючих органічних взаємовідносин, а реґулювання — т в о р е н н я нових взаємовідносин і устійнення відповідної їм правосвідомости традиції і льогіки позитивного розвитку.

Згідно з двома кочовими природами ці норми скеровується або на звільнення людини від всякої відповідальности й обовязків, залишаючи людині по змозі нічим необмежену ініціятиву і нічим необмежені права (у індивідуалістично кочових), або на накинення обовязків і відповідальности на інших, залишаючи необмежену ініціятиву і необмежене право за даною людиною чи ґрупою людей (абсолютистичний тип).

Як бачимо, тут ідеольогія залежить від виявлення ріжних „хочу“ і „не хочу“, а тому кожна з них може бути поправно термінольогічно схарактеризована як і д е о т в о р ч і с т ь.

Ці ідеотворчості згідно з двома природами кочових, що живють або тільки індивідуалізмом, або тільки колєктивізмом, будуть підрозділятись на і д е о т в о р ч о с т і м н о ж н і, себто такі, які допускають рівнолежне існування безлічи юридичних норм, правосвідомости духових традицій і льогік позитивного розвитку, що відповідають ріжним ідеям-поняттям та і д е о т в о р ч о с т і у н і т а р н і, себто допускаючі принципово для всіх одні лише свої юридичні норми і свою правосвідомість, відповідаючу їм духову традицію і льогіку позитивного розвитку, а фактично настільки, наскільки даному колєктивові вистарчає брутальної сили накинути обовязки і відповідальність іншим, залишаючи собі ініціятиву і право.

Отже о с і л и й с в і т о г л я д опреділюють ознаки і д е о п р а в я, а к о ч о в и й ознаки і д е о т в о р ч о с т и — множної, або унітарної.

Порівнаємо тепер вище наведене з накресленою раніш схемою, аби вияснити ріжне оформлення світоглядів в правопорядок - систему, *устрій*.

В нашій схемі зазначено, що а к т и в і з у ю ч и м людину початком являється прагнення людини до ліпшого, а к е р у ю ч и м — світогляд, який діє в двох напрямках — в напрямку способу роблення, в якому скристалізовується природне право і правосвідомість, і в напрямку способу думання, в якому скристалізовується поняття, ідеї, що опреділюють ідеольогію.

Далі на схемі зазначено, що правосвідомість з одного боку й ідеольогія з другого ніби зливаються, опреділюючи правопорядок, системи, устрій.

Ця схема має на увазі зафіксувати ґрафічно функції світогляду, залишаючи на боці характер світогляду і типи [1]).

Переходячи до певних виразних типів і приймаючи на увагу висловлене в цьому розділі, схема дає змогу зрозуміти, що у осілого, який переважно жиє моментом ірраціональним — етикою, правосвідомістю, і природним правом, на підставі яких розвивається його ідеольогія, увага звернена на розвиток змісту і його виявлення, яке й одержує свій зовнішній вираз в правопорядку. У кочових, що жиють переважно моментами раціональним або волевим, увага звернена на створення системи, відповідаючої тим, або іншим ідеотворчим нормам, при чому у індивідуалістично кочового існує змагання, аби система допускала функціонування ріжних норм і правосвідомостей, а у абсолютистичного кочового, аби система не допускала ніяких інших норм і правосвідомостей крім відповідаючих даній унітарній ідеотворчості. Звідси виступає ріжниця поміж правопорядком і системою. Перша й єсть зовнішним виразом змісту, що розвивається, так би мовити, з долу (етика, правосвідомість), а друга накиненим з гори *засобом* вільного або примусового упорядковання змісту.

Розуміється, ані правопорядок без системи, ані система без правопорядку як *устрій* немислима. Але коли правопорядок стає *виразом* змісту, то система обертається в служачий йому оберігаючий і розвиваючий його в устрій принцип. Коли ж система стає самовартним, упорядковуючим зміст принципом, то вона стає *засобом* роздроблювання або інтеграції, *переломлюючи* в межах устрою органічні процеси, що відбуваються в змісті.

Далі можна устійнити, що для осілого побуту мислимий тільки один і єдиний тип правопорядку, відповідаючий природному праву і тому домінуючий над системою та такий, що відріжняється один від другого лише в зовнішньому вигляді устрою (наприклад родинний, або становий устрій), згідно з рівнем свідомости, культури, цивілізації, етнічних ознак і нарешті здібности до внутрішнього і зовнішнього виявлення змісту в формі.

У кочових можлива безліч систем, відповідаючих найріжнішим юридичним нормам і ідеотворчостям, домінуючих над правопорядком та надаючих устроєві ідеотворчемножний, або унітарний вигляд. Це дає можливість твердити, що *правопорядок* — система єсть ознакою ідеоправного устрою, а *система* — правопорядок єсть ознакою ідеотворчих множних і унітарних устроїв.

Тепер ми вже підійшли до моменту, коли ми маємо досить

[1]) Див. „Дзвони", ч. 7/8, (16—17) 1932, ст. 567. З моєї вини трапилася в схемі помилка. З правого боку схеми (нижче слова ідеольогія) замість слова *правопорядок* треба поставити *система*. Замість *момент орґанізаційний* треба поставити *волевий*; під правопорядок — система-устрій.

підстав, аби розглянути під кутом ідеоправя й ідеотворчости історичне минуле і сучасне та встановити ту ролю, яку вони відіграли і грають.

Але до цього хочу дещо відмітити.

Я вже зазначив, що оперую так би мовити *чистими типами*, які існують в дуже обмеженій скількості. Далі буду прикладати цю методу в відношенню до проявів ідеоправя та ідеотворчости в сучасних типах і явищах доти, поки не перейду до аналізи історичного минулого і сучасности. Тоді вже можна буде в кожному історичному і сучасному явищі і типі знаходити риси одного і другого і так определювати типи і явища після *домінуючих в них рис*.

По друге мушу вже тут відповісти на питання, яке певно вже деякий час хоче мені задати читач. Чую питання: „все це дуже цікаве, але нащо і пощо тратити стільки часу, місця і слів, коли в наші часи, за винятком кількох десь в диких пустинях кочуючих диких орд, ввесь світ став осілим і непомірно далеко відійшов в умовах сучасної цивілізації від тих часів, де землеробство не було *тягарем обездолених*, а мандрювання було актуальною проблємою“?

В основі диференціяції людей і світоглядів на відмінні типи лежить, як ми вже зазначили, ріжне зіткнення людського прагнення до ліпшого з космосом, — глибоке внутрішне і поверховне зовнішне. Отже рішаючим чинником, определюючим тип і світогляд єсть *форма зіткнення*. Тому мусимо припустити, що і не в примітивних умовах (в останних тип яскраво виявляється зовнішніми умовами свого життя) буде також завжди два основні типи з тої причини, що, по перше, інших форм зіткнення, як глибоке внутрішне і поверховне зовнішне помислити собі не можна, а по друге тому, що зіткнення *прагнення до ліпшого* як імпульс духовий впливає і на *духове обличчя* людини.

В інших умовах наслідки ріжного зіткнення можуть і мусять не тільки проявлятись менш яскраво і приймати більше заховані форми, але і ставати мішаними під впливом достаточних чинників, розвиваючих, або скалічуючих природу людської істоти і природного порядку річей. Все ж таки в грунті речей в поступованнях і в області моралі, етики та права будуть завжди відбиватись риси осілого або кочового способу роблення і способу думання. Лише прийдеться тут определювати тип і світогляд не після сукупностей, а після *домінуючих рис*. Наприклад прийдеться встановлювати, чи не мають людські немандруючі сполучення, не мечем, а капіталом погноблюючі людство, або механізацією виснажуючі і людей, і землю, тих самих кочових рис, як колишні мандруючі орди... Але це відноситься більш до історичної аналізи, яка ще буде далі. Тут лише зазначу деякі історичні явища, які відбувалися рівнолежно з осіданням людства.

Згідно з все більш зростаючою, під впливом ріжних причин і на ріжних місцях, тенденцією людства до осідку, а також ріж-

них потреб осілих, почався скількісний і якісний зріст міст і міської цивілізації. З початку замки, фортеці, висунені проти кочових загонів і орд, або адміністративні центри, регулюючі текучість кольонізуючого населення, або нарешті економічні центри — все це змушує кочових або осідати, або уходити й обмежувати свої кочевя.

Виконуючи своє завдання, замки, фортеці, адміністративні й економічні центри стають містами, які притягають в свої мури всі відірвані і відриваємі привабливістю мійського життя елєменти і в своїх мурах починають витворювати нові такі ж елєменти. Так починають скупчуватись на камінню міст і ніби з каміння міста виростати побутово осілі, але духом і ідеалами нові кочові, живючі з обороту грошей і проценту та розуміючі цілі людського життя, або як особисту еманципацію, або оружну боротьбу, передумовою яких стає скупчення в своїх руках ініціятиви і права і негація, або перекладення на других відповідальности й обовязків. Так помалу перемагаючи осілу етику, правосвідомість і право, які діються теж і в місті, витворюються міські ідеотворчості і починають боротьбу міста з селом, в якому заховується ідеоправя. Правда, останнє все більш тратить активність під впливом міських ідеотворчостей, які обмежують його розвиток і зводять функції села до постачання споживаємих цінностей та матеріяльної і фізичної сили, воно все відстоює себе пасивним опором, черпаючим силу у несвідомій органічній привязаності сили до ідеоправного ладу [1]).

Хоч формально місто і перемогло, але все ж таки воно ані само остаточно не скочевичилося, ані не змогло остаточно скочевичити села.

Відпорність села, що жиє близько до примітивних умов осілого, з самої сути речей зрозуміла — ідеотворчости можуть отроювати його, припиняти його розвиток, але не в силі змінити основного — природного і глибокого зіткнення з космосом [2])

На камінню міст річ інша. Але і тут багато препон до остаточного окочевичення. По перше, в містах скупчилися і такі матеріяльно сильні елєменти, які не втратили звязку з землею і так залишилися представниками ідеоправя. Пасивний опір села і його матеріяльна сила дають відчувати себе і в місті. Крім того самі умови осілого життя впливають і в місті на побут, спосіб думання і психіку людини. Перш за все це відчувається в родинному життю, бо самі умови сталого життя вимагають від родини послідовности і приємливости, які вяжуть ініціятиву з відповідальністю, права з обовязками та вимагають етичного виховання, а не тільки теоре-

---

[1]) Приклад остаточного окочовичення міста і в значній мірі села маємо в СССР. Руїна, що там настала, показує, що таке окочевичення коштує.

[2]) Тут і примінення брутальної сили може привести лише до руїни, як це ми бачимо в СССР.

тичного навчання. Далі існують цілі царини людської діяльности, що потребують ступневого досконалення. Такими перш за все єсть наука і штука, поки вони залишаються школою — дійсною наукою і штукою, а не стають сурогатом — видимістю і патентом.

Таких причин можна б навести багато. Але на одній треба ще уважно зупинитись.

Стримуючим кочові інстикти ставало завжди все, що розвиває в людині сталу етику — словом стале етичне виховання. Не буду тут торкатись того величезного значіння, яке мала в цьому відношенню Наука Христа і релігійна дисципліна Церкви. Лише хочу відмітити одну рису, на яку не звертають досить уваги і яка в самому життю приготовляє ґрунт для християнського етичного виховання. Це є певна рівнолежність між ідеалами, якими керується осілий побут і самою суттю й істинами Науки Христа. Це зрозуміло. Закони природи, закони землі, Закони Божі, які відчуває і з якими мусить щоденно в свойому життю рахуватись осілий, почасті є ті ж самі, які в слові виявив Христос. Хіба потреба послідовного досконалення у осілого і його розуміння досконалого як прероґативи Бога не відповідає в площині його світських інтересів тому, чого вчив Христос? — а саме: що перед людиною лежить довгий і тернистий шлях самодосконалення, що досконалим єсть тільки Бог один, який судить? Чи не цею рівнолежністю життя осілого і відсутністю такої рівнолежности у кочового пояснюється, що осілі завше лекше розуміли і лекше приймали Науку Христа ніж кочові? Чи не тому саме найбільш кочовий духом нарід ізраільський, споконвічно чекаючий на Месію, що поведе його до досконалого — до перемоги над всім Світом, — в злобі й одчаю розпняв Христа, який прийшов до малих і вчив простому, а не лекшому, що починати треба з себе, а не з других? Чи з цим останним нема рівнолежности в життю осілого? Чи не органічно заховується зараз релігійність на селі і чи не женуть її механічно з міста?

Ця рівнолежність існує і в міському життю і дає ґрунт, на якому можна сіяти постійне етичне виховання.

Збираю. З природи річей в місті, там де не можна обійтись без сталої етики, послідовности, приємливости, сполучення ініціятиви з відповідальністю і права з обовязками, там зберігається більше, або менше гальмо на кочові інстинкти, культивовані на камінню міста.

За те там, де можна обійтись без них, або принаймні нехтувати ними — там кочові інстинкти беруть верх і мають вільну руку. Такими царинами стали перш за все царини політична, соціяльна й економічна, наскільки вони допускають еманципацію від стримуючих начал, роздроблення суспільства, панування брутальної сили і насильство одних над другими, наскільки вони звязані з грошем, процентом, розпреділенням цінностей, негацією відповідальности та обовязків — словом там, де ідео-

творчі норми, механіка і система можуть панувати над органічними явищами і процесами. Інакше кажучи, духовий кочовизм і кочові інстинкти мають широке поле діяльности якраз в тих царинах, які в наші часи мають першорядне значіння і відіграють першорядну ролю [1])

Тепер ще одне на закінчення цього розділу.

Само собою зрозуміле, що для переходу одного типу до другого й одного світогляду до другого нема, так би мовити, перешкод, в самій людині. В примітивних умовах це залежить виключно від форм зіткнення людського прагнення до ліпшого з космосом. В більш розвинених умовах життя починають відігравати значну ролю не виключно форма зіткнення, але і відповідаючі їм принципи. Так само як зі зміною форм зіткнення, себто окочовичення осілого, або осіданню кочового, людина буде набувати все більш ознак, відповідаючих новим формам зіткнення, так само згідно з перемогою в дану епоху осілих, або кочових принципів буде окочовичуватись, або осідати людина, все залишаючись в площині зіткнення свого прагнення до ліпшого з космосом.

З цього слідує, що перехід від одного типу до другого та одного світогляду до другого, або домінування даного типу і світогляду в дану епоху і нарешті домінування в самій людині тих, або інших ознак не залежить від винищування одним типом другого. Цей перехід залежить від чого іншого, а саме: його приносить зі собою інше співвідношення, інше розвинення та інше функціонування основних прикмет людської істоти, а це залежить від ріжних причин, але головне від атрофії, або перерозвитку одних прикмет коштом других.

Основними ж прикметами людської істоти є *дух, розум і воля.* Отже кожному з наведених раніш типів відповідає ріжне розвинення, ріжне функціонування і ріжне відношення цих прикмет. Це розвинення, функціонування і співвідношення прикмет залежить у одних — у осілих — від індивідуального і колєктивного *виховання* на підставі відчуваємих і пізнаваємих природних законів, звертаючих увагу людини на те, *що і як* вона робить, у других — у кочових — на підставі індивідуалістичного або колєктивістичного *навчення* в площині найскоршого (механічного) осягнення людиною поставлених ріжними „хочу“ і „не хочу“ перед розумом і волею цілей, виправдуючих способом думання спосіб роблення.

Тому оперуючи чистими типами я не мав на увазі ані наділяти одних абсолютним добром, а других абсолютним злом, ані не мав наміру доказувати, що світ ущасливиться, коли добрі до щенту знищать злих. Не думав теж проводити думку, що одне єсть все, а друге ніщо, як це залюбки дехто робить, наприклад твердженням, що рух єсть все, або спеціяльність єсть

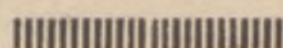
[1]) Останнє, думаю, виправдує те, що я присвятив стільки місця основним типам і світоглядам.

все, забуваючи, що хоч все єсть рухом, але рух не все, так само як все може бути специяльністю, але *(специяльність)* не стається з огляду на це всім. Тим більш не можна робити узагальнень, коли йде про дух, розум і волю — дари, якими наділив Бог людину, і співвідношення яких определюють його подвійну осілу і кочову природу. Виходячи з принципу нищення, або роблячи протиставлення все і ніщо, прийшлося би прийти до абсурду — калічити людську істоту. Чи не подібні кастрації — обезпліднення одних другими, одним другого і самих себе привели до тих обставин, в яких всі б'ються проти кожного і кожний проти всіх?

Проблєма, яка стала перед людством, дуже читка — *відкрити шляхи життю.* В вирішенню цієї проблєми не оминути питання розвитку гармонійного сполучення і гармонійного співвідношення духа, розуму і волі людини.

Звернути на це увагу встановленням відповідаючого окремим світоглядам, типам і явищам співвідношення, а також виникаючих з нього наслідків і було ціллю цієї частини моєї розвідки.

(Далі буде).

Василь Кучабський.

Українська державна путь.

Др. Володимир Левицький, **Українська державна путь.** Частина перша. Думки про методи і практику державного будівництва. Львів 1933. мал. 8⁰ ст. 160.

Великим нещастям народу є, коли серед нього приймаються ідеї, по самій своїй природі розкладові. Але це ще не є найгірше нещастя, яке якийсь нарід може постигнути. Ідеї розкладові можна перемогти ідеями добрими, і тоді підчас розкладової недуги можна мати надію на будуче виздоровлення народу. Але найбільшим нещастям, і то нещастям майже безнадійним і безвиглядним є, коли у якогось народу сформуються його звихненим, незавидним минулим такі умові нахили і властивості, які роблять його нездібним взагалі перейматися добрими ідеями, бо ті нахили і властивості є того роду, що з усього, навіть найліпшого, вони в площині думки і змагань роблять — карикатуру. В це безвиглядне, страшне положення попала сьогодні велика частина української інтелігенції. Куди не глянь — чи це будуть демократичні, соціялістичні, чи націоналістичні, чи консервативні ідеї, — куди не глянь, з усього чиниться карикатура.

Карикатурою є вже сам дивного роду абстрактно-ідеольоґічний принципіялізм, який бушує в області думки нинішної української інтелігенції. Є це принципіялізм, який зневолює думати, що нібито зло і добро, успіх або нещастя якогось народу виходять з одних лиш „ідеольоґій" і „програм". Отже розщибаються люди за „правильною" „ідеольоґією" й „програмою", шу-

кають, міркують, навіть „захоплюються фанатично“ знайденим, думаючи, що знайшли єдиний „камінь фільософічний“, бо їхня „ідеольогія“ є досконаліша, ліпша, прекрасніша над усі інші „ідеольогії“ світу, так що — мовляв: радуйся Україно, якщо приймеш нашу „ідеольогію“, бо будеш спасенна!

Тимчасом зло або добро, успіх або нещастя народів лежить зовсім не в „ідеольогіях“, тільки в л ю д я х. Ось де в наслідок неуспіхів української демократично і соціялістично „настроєної“ інтелігенції з 1917 — 1920 рр. сливе нема нині популярнішого слова серед сьогоднішного українського загалу як: „бий демократів і соціялістів!“, бо мовляв нема „гіршої“ „ідеольогії“ на світі, як демократична й соціялістична. Думав би хтось на цій підставі, що дійсно ще ніде на світі демократизм і соціялізм не допровадив ніякого народу ні до чого, крім упадку їхньої держави й руїни, як це сталося на Україні з 1917—1920 рр. А осьде Франція, яка була наймогутнішою державою в Европі за часу абсолютизму, стала знову наймогутнішою державою у наслідок демократичної революції на переломі XVIII. і XIX. століття — і осьде та сама демократична Франція, наскрізь перепоєна демократичною й ліберальною „ідеольогією“, стала наймогутнішою державою світу від часу світової війни. А осьде Північна Америка попала в ряд найбільших світових держав, хоч від самого початку свого існування взагалі не знала ніякої іншої „ідеольогії“ крім демократичної. А осьде той самий соціялізм, який— зродившися на Україні карикатурою—довів Україну до руїни, — той же самий соціялізм під видом більшовизму, ставши „ідеольогією“ московського народу довів до реставрації Росії в такій силі, з якою ні рівнятися не може сила протисоціялістичної царської Росії з-перед 1917-ого року... І осьде знову ж: той сам націоналізм, який не в карикатурних, а здорових і великих формах фашистівської Італії веде нині італійський народ на вершини таких внутрішних етичних сил і такого зовнішного впливу, яких населення Апенінського Півострову не знало від часу упадку Римської Імперії, — той сам націоналізм, „перелицьований“ на українських землях в суто „вукраїнський“ ніби то „націоналізм“, розвалює всі внутрішні звязки, всю загально-національну солідарність, всяке поняття про дійсний національний інтерес, вносить ніде нечувану і ніде не видану корупцію в українське політичне життя, знижує загальний духовий рівень українства до стану нижче примітивної етнографічної культури, розторощує господарську відпорність народу й веде громадянство до переміни в купу жебраків і так „будує Україну“ остаточною внутрішною руїною серед українства. І осьде: ніби то „той сам“ консервативний спосіб думання, якому Англія завдячує свою величність, — „той сам“ ніби то „консерватизм“, заблукавшися з трудом на споконвічно „революційну“ Україну, робиться чимсь, у чому годі відріжнити, що в ньому сильніше, чи умова неподвижність, а то прямо глупота, чи фарисейське девоцтво, чи заїлість, яка не перебирає в засобах у поборюванню противників, чи примітив-

ний „реалізм“, чужий всякому вищому, могутнішому, дальшому змаганню й розуміючий „реальну політику“ в маленьких буденних „реальних“ користях.

Виходило б з того, що безплодні є всякі абстрактні балачки про „ліпшу“ або „гіршу“ „ідеольоґію“, бо „ідеольоґії“ є тільки виразниками людських сил, які ділають в якійсь країні. Виходило б далі з того, що та дана „ідеольоґія“ є найліпша в тій даній країні, яка висказує собою те найліпше, яке серед даного народу і в данім часі ділає, щоб найліпший людський елємент поставити на чоло народу і допровадити цей народ під таким найліпшим проводом до найвищих історичних досягнень, до яких природа даного народу в данім часі годиться. І видко, що природа нинішного народу годиться лиш до дуже мізерних річей, коли ніщо — ніяка думка, ніяке слово, ніяке зусилля — не є в силі вирвати отого українського народу з тієї площини, в якій усе кінчається „перелицюванням“ і карикатурою, і перенести його в ту вищу площину, в якій адекватні для найліпших людських сил якогось народу ідеї й „ідеольоґії“ є в спромозі дати в своїм висліді великі історичні чини народу. А видко це з того, що навіть одинока ориґінально-українська — ідея, яка якраз тоту, що вона є оригінальним твором духа української землі, чейже повинна б бути ідеєю, ліпше здатною до того, щоб український народ допровадити до історичної величности, ніж ідеї чужі, повставші на ґрунті чужих потреб і духових властивостей, і на Україні лиш запозичені з десятої руки, — навіть ця одинока українська ідея, якою є ідея Вячеслава Липинського, не є в силі вдунути нового духа в отой нинішний український народ. Бо навіть ця ідея — як це показує книжка п. Володимира Левицького — перемінюється на отому нещасному українському ґрунті в карикатуру.

Чейже вже раз треба собі здати справу з положення, в яке ота нещасна наша Україна докотилася нині. На девять десятих українського етноґрафічного простору — на всіх українських землях за Збручем — наступила така велитенська переміна в порівнанню зі станом річей у році 1918-ому, що недійсним стало нині там усе те, що тоді ще там ділало. Коли хтось каже, що державу може збудувати лиш „контрреволюційний“ елємент, — то це є правда. Коли хтось каже на цій підставі, що будова української держави над Дніпром у році 1918-ому ніяким чином не могла вдатися, якщо вона виходила від одних лиш рабіятних соціял-революціонерів ріжного калібру, — то це теж правда. Коли хтось каже далі, що збудування отієї держави в 1918-ому році було б можливе лиш тоді, коли б оті рабіятні українські соціяльні революціонери мали стільки політичної ґеніяльности, щоби в імя будування своєї держави забути на всі свої вивчені на память „програми“ і будувати державу не на розбовтаній „масі“, яка від безладдя нічого не могла втратити, тільки на тих елєментах населення, для яких збереження міцного державного

ладу було одиноким спасенням перед загладою, — і колиб одночасно отой маючий щонебудь до втрачення елємент мав неменще політичної ґеніяльности, щоби з неменшою рішучістю, що українські революціонери свої „програми“, теж і зі свого боку викинути на політичний смітник усі свої „єдіно-нєдєлімскі“ традиції й мрії, щоб їх замістити українською традицією й державною мрією й почуттям українського державного інтересу, — то і це теж є свята правда.

Але треба неабиякої духової закостенілости, щоби цього не бачити, що всі оті повищі правди є нині вже лиш історичним досвідом, а при даних обставинах на нинішній Радянській Україні нічого не говорять про нинішну українську дійсність. А дійсність є та, що вже нарешті пора була б перестати з карикатурно-„консервативними“ псьоченнями на „Центральну Раду“ й інших „демократично-соціялістичних і революційних чортів на стіні“, бо це ні трохи не помагає українському державному будівництву. А не помагає з тої простої речі, що елєменти „Центральної Ради“ вже не стоять на перешкоді української державної справи, бо — більшовики їх вимордували. І пора була б теж перестати по карикатурно-„консервативному“ роздирати свої ризи в справі „притягнення територіяльно-українського, хоч на жаль зрусифікованого, продукуючого класу до українського державного будівництва“, бо — більшовики цей „клас“ вимордували. І пора була б перестати — в неменше карикатурно-„консервативний“ спосіб — галюкати на українську інтеліґенцію, що вона не є „весь український народ“, лиш повинна отому „класові“, в державнім будівництві підчинитися, бо ота українська інтеліґенція дійсно не є „весь український народ“ тому, що — більшовики її вимордували. Коли ж хтось каже, що з нутра непосідаючої нічого крім сорочки на тілі „маси“ ніяка держава ніколи повстати не може, бо будова держав є справою не „маси“, тільки звищених верств, — то треба мати відвагу сказати, що з нутра населення нинішної Радянської України вже не може повстати ніяка українська держава, бо ціле це населення, як довга й широка є вся Радянська Україна є нині поголовно одною лиш „масою“, і то масою непосідаючого навіть сорочки на тілі, бо й ту більшовики обдерли, загнавши нещодавно одної лиш минулої весни пять міліонів отої „маси“ у гріб голодової смерти.

Що ж випливає з цього для української державної ідеї і справи? Випливає ось що: зовсім так само, як після монгольського заливу Східної Европи та сама Наддніпрянщина, на якій ще недавно передтим лежав у Києві центр державного будівництва не лиш України, а взагалі всієї Східної Европи, стала диким полем, з якого ніяка держава вирости не могла, як довго це дике поле не наповнилося новим населенням, не видало з себе нового життя і не переболіло й не вигоїло монгольських ран столітніми процесами органічного виздоровлення, — зовсім так само й нинішна Наддніпрянщина не може видати з себе ні-

кого „українського державного будівництва“, бо ні степове бодяччя, ні степові бродники, в яких перемінилася нещасна наша скривавлена українська „маса“ Наддніпрянщини, ніяких держав не є в силі будувати. А що всяке дике поле з його бодяччям і бродниками завжди на світі було, є і буде обєктами, а не субєктами міжнароднього життя, себто буде просторами для зовнішних експанзій, зовсім таксамо, як спустошена монголами Наддніпрянщина стала була простором експанзії Литовського Великого Князівства, — то випливає з цього, що на продовж одного, або двох, або й трьох найближчих поколінь,себто на продовж того часу, якого потрібно, щоби Наддніпрянщина виповнилася органічно новим життям, Наддніпрянщина має ще лиш значіння простору для зовнішних експанзій, при чому ціле питання є в тому, чи це буде закріплення нині там існуючої московської експанзії, чи буде зміна цієї московської експанзії експанзією або польською, або — — українською.

Відкіль українською? Нізвідкіль інде, а з тих незнищених українських просторів, які ще в нашого безталанного, винищеного, вимордуваного народу нині залишаються, а усіми просторами є зовсім таксамо як Галицько-Волинська Держава після монгольої потопи нинішна Галицько-Волинська Земля. Галичина і Волинь це є отже нині одинокий простір для української активної національної політики, і поскільки український народ ще хоче дійти на продовж якогось не ґеольоґічного, а коротшого, одним-двома-трьома людськими поколіннями обмеженого періоду до своєї державности, то одиноким тереном для українських органічних державних змагань є нині для цілого українського народу ще лиш один тільки галицько-волинський простір. Всякі ж державні змагання народу недержавного на якійсь землі, поскільки ці змагання не мають бути — як це влучно п. Володимир Левицький називає — „вербальними“ ніби то „змаганнями“, — всякі такі змагання мусять бути реальними, себто вони мусять вестися в прямій акції проти того даного кольоніяльного положення, в якому ця дана земля знаходиться. Таким чином в нинішних обставинах правильним приложенням ідей Вячеслава Липинського до даної української дійсности, є приложення всього того, що В. Липинський писав про наддніпрянські українсько-московські відносини в на жаль не справдженому припущенню, що більшовизм провалиться, не вспівши вимордувати найцінніші елементи Наддніпрянщини і не вспівши перемінити її в дике поле, — є отже — повторюємо — приложення всього того, що писав В. Липинський про Наддніпрянщину **до Галичини і Волині і до українсько-польського взаємовідношення.**

Зрозуміло це Вам, Пане Дре Володимире Левицький?

Правдоподібно не зрозуміле, бо сам пан Др. Володимир Левицький, який має відвагу поучувати українське громадянство про „невербальне“, тільки реальне розуміння української дер-

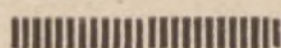
жавної справи, ніяк не може зрозуміти того, що реально-державному рухові Західної України не вільно робити того самого, що він сам — п. Левицький — зовсім слушно вважає найвищою політичною провиною „Центральної Ради“ проти української державної ідеї. В площині Наддніпрянщини і українсько-московського відношення отією провиною „Центральної Ради“ було трактування української справи як „внутрішної справи Росії“, яка може полагодитися не українським державним сепаратизмом, тільки наділенням Українства якимсь „культурно національним“, чи яким іншим „Naturschutzpark“-ком і „індіянським резерватом“. І ніяк не може п. Левицький, який є дуже „войовничий“, — хоч на жаль лиш у відношенню до більшовицької Росії, і — зовсім слушно — вважає найважнішою признакою реального державництва войовничість і рішучий державний сепаратизм, який є завше ризикуванням супроти пануючої держави, — ніяк не може п. Левицький зрозуміти, що щойно тоді такі як його „визнавання ідеї В. Липинського“ й такі як його „розуміння державної справи“ перестануть бути „вербальними“ і разом з тим щойно тоді політичні рухи типу консервативного зможуть стати не джерелом розкладу, тільки джерелом оздоровлення на українській землі, коли вони в справі удержавнення України будуть стояти на абсолютно непримиримому становищі, яке не „вербально“, тільки реально виявляється у відношенню до тієї даної метрополії, яка на даній українській землі репрезентує кольоніяльність України. Коли б п. Левицький був в Києві, то „невербальність“ свого „державництва“ він мусів би доказувати в відношенню до Москви, коли ж він живе у Бродах, чи Печеніжині, а якраз на цьому невеличкому шматкові української землі між Перемишлем, Бродами і Печеніжином лежить нині буквально ціла — так духова, як і політична і в остаточному державна — будуччина всієї України, так що або відсіль, або нізвідки не може вирости українська державність в даних умовах України, — то хай цей п. Левицький щойно тоді має відвагу вчити українське громадянство „невербального“ державного почуття, коли він має войовницьку відвагу звертати свій „невербальний“ державний сепаратизм у напрямку географічному прямо протилежному до напрямку, в якім лежить Москва.

Тимчасом „невербальний“ п. Левицький, який так завзято лає „Центральну Раду“ за „вербальність“ її „державництва“, пише на ст. 136 таке: „Хоч положення західних земель, що під Польщею, відмінне від положення Великої України й доля цих земель буде мабуть вирішуватися окремим шляхом легальної боротьби в межах самої Польщі, то всетаки Галицько-Волинська волость може відіграти в боротьбі за Українську Державу рішаючу ролю через моральне піддержання політики Гетьмана, про яку мова вище. Постава політичних угруповань Західних Земель до гетьманської політики може мати рішаючий вплив на становище, яке займає в цій справі українська

еміграція й активні кола українського громадянства у Великій Україні.

Ось і вся правдива квінтесенція усієї книжки п. Володимира Левицького. Будова її така: спершу спримітизоване віддання ідей В. Липинського, потім представлення повстання і подій Гетьманщини з 1918-го року — таке представлення, в якому кожне друге речення незгідне з дійсним ходом подій, чого незначним прикладом вистарчить те, що п. Левицький твердить, ніби то Гетьман захопив владу на Україні успіхом власної збройної сили, чого ще, здається, ніхто досі не твердив, бо це абсолютно неправда, під якою нема навіть ні тіни такого факту, який дозволював би перекручувати цю неправду на ніби то „правду“, — і вкінці славословіє бувшому гетьману Павлу Скоропадському, як ніби то одинокому можливому спасителеві України. Недостача місця не дозволяє запуститися ближче в зясування історії Гетьманщини з 1918-го року. Досить сказати лиш одне: події на Україні з 1917-го до 1920-го років включно з тогочасною Гетьманщиною містять в собі такий велитенський історично-політичний досвід, що народ, який мав би в собі стільки „іскри Божої“, щоби бути здібним засвоїти собі цей досвід і ділати на будуче повчений цією минувшиною, неминуче мусів би стати великою нацією на світі. Цей досвід зовсім не є добром цього чи іншого українського політичного напрямку, тільки є добром всіх, хто б це не був: монархісти, чи республіканці, інтернаціоналісти чи націоналісти, соціялісти, демократи, клясократи, консерватисти, чи реакціонери, революціонери, чи контрреволюціонери. Але, щоб цей досвід справді став добром усієї нації, для цього вимагається, щоби кожен, що займається цими досвідами і про них пише, не крутив і не перекручував і не малював ніяких „чортів на стіні“, які завжди принимають образ і подобу якраз політичних противників даного письменника; йде отже про те, щоб цей досвід вже раз вилучити з-поміж арґументів партійно-політичної агітації і мати стільки почуття відповідальности, щоб бути обєктивним. Гетьманщина з 1918-го року була найбільш трагічним епізодом з усіх українських змагань 1917-го—1920-го року, в якій поруч із позитивними досягненнями, які виходили від усіх дієвих осіб цієї драми, від тихже самих усіх дієвих осіб, включно з Гетьманом П. Скоропадським, виходили теж моменти розкладу й упадку. Кожному — навіть такій відштовхуючій історичній особистості як Володимир Винниченко — слід отже віддавати своє — справедливість і в добрі і в злі, — бо щойно так є взагалі можливе викристалізування того всеобнімаючого досвіду, який робить історію учителькою життя. Коли ж хтось не є до такого чину духового здібний, — хай не береться за непосильне завдання. Зводити ж справу Гетьманщини з 1918-го в площину „каджєння“ Гетьману Павлові Скоропадському, як це робить п. Володимир Левицький, — це є річ не лиш непристойна, а й для української державної справи безконечно шкідлива.

Так отже за час від 1918-ого року світ пройшов безконечну масу змін. Величезна зміна відбулася на Наддніпрянщині; глибока зміна наступила в Галичині; еміграція постарілася й почала вимирати; з реальних сил, що ділали на Україні в 1918-ому році, немає вже реально ні сліду. Величезні зміни наступили теж і в закордонно політичному відношенню. Більшовія увійшла в ряд світових держав. Польща стала великодержавою. Status quo між Польщею й Більшовією й бажання його взаїмно респектувати закріпилися на неозначені довгі часи на будуче. Між Польщею й Німеччиною заключений — річ до недавна неймовірна — 10-літний пакт і цим пактом увійшли ці відносини в зовсім нову площину. Український народ, розторощений на сході, безконечно глибоко розложений у свому нутрі на заході, стоїть перед зовсім новими завданнями, і то завданнями, які були б преважкі навіть для народу політично ґеніяльного й етично нерозложеного. Ця „персоніфікація України" і це „одиноке спасіння України", якими уявляється п. В. Левицькому особа бувшого Гетьмана П. Скоропадського теж постарілася й клониться — як усе людське — в низ. Але п. В. Левицький усе ще пережовує „Центральну Раду" й „Пана Гетьмана", і видається йому, що він так творить не „вербальне" лиш „реальне" державництво. Лиш велитенська духова переміна може нині врятувати український народ, така переміна, серед якої повстала б зовсім нова українська субстанція, — така переміна, кажемо, яка створила б на Україні людей зовсім нового духового і політичного типу. Але п. Левицькому все ще мережаться якісь інтервенції на чолі з бувшим Гетьманом — і він бачить спасіння в новій „гетьманській" УНР-івщині, для якої „справа західних земель є внутрішною справою Польщі". Для цієї „реально-державної" — зжалься Боже! — ідеї, яка резиґнує з одинокого можливого для реальних державних українських змагань простору, — для цієї „ідеї" йдуть непомірні зусилля, — зусилля, які, вживаючи всіх, теж і недозволених, засобів нищать і руйнують всяку можливість якогонебудь здорового і дійсно державно думаючого консерватизму на Україні, бо, йдучи в напрямку персональної регабілітації особи бувшого Гетьмана всіми способами, нищать повстання якогонебудь загального, з ніякою особою незвязаного, дійсного консервативного етапу на Україні. І для чого все це? Для чого реальне ширення — і то під покришкою ніби то „ідеології" В. Липинського — ширення антидержавного, з українського становища, угодовства на одинокій реальній базі державної справи всієї України? — Для примари! Бо примарою є будування української державности в нинішній знівеченій Наддніпрянщині, примарою є „активні кола громадянства у Великій Україні", примарою „продукуючий клас" на тій Великій Україні, на якому ніби то можна оперти „державне будівництво", примарою є надії на інтервенції, і навіть примарою є сама особа бувшого Гетьмана як взагалі колинебудь можливого для України вождя.

З преси.

В „Ділі“ (26. I. 1933) дуже влучно, коротко і правильно накреслила Е. Тишинська завдання катол. жінки: „Найважнішим завданням, яке має сьогодні сповнити українська католицька жінка, є виховання нового типу української душі, яка була би синтезою католицького „Вірую“ і національного „хочу“. Совершенний християнин мусить бути совершенним патріотом, як слушно сказав кардинал Мерсіє“. Ту саму думку від початку проводить і наш журнал.

Сенатор Ю. Павликовський, що довгий вже час стоїть на чолі укр. кооперації, в „Кооперативній Республиці“ (ч. 2. с. р., 53) пише: „Засади християнської етики і моралі уважає український кооператизм *забороло́м побіди* у своїх змаганнях, чи то буде його щоденна праця, чи то праця, обчислена на дальшу мету, праця, вислідом якої має бути розбудова рідної цивілізації. *Нема правдивої цивілізації, в основи якої не ляжуть первні християнської етики і моралі.* Український кооператизм ставиться тому *з повною увагою до моральних засад виховання, що їх примінює Християнська Церква*“ (підч. в оригіналі). — Завдяки такій поставі укр. кооперація справді розвинулась та стала могутнім чинником укр. національного життя.

Вістник (152. ст. с. р.), цитуючи думку фейлєтону Чіпки, що 1919. рік був би може інакше виглядав, якщо б 22. січня в Києві замість „Ще не вмерла“, були заспівали „Ми кожного між очі кулаком, хто хоче нам забрати наше“, — додає від себе: „Бійтеся Бога, колєго!... Що, як якийсь католицький маґістр чи доктор підгледить, що пишете, відразу попадете в анархісти, деморалізатори“..- — В цей спосіб хоче „Вістник“ пустити тумана, будьто католики є проти війни і боротьби, хоч читав напевне в „Дзвонах“ в присвяченій тій справі статті: „І ніколи не можуть католики санкціонувати миру, що спирається на кривді і беззаконню“ і т. д. (315 ст. м. р.), або на іншому місці „Дзвонів“: „Здорова, орґанічна держава повстає лиш там, де серед населення відбулися перед тим глибокі внутрішні державно творчі процеси... де ця верства (провідна) на чолі обєднаного її творчими енергіями народу в певний рішаючий мент видала чужим окупантам свого краю прямий бій і цю зовнішню війну реальною зброєю і реальними битвами виграла“ (228 ст. м. р.). Бійтесь Бога, Колєго! Ні, не є католики проти справедливої війни, боротьби і зброї, а тільки є католики проти такої війни, що є „чином для чину, хоч би це був огонь, землетрус, чи страшний суд, хоч би він окупався слезами і кровю міліонів“, католики є тільки проти Новгородів*), проповідуваних Донцовом.

*) З 300.000 залишилось по московських різнях 15.000 населення.

Досвід учить людей дуже багато: „Винниченко публично проповідує подвійну етику“. „Винниченко — це тип жорстокого, патольогічного експерементатора, людина зі „субєктивною етикою“, яка виявляється в безмежнім себелюбстві, людина з повною атрофією чуття політичної і моральної відповідальности за свої слова та вчинки“... „І ось тепер виявилися результати цієї етики з подвійним дном“...

...„там навіть із справжніх комуністів-українців точать кров московські сатрапи..., але п. Винниченкові це байдуже. Це „щастя“ він знайшов у тих будинках, що їх придбав у Парижі за гонорарі, які йому ласкаво дозволила виплатити Москва“ (Діло, з 31. XII. 1933, стр. 4., стаття п. Феденка, підчерк. наші).

Ось які результати подвійної етики. Та на жаль деякі ідеольоги проповідують не лиш подвійну, але кількораку хочете етику (аморальність). Якщо Церкві не вдасться спинити поширення такої етики, скільки то Винниченків буде мати Українська Нація! Яка то буде справді моральна „cloaca maxima“!

В Ділі (ч. 282, 26. X. 1933) в статті „Маок“ читаємо: „Є в Індіях страшна своєрідна недуга „маок“. Опанована нею людина жене перед себе без тямки, наосліп з набіглими кровю очима, з піною на устах, з ножем у руках і мордує, ріже та нищить усе, що стріне по дорозі. На остерігаючий крик „маок, маок“ люди замикають мерщій двері і вікна, прячуть весь прибуток з дороги навіженого і слідкують з безпечного місця зі страхом“. — Ось вам тип, що відповідає всім цитатам з відомого „„Націоналізму““. І тому за Л. Українкою „чин для чину „без мети“, щоб „гнатися на безвість“ (159 ст.), і тому „апотеозові чину для чину, хоч би огонь землетрус... хоч би кров міліонів“ (157, не знати добре за ким цитат), і „сліпій, безпричинній і безмотивній діяльності“ (161), і тій моралі, що є збільшенням здібности до боротьби (195) та дбанням про „підвищення температури душі“ (196), і тій за Ніцшем „тузі за щастям ножа і крови“ і тому „ago quia absurdum“ (167) та цілим десяткам інших, а врешті і найновішому в „Вістнику“ (145 ст. с. р.): „ліпше бути божевільним..., аніж „нормальним“ з Назаруками, Ісаєвами та їх протекторами“ (високими духовними — Ред.). Щойно як той ідеольоґ виховає українських „маоків“, „заквітне“ Україна!

В „Вістнику“ (141 с. р.) Донцов пише: „Вони думають, що цинічно захищаючи інтереси кліки гаслами католицької моралі, до якої не доросли і якої не встані зрозуміти їх дрібні душі, вони думають, що ніхто не відважиться зірвати з них маску“... Виходило б, що отой „маок“ це не лиш спасення України, але й благословлений Папою тип. Виступи проти „маока“ це лиш інтереси кліки, дрібність душі, маска! Що Донцов, „найвидатніший український публіцист“ — це ми знали, але що він теж „найвидатніший теольог“—це „несподіванка як і поезії Гординського“. Ecce theologus!

Хроніка.

Високоповажаний Пане Редакторе!

Не одмовте в своїй ввічливості надрукувати мою глибоку сердечну подяку громадянству. Я щасливий, що з приводу пятидесятиліття моєї національної праці маю змогу бачити, як національні ідеї й ідеали, якими кермуюся незмінно з 1883 року, знаходять широке признання серед українського громадянства і багатьох чужинців. Внаслідок цього признання в день ювилею я одержав стільки привітань, що не маю фізичної спромоги послати сердечну подяку кожному зокрема. Тому цим шляхом складаю подяку всім за зроблену мені честь і за моральну піддержку в тяжкій боротьбі за правду і права Української Нації на свою культуру, соборність, державність, незалежність, самостійність нарівні зі всіми народами.

С. Шелухин.

Хід ювилею зясуємо в найближчому числі. *Ред.*

Нові укр. журнали. З новим роком появилося кілька нових журналів. Перше місце між ними займає безперечно двотижневик „Назустріч“: література, мистецтво, наука, громадське життя. Під зовнішним оглядом журнал ґрафічно і технічно вповні гарний. Чиста література і мистецтво теж на поважному рівні. Науки натомість покищо не багато. Громадське ж життя — це вже зовсім слаба сторінка того журналу і ледви чи для того життя принесе яку користь, бо визнає лянсовану одним критиком засаду: „Чиста література, мистецтво для мистецтва без уваги на їх мораль і ідеї“. Такою поставою, хоч певно причиниться до збільшення мистецьких вальорів нашої літературної творчости, та за те в громадському житті може збільшити хаос ідей і моральних засад.

Не менше артистичною являється „Українська Ілюстрація“, видавана І. Тиктором, а редаґована Дром І. Іванцем. Вона заповняє в нас дійсно дотеперішню прогалину в тій ділянці та дасть змогу пізнати своїм і чужим українську культуру в образах. Для тієї культури вже виявив журнал зрозуміння і любов.

Укр. життя все більше ріжничкується, що вимагає спеціяльних журналів. Ідучи тій потребі назустріч, відомий вже зі своїх основних наукових економічних праць інж. Др. Е. Храпливий почав видавати чвертьрічник „Український Агрономічний Вістник“, в якім бачимо поважні наукові статті з тієї ділянки, історичного і практичного характеру, як теж цінні звідомлення, рецензії і т. п. Є це перший українсько-агрономічний науковий журнал на зах. землях (дотепер були лиш популярні) і єдиний того роду укр. журнал загалом. Для інформації чужинців до статтей додані змісти в чужих мовах.

На еміграції в Празі появився місячник „Українська Справа“, бюлетень укр. політ. економ. й культурного життя.

Це протибільшовицький орґан, що хоче помогти читачеві зорієнтуватися у всіх проявах світової політики та виявити їх вплив на укр. справи. Та сама колєгія видає двотижневик у чеській мові „Vychod Evropy“ (Адреса Praha XVI. Na plani č 2056).

Врешті слід відмітити новий місячник української закарпатської молоді „П р о б о є м“ (видаваний в Празі: 11 pošt. schranka č. 9.). Його гасло: „чин для рідного народу“. Незалежний, загально-націон. часопис „Укр. Слово“ в Ужгороді, подаючи зміст 1-го ч. „Пробоєм“, пише: „Знаючи молодих видавців і молодих редакторів, віримо, що їх журнал причиниться до зорґанізування нашої молоді, до оживлення її публичного життя та заведе її до п р а к т и ч н о ї праці для народу“ [1]).

Фавнізація українців і укр. контрнаціоналізм. Теорія Дарвіна давно стала трупом. Григор Мендль дав їй перший в лоб своїм законом заховання гатунків (1900 р.) Наука давно поховала її, але сопух трупа і до нині воняє. Оперті на ній ніцшеанські маячіння, щоб з людини зробити розшалілого звіра, вщіпили в людський дух бактерії грізної недуги, що розкладає духа, а з ним і тіло. Он там за Збручем змогла вона вже міліони, що жахливо конають. Звідтіль справді сіріє vacuum духове й фізичне. Осталась ще сяк-так здоровою частина між Сяном і Збручем. Але найшовся ідеольоґ, що трясцю тієї недуги щіпить і тут, що рештки розшматованої нації хоче змінити у взаїмнопоїдаючу себе фавну тієї землі, в фавну, що її ловчі пси поженуть на позорище чужих цирків. Тому й як емблєму на своїм журналі дав він пащеку розшалілого хижака, що шкірить зуби. Емблєма та, це тип людозвіра, що єдиний має спасти Україну.

Злочинний ніцшеанський світогляд ширить отой ідеольоґ під фірмою націоналізму. Ні, його націоналізм, це не є націоналізм, це щось якраз протилежне. Справжній націоналізм це добро нації, а не її руїна, це піднесення людської гідности, а не її обниження до звірини, справжній націоналізм — це сполука релігійних почувань з національними, а не ставлення між них вражди, це піднесення особистої й громадської моралі на найвищий рівень, а не аморальність у всіх ділянках, це згуртовання здорових, сильних духом і активних людей, навіть ріжних напрямів до спільного зусилля, а відділення полови, а не взаїмне самопоїдання з кістками, це дух високої — культурної й етичної людини, а не примітивної аморальної звірини, це світогляд з Боґом і його заповідями, бо тільки такий світогляд може справді обновити й відродити Націю. Одначе цілковита відсутність державного змислу, очманіння ніцшеанізмом і примітивний спосіб думання не дозволяють тому ідеольоґові зрозуміти повищих правд. Вони для його ума за високі. Його „націоналізм“ це к о н т р - н а ц і о н а л і з м, це п с е в д о н а ц і о н а л і з м — ворожий на-

[1]) З початком цього року появляється теж двотижневик „Наш Лемко“ (Львів), суспільно-політичний тижневик „Вісті“ (Львів) та „Вісті Укр. Технiч. Госп. Інст. позаочного навчання при Укр. Госп. Акад. в Подєбрадах (цикл.)

ціональному добру і світлій майбутності. Хоч і несвідомо ширенням такого націоналізму робить він велику шкоду Нації, бо ослаблює її відпорність, обнижує громадську мораль, розбиває націю на часті і ставить між ними таку бездонну прірву,таке недовіря, що вони в важнім моменті не зможуть найти спільної мови. І не воюють католики ніколи зі справжнім націоналізмом; навпаки на нім виховують молодь, а поборюють донцівський контрнаціоналізм, донцівський ніцшеанізм як розкладовий і погубний для Нації напрям, а зокрема ворожий християнському світоглядові. І поборюють не „з конкуренції", ані якихнебудь інтересів, чим хоче заслонити Донцов свою цілковиту недостачу протидоказів, а з глибокої релігійної і національної совісти.

А тепер ще дещо з практики того ідеольоґа. Він визнає „апотеоз чину для чину, хоч би це був огонь, землетрус, чи страшний суд, хоч би він окупався слезами і кровю міліонів" („ „Націоналізм" " 157 стр.[1]); до речі цей апотеоз реалізують більшовики дотепер кровю 15-ти міліонів українців з тією ріжницею, що не задля чину для чину, себто для примхи, але для московського імперіялізму). Для визнавця такої засади супроти крови міліонів якась там брехонька, нарушення чужої чести, чи якась інша неправда (задля чину для чину!) — це очевидно така дрібничка, порох, що й не варт вагатись. І справді він не вагається. В останнім часі кинув він цеглу слова в голову знаного зі своєї чесности покійного Липинського, хотячи зробити його Санчо-Панзою. Ми остро напятнували той факт (ч. 11—12 м. р.), подібно як давніше вказали на ніцшеанізм і важніші фалші Донцова (ч. 7—8 м. р). Не могучи того заперечити, ані видвигнути проти нас щось більше, як пізне оголошення лісти довжників Адміністрації (sic! „Вістник 1934, стр. 152.),[2]), впав він у лють і мов пяний фякер зачав блювати й ригати словом довкруг (в статті „Укр. vacuum" і „З пресового фільму" „Вістник" ч. 2). Бабратись в тім ніхто не стане. Звернемо лиш увагу на кілька цегол, кинених при тім на прохожих.

Донцов хоче правити вже чим скорше похорон нашого журналу. Вказує, що він корчиться, а як причину подає відворот читачів, а через те недостачу капіталу. З другої ж сторони закидає продавання себе „за 50 чи 30 срібняків" (152 ст.). Деж правда? Одно чи друге? Бо хто продається, не відчуває хіба недостачі капіталу? Але Донцові йде не про правду, а про нищення своїх противників, якими засобами все одно.

Один з численних таких засобів це підставлювання під слова противника цілком інших значінь. Коли „Дзвони" написали, що дані факти „г і д н і ідеольоґії Донцова", він під слово г і д н і підставив значіння с п р и ч и н е н і (152 ст.). Ану спробуймо! В „Вістнику" (1933, ст. 741) написано: „...один гідний Липинського „уступ" з творів Драгоманова". Гідний = спричинений. Ergo: „Один уступ з творів Драгоманова (що жив 40 літ скорше), спричинений Липинським (що жив 40 літ пізніше)!! Ні, Біґме ні! Навіть ті „з льоґікою абсурду", не повірять.

Такими і подібними способами Донцов може доказати вам все. Навіть, що католики мають роги. Хочете? Прошу: Чого католики не згубили, те мають; рогів католики не згубили, отже їх мають! Не вірите? Слідкуйте його писання!

З факту трьох подвійних чисел „Дзвонів" в минулому році Донцов заключає, що вони вже падуть. А причиною того будьто мають бути їх

---

[1]) Каже Донцов, що це подає він за Шевченком (?!!), чи Кулішем!

[2]) Щоправда нарікає ще Донцов, що ми при наведенні цитатів з його книжки, не зазначили, за ким він ті речі подає. Але це речі не зміняє. Не йде нам про те, за ким (тимбільше, коли цілі його уступи це безліч цитатів, споєних тільки злучниками), але щ о він подає до вірування. Щоб католики боялись виступити проти Ніцше, цього навіть 105 процентові не повірять. Про Лесю при відповідній нагоді цілком певно висловляться.

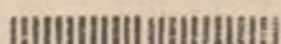
свинства. Приложім ту саму мірку. „Літ. Наук. Вістник“ це не дворічний журнал, це вершок укр. культури зі звиш як тридцятьлітною світлою традицією і такими редакторами як Грушевський, Франко, Маковей, Гнатюк, ну й Донцов (знаними на обох півкулях) з іменем і передплатниками, виробленими поколіннями — і за редакторства Донцова 1932 р. (менча криза як тепер)... у п а в! Справді, що за безмежжя свинств мусів той ЛНВ поповнити!!

До речі, „Дзвони“ будуть появлятись правильно що місяця.

Там же в „Вістнику“ читаємо: „Характеристично, що всі ті скандальні виступи Дзвонів (себто папятновання скандальних Донцових брехонь і роблення з Липинського запроданця, *Ред.*) прикриває своїм авторитетом — ректор Духовної Семинарії, Ні. Отець Ректор зовсім не думає прикривати ніцшеанського світогляду, вже хоч би з огляду на своє становище, а тим більше справді скандальних виступів „Вістника“.

Читаючи ті скандальні наклепи і напади на католиків та „їх протекторів“, себто церковну Єрархію, мимохіть насувається питання, для кого той „ідеольоґ“ мостить дорогу, для протестантських сект, чи православних. І мимохіть застановляєшся, для кого вийде це на добро.

Тадей Рильський, як хлопоман та економіст. Праця проф. О. Мицюка під тим наголовком, що ми містили її на сторінках свого журналу, вийшла вже окремою відбиткою як 5. ч. Бібліотеки „Дзвонів“ (має 40 ст. 8⁰.) Набувати можна в Книг. Наук. Тов. у Львові, Ринок 10. Давніше видані книжки Бібл. „Дзвонів“ виказуємо на окладинці.

Рецензії.

На сторожі минулого.

(На марґінесі „Літопису Червоної Калини“ за 1933 р. та календаря „Червоної Калини“ на 1934).

Вячеслав Липинський — творець державницького напряму в українській історіографії говорить на 353 стор. „Листів до Братів-Хліборобів“, що коли провідна верства якоїсь нації має слабу память, коли вона не знає своєї історії — то така нація ніколи не може мати ані політичної культури, ані власного державного життя: вона завсіди перебуватиме у недорозвиненій стадії народности, що не в силі зреалізувати своєї національної ідеї у матеріяльній формі власної держави.

Українська довоєнна провідна верства — тодішня наша інтелігенція дійсно відзначалася такою льогічною слабою памятю.

Розвиток української історії був в історіографічній частині малий, а в історіософічній — примітивний та повний невірних поглядів, що зродились під впливом ворожих Україні історичних наук.

600 літ ділило довоєнного українця від упадку княжої, а 200 від знищення козацької державности. Українське минуле затерлося і забулося або карикатурально повикривлювалося у субєктивному дзеркалі сучасности.

Натомість воєнні події в літах 1914—1921, що у своєму значінні дорівнюють таким епохам української історії як Хмель-

ниччина, ще свіжі, ще живуть їх учасники й очевидці. Треба ті події закріпити для майбутнього, треба передати прийдешнім поколінням вірний образ українських визвольних змагань.

Завдання, і гарне, і трудне. За його здійснення взялися ті, що ще недавно самі воювали. З гурту колишніх У. С. С. — ядра української збройної сили — вийшла думка заснувати вид. „Червона Калина", що вже від довгих літ гідно стоїть на сторожі нашого недавнього минулого.

Книжки і календарі цього видавництва всім відомі. Але побіч цього „Червона Калина" вже шостий рік видає місячний історично-літературний ілюстрований журнал п. з. „Літопис Червоної Калини".

На його сторінках читач находить поезію і белєтристику, звязану своєю темою з недавним минулим, спомини його учасників, критичні статті тих творів, що відносяться до подій 1914—1921 р. р. та їх точну бібліографію.

На сторінках цього журналу пересувається ціла найновіша українська історія від 1914 р. до 1921 р., від Сяну до Кубані, від гіркої трагедії Талєргофу до радісних днів відродження української державности, від переживань рядовиків до спогадів провідних старшин, від боротьби на фронті до гнітучої шпитальної атмосфери, від бурхливого тодішнього життя до воєнних цвинтарів з їх глибоко настроєвою тишиною.

І цього самого, про що пишеться, а що ще так недавно жило, починає нинішнє покоління шукати і в минулому. „Літопис Червоної Калини" приносить низку більше або менше інтересних історичних статтей, що вяжуть сучасне з минулим. В останньому річнику „Літопису"... та в. 1 ч. за ц. р. були історичні статті, присвячені: Іванові Мазепі та Іванові Скоропадському, Станиславові Михайлові Кричевському та Іванові Богунові, старій лівобережній гетьманщині і початкам козаччини.

В міру цього, як віддалюватимемся від подій 1918 р., мемуаристичний матеріял буде скупіший та щораз блідіший. До слова прийде література, що творитиме лєгенду боротьби за українську державність та історія, що мудро і правдиво буде вчити, що у тій боротьбі нам помагало, а що шкодило. „Літопис..." стане виключно журналом літературно-історичним.

Сьогодні наші побажання до „Літопису" такі: більше синтетичних праць, а менше дрібниць, більше матеріялу, опертого на записках — менше споминів, що вже перестали бути відбиттям колишніх подій та ще не стали лєгендою, зодягненою у літературну шату, більше історичних статтей з виразною державницькою тенденцією — менше таких, що тільки „холоднокровно" реферують зібраний історичний матеріял.

„Літописові" на 6. році його існування бажаємо щораз кращого невпинного розвитку, а українських читачів просимо не забувати, що він неможливий без такої скромної участи як передплата.

Х.

Ark. Životko. **Sovětské Rusko a Ukrajina** (Dobyti Ukrajiny sovětskym Ruskem), 1933, 8⁰, ст. 44.

Невелика розміром ця брошура розглядає мету, якою керувалася Московщина, завойовуючи Україну, методи, уживані нею перед находом і в часі війни, врешті настрої української людности в час війни і по окупації. Кожна обставина, на яку тут вказується, строго документована автентичними даними, яких не можна заперечувати. Цей спосіб викладу наближає публікацію до меморіялу, що вражає змістом і глибоко переконує. На цю тему по двох роках радянської влади на Україні видали ми брошуру під назв. „Комуністична Україна". Книжечка, яка щойно появилася, подає матеріял до цілого часу більшовизму на Україні, до 1933 р. включно та уявляє собою публікацію великої вартости. Побажаним є, щоби вона зявилася і в українській мові, а по змозі і в якійсь з найбільш уживаних західньо-европейських мов.

О. Мицюк.

Науковый Зборник т-ва „Просвѣта" в Ужгородѣ за 1932 рôк, ст. 155.

Літературно-науковий відділ Просвіти по восьми попередніх томах випустув оце девятий, як і раніш, присвячений науковим дослідам Закарпатської України. На першому місці йде праця каноніка д-ра Василя Гаджеги „Додатки до історіъ русинôв і руських церквей в б. жупѣ Земплинскôй". Неутомний дослідник краю, що так багацько дав для його вивчення, д-р Гаджега, як і в попередніх „Додатках".... устійнює автохтонність українців в краї і тут зосібна знову вертає до заслуженої в місцевій історії постаті кн. Федора Коріятовича та висвітлює спірні звязані з нею питання. Його праця писана діялєктом і старим правописом.

Всеволод Саханев — у московській мові — подає „Новый карпаторусскій епиграфическій матеріял", доповнюючи те, що подали на ту тему раніш: українець Ів. Панкевич і москвофіл Ю. Яворський.

Вельми заслужений для господарської історії краю мадярський жид д-р Андрій Шаш і тут подає цінний „Нарис соціяльної й господарської історії Шенборнської лятифундії Мукачівсько-Чинадіївської в першій половині XVIII. ст." (в перекладі на укр. мову). Можна закинути авторові дуже обмежене уділення місця єдиному „герою" історії краю — простому українському люду, і те, що в своїм освітленні ролі жидівства лишається жидом. Антипатію до жидівства вияснює він чужістю раси і заздрістю з господарських успіхів жидів, — і тільки.

Остання — в чеській мові — праця d-ra Fr. Gabriela говорить про „Ńývoj kolonisace drugetorskèho panstvi užhorodskèho". Автор має вже за собою кілька праць про ужгородську домінію, все цікавих, хоч все торкаються вони лиш кінця XVIII в. Не беручи на увагу попередніх століть, обмежує він динаміку розвою господарства до лінії. Лише в цій праці, і тільки відносно кольонізації, він зробив це з успіхом.

Оттак, старий канонік — місцевий українець, жид, москаль-емігрант і чех посувають вперед розвій історії Закарпатської України. Молода русинсько-українська ґенерація за 15 літ не видвигнула на поле наукового опрацювання історії краю ані одного імени! Звідси — інтернаціональність „Зборника". Бажаємо йому успіху! *Проф. О. Мицюк.*

Нові книжки видавництва „Світ Дитини" з року 1932 і 1933.

(Докінчення).

Ганс Христіян Андерзен: **Чародій-Піскосій.** На українську мову переклав: Юра Шкрумеляк. Діточа бібліотека. Книжечка: 141. Львів. Накладом видавництва „Світ Дитини". 1932. Стр. 24. Ціна 0·30.

Серед авторів діточої літератури золотими буквами записане прізвище данського письменника Г. Х. Андерзена, що з низів селянської стріхи піднісся на височину людської пошани. Андерзен не потребує крикливої реклями, він по всі часи житиме в серцях всіх дітей світу. В цій казці виступає сам автор в ролі любого Чародія-Піскосія та переповідає дітям на сон чудові казки. Через сім днів тижня водить чародій малого хлопчину по країні фантазії й мрії, вказує йому дивні річи, навчає, як має жити серед людей. Зміст казок ріжноманітний, цікавий. Книжечка прикрашена 7 образками.

А. Теодоров-Давидов: **Байки і казки.** Переклав з російської мови: Юра Шкрумеляк. Діточа бібліотека. Книжечка: 134. Накладом видавництва „Світ Дитини". Львів 1932. стр. 48. Ціна 0·60.

Змістом „Байок і казок" є ряд казок зі звіринного життя. Книжечку починає казка „Непорадна кума Явдоха", дальше: Пробудження, Вуйко Павук, От вам зіллячко (потішне оповідання про хитрого воробчика), Знай наших, Ластівче гніздо і маленький вусач. Всі ці байки і казки чергуються одна попри другу гармонійним змістом. Переклад зразковий, гарна мова, численні образки Н. Комарова підносять вартість книжечки.

Елінора Гойт Бренерш: **Маленька вдова.** Переклала: Константина Малицька. Діточа бібліотека. Книжечка: 139. Львів. Накладом видавництва „Світ Дитини" 1932. стр. 26. Ціна 0·30.

Відома рідношкільна вчителька, заслужена громадянська діячка Константина Малицька присвоїла українським дітям новий твір англійської письменниці Е. Г. Бренерш „Маленька вдова".

Маленька дівчинка Зузя, донька багатих родичів співчуває над долею хорої матери своєї товаришки. Щоби ратувати бідну матір перед нуждою, сідає сама на вулиці з бляшанкою і збирає від прохожих гроші. Фактом тим зацікавився старший пан, який виратовує хору з біди. Оповідання будить в діточих серцях співчуття до горя та біди ближнього. Воно є гарним показчиком благородности малої дівчинки, яка не жаліє труду й посвяти для біданків. Мала дитина захоплена вчинком Зузі, навчиться любити людей.

Володимира Жуковецька: **Оповідання для найменших.** Діточа бібліотека. Книжечка; 133. Накладом видавництва „Світ Дитини". Львів 1932. стр. 64. ціна 0·80.

Оповідання В. Жуковецької призначені для наших найменших. Вони в ряді малих оповідань зі щоденного життя переказують про малі пригоди наших дітей. Авторка поставила собі за задачу виказати якусь хибу чи прикмету дітей. Вона є добрим причинком, як мається поступати з малими дітьми при тяжкому обовязку виховання. Книжечка промовляє не штудерними словами, але словами, які висказують самі діти в домашньому житті.

Олег Підгірський: **Серед цвітучого чаю.** (Оповідання малого мандрівника про чай і його управу). Діточа бібліотека. Книжечка: 145) Львів. Накладом видавництва „Світ Дитини". 1933. стр. 28 ціна 0·35.

Оповідання подає популярний опис управи чаю малого мандрівника, сина Др. Івана Люпенка, який разом з родичами живе на Цейльоні. Разом з батьками малого оповідача читач оглядає плянтацію чаю багатого англійця Гарольда Анрі. Бачимо в описі загальний вигляд чайної плянтяції, добрий опис управи чаю від саджения, обтинання вершків куща чаю, збір чаєвого листя, сушення, сортовання, паковання та висилку. При кінці є гарний вірш з китайського переказу „про легенду чайного куща". Книжечка на 26 сторінках всеціло запізнає читача з управою цеї корисної ростини.

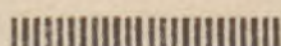
Микола Погідний: **Нечисті скарби.** Гуцульська казка. Діточа бібліотека. Книжечка: 120. Львів 1933. Накладом видавництва „Світ Дитини" стр. 36. ціна 0·50.

Автор казки про гордого боярина написав другу казку про нечисті скарби. Казка з гуцульського життя відмінна своєю будовою та розвязкою подій. Нечисті скарби, на які полакомився старий гуцул Юрко приносять йому біль та довголітню залежність від чорта. Ясним промінчиком стає йому донька Ксеня, яка з пожертвою ратує батька. Читач має при кінци змогу радіти з маленькою геройською Ксенькою над побідою правди над діяволом. Мистецькі образки Петра Андрусіва поглиблюють зміст цеї небуденної книжечки.

Б. З.: **Еміґрант (на позичену тему).** Діточа бібліотека. Книжечка: 117 Лвів 1933. Накладом видавництва „Світ Дитини" стр. 16. ціна 0·20.

Автор народний вчитель переробив відому новелю Генриха Сєнкевича „Ліхтарник". Перерібка вийшла гарно. Перед нами один з соток українських еміґрантів, що покинули рідну землю, шукаючи далеко за океаном кращої долі. Гірке життя на чужині спонукали героя оповідання осісти на старші літа серед тиші бразилійського ліса. Якраз в далеку непривітну сторону заглядає до нього вірний товариш — чоловіка книжка, а до цього рідна українська книжка, що устами найбільшого поета Тараса Шевченка ніжними словами промовляє до серця забутого людьми еміґранта. Кобзар перероджує скитальця, так що він вертає в родинну сторону, щоби тут віддати послідню свою силу. Книжечка милим способом співає про гнітучу тугу за рідним краєм, вона будить приспані патріотичні почування і вчить любити батьківщину серед найтящих обставин.

Олександер Тарнович (Львів).

Нові книжки.

(1. січень — 15. лютня с. р. і доповнення попередного виказу).

Е. Бронте: Буреверхи, повість, з анґлійської мови пер. М. Рудницький, Львів, 1933, ст. 277.

Павло Свій (П. Свєнціцький), Степові оповідання, з передм. М. Голубця, „Укр. Бібл." ч.12 Л. 1933, 16⁰, 128.

І. Ольбрахт: Розбійник Микола Шугай. Роман. З начерком Мик. Голубця: „Земля без імени". „Укр. Бібл." ч. 1. (13.) Л. 1934. 16⁰, 128.

С. Левинський: Схід і Захід, обгортка й ілюстрації С. Гординського, Л. 1934, Вид. „Ізмараґд", ст. 110.

В. Юрченко: Червоний чад. Нариси з боротьби одного повіту 1917—1923. Л. 1934. вел. 16⁰, 292. Накл. С-ки „Типоґрафія".

В. Будзиновський: Шляхетське право, істор. образок із XVII в. з 4 ілюстр. Е. Козака, Л. 1934, „Просвіта" (кн. за січень), ст. 48.

Б. Лепкий: Казка про Ксеню і дванацять місяців, ілюст. М. Фартуха, „Діточа Бібліотека" кн. 147. Л. „Світ Дитини", 1934, ст. 56.

Б. Лепкий: Орли, істор. оповідання з 1734—1750 рр., з 4 ілюстр. Е. Козака, Л. 1934, „Просвіта" (кн. за лютий), ст. 56.

М. Орач: Новітні Чари. Оповід. з життя нашого села. Л. 1934. Накл. Т-ва „Просвіта", 16⁰., 32.

о. О. Годунько: Св. Великом. Варвара. Накл. „Мети" 1933., 16⁰., 32.

С. Даушков: Укр. казки, кн. І. Кремянець 1934.

М. Середа: Петрусь Шкода (істор. оповід.) — „Діточа Бібл.“ ч. 2. 1934.

В. Пачовський, Гетьман Мазепа, містерія воскресення в 5 діях, Перем. 1933, „Краса і Сила“ ч. 3, ст. 96.

Б. Гомзин: Кров кличе (кара), драма в 5 діях, Чернівці 1933 ст. 57.

Г. Костельник: До Вифлеєму, сцен. штука для дітей у III діях. Накл. „Дім Укр. Молоді“, Л. 1934, 16⁰ 31.

О. Д. Пристай: З Трускавця у світ хмародерів. Спомини з минулого й сучасного. Під ред. д-ра Л. Мидловського I. т. Львів-Ню-Йорк 1933. 252 8⁰. Накл. власним.

„Радуйся Благодатная“. Католицькі Читання. Р. І. 1933 ч. 2. Наклад. Тов. „Епарх. Поміч“, в Перем. Секція VI. 16⁰ 16. Видає Ред. Комітет Равського Деканату в Раві Руській.

В. Балагура: Микола Хвильовий. Л. 1933, 62.

Е. Ю. Пеленський: Укр. літературна пародія. Л. 1934. 16⁰, 30.

За укр. мову в Богослуженні, процес П. Колесника, Луцьк 1933, накл. „Укр. Ниви“, 32 ст.

Г. Омельченко: ЯнПравослав Ковбек і його укр. симпатії, Прага, 1933. ст. 34.

Др. К. Трильовський і Др. С. Я.: Про велику французьку революцію. Світова історія. Ч. IX. З образ. і мапами. Вид. „Самоосвіта“ ч. 50.

Ф. Крушинський: Націон. Революція в Ірляндії. Париж.

В. Островерха: Мусоліні-людина й чин. Л. 1934. Книгзб. „Вістника“ ч 1, ст. 89.

о. М. Каровець ЧСВВ.: Велика реформа чина св. Василія. В. 1882 р. Жовква 1933. 225 ст.

Др. Д. Няряді, крижевацький еп.: Устрій Христової Церкви (Єрархія). Вид. ЧСВВ. Жовква 1933.

о. М. Вергун: Новомодні пророки або „Біблійні дослідники“, Л. 1934 ст. 14. В-во св. Андрея у Львові.

Проф. А. Конціонатор: Кінець світу, предсказаний Преч. Д. Марією в Ля Салєт, (найближча будучність). За дозволом автора пер. з нім. о. П. Дзедзик. Л. 1933. 8⁰, 100.

О. Мицюк: Українські хлопомани Чернівці 1933, 80.

О. Мицюк: Тадей Р. Рильський (1840—1902) як хлопоман та економіст. Бібл. „Дзвонів“ ч. 5. Л. 1934, 8⁰ 39.

К. Коберський і В. Левицький: Ідеольоґія кооперації. Вибір з кооперативного письменства. Львів. РСУК. 1934 8⁰, 108.

М. Чумак: Шляхи націон. виховання. Чернівці 1933 ст. 30.

Єдиний Шлях, вид. Головної Еміґр. Ради. Париж. 18 ст.

Рідна школа в ідеї і житті. Підручник для рідношк. орґанізацій і діячів. Зладив і впорядкував Л. Ясінчук. Л. 1934. Накл. Р.Ш. 8⁰, 208.

Омелянович-Павленко, ґн.: Семінар резервового старшини в тезах, таблицях і схемах: Др. Ґ. Лебон — Майбутні відносини між народами. Вип. І. Прага, (циклогр.), 1934. На правах рукопису.

С. Сильванський: Олена Сахновська, книжкові знаки АНУМ. Львів 1934, 16 ст.

Глущенко: Тексти С. Гординського й П. Ковжуна Львів, 1934, 24 ст.

о. Корнило Феделеш: Не пий! Вид. „Просвіти“ в Ужгороді ч. 155 8⁰, 20.

Укр. Екон. Бюро. Другий річник. 1934. Ukr. Econ. Bureau Second Anunal. Стор. 174. Зміст: Україна в числах. Народне господарство. Покажчик укр. культури. Звіт Укр. Екон. Бюра. Оголошення.

Звідомлення з діяльности Т-ва „Просвіта“ за час від 1. VII 1931 до 30. VI. 1933. Л. 1933. Вид. Т-ва „Просвіта“, ч. 793. 8⁰ 40+2 табл.

Келендар Т-ва „Просвіта“ в Ужгороді на рік 1934. Рік вид. XII, 8⁰, 80.

Істор. Календар-Альманах Черв. Калини на 1934 р. Л. 8, 156.

Календар для всіх на 1934 р., накл. І. Тиктора 8⁰ 160.

Конституційний Статут КАУМ. Накл. Митр. Орд. 1933, 16⁰, 21.

Правильник для порохіял. Кружка КАУМ і його відділів. Вид. КАУМ. ч. 1. 1933. 32⁰, 52.

Орґанізаційні вказівки для Кружків КАУМ. Вид. КАУМ ч. 2. 16⁰ 38.

Як провадити Касу Ощадности? Л. 1933. Накл. „Каси Укр. Катол. Молоді“, ст. 27.

Інж. М. Творидло: Про штучні погної. Л. 1934. Накл. „Сільс. Господаря“ у Л. 16⁰ 40.

Укр. Техн Господ. Інст. позаочного навчання при УГА... Генеральний цінник позаочних курсів та підручників до них на 1. II. 1934. Подєбради, (циклогр.), 33·8×22, 4 с.

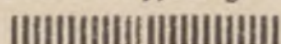
Надіслані цьогорічні: а) Журнали: „Ми“ ,зима 1934. Літерат. четвертьрічний журнал (ч. 2.) Варшава. — Вістник, ч. 1, 2. — („Назустріч“ чомусь не дістаємо). — Дажбог ч. 1. — Рідна мова, ч. 1, 2. — Українська Ілюстрація, ч. 1. — Нива, ч. 1. — Нова Хата, ч. 1, 2. — Життя і Знання, ч. 1, 2. — Вісти з Укр. Наукового Інституту в Берліні (щомісячник) ч. 1, 2. — Рідне Слово (Югославія) ч. 1, 2. — Вогні, ч, 5, 6 (січень, лютень). — Укр. Юнацтво, ч. 1, 2. — Вісти з Лугу, ч. 1, 2. — Відродження, чч. 1—3. Наш Приятель, січень, лютень. — Дзвіночок 1, 2.

Przegląd Powszechny 1, 2. — Przegląd Współczesny 1, 2. — Prąd 1—2. — Przegląd Wileński 1—3. Catho 1, 2. Nastup (місячник словацької молоді) — Вольное Козачество 1, 2, 3. — Вѣстникъ (Париж) 1. — Да злученьня (білорус. рел. місячник) 1.

б) Неперіодичні вид.: Збірник Хліборобської України т. II 1933. — Вісти Музею Визвольної Боротьби ч. 4. січень Прага.

в) Тижневики: Мета, Нова Зоря, Український Бескид (Перемишль), Хліборобський Шлях, Український Міщанин (Станиславів), Життя Покуття (Коломия), Український Тиждень (Прага), Рускі Новини (Югославія).

Biuletyn Polsko-Ukrainski (Warszawa), Русский Голос (Львів).

Чорна ліста довжників Адміністрації.

о, Свергун Пилип, п. Бережани, винен 25 зол., о. Стеців Григорій, п. Берудівці 29, Білоус Іван, учит. п. Бурштин 15, Ваньо Теодор, вл. зем., п. Буськ 15, о. Мриглодович Микола, п. Буськ 15, Василишин Петро, п, Чортків 19, о. Фіцалович Юліян, п. Дарохів 15, Др. Савицький Осип, лікар. п. Дунаїв 15, о. Патериґа Максим, п. Дунаїв 19, о. Пайкуш Теодор, п. Грималів 15, о. Чубатий Зенон, п. Гологори 15, Др. Сьокало Ярослав, п. Горлиці 15, Петровський Роман, п. Гвіздець 25, о. Лободич Роман, п. Галич 15. о. Карачок Олександер, п. Глубічок В. 5, Лаврівна Анна, учит. п. Городенка 15, Хомів Павло, учит. п. Городенка 15, о. Гучко В., п. Горинець 15, о. Іванчук Микола, п. Іванчани, 15, о. Букшований Іван, п. Яблонів к. Кол, 15, о. Вальницький Іван, п. Озеряни 19, о. Олексій Михайло, п. Калуш 15, о. Подлісецький Емануїл, п. Калуш 15, Др. Горошко Іван, адвокат, п. Камінка Стр. 15, о. Лопатинський Степан, п. Княже 15, Др. Боднар Мих., адвокат, п. Косів 15, о. Кулицький Микола, п. Козлів 15, Др. Стадник Мик., адвокат, п. Козова, 15, о. Іванчук Семен, п. Козова 7, о. Добровольський Роман, п. Козова 15, о. Чорнодоля Ілля, п. Кудринці 15, о. Др. Стоцький Олександер, п. Куровичі 15, о. Др. Скобельський, п. Кути 15, Михаловський Евген, п. Любачів 15, о. Каленюк Роман, п. Любінці В. 15, о. Михайлишин Волод., п. Маґерів 15, о. Теодорович Павло, п. Милятин Н. 15, о. Вах Павло, п. Мушина 20, Потеза Юрій, учитель, п. Надвірна 15, о. Пелехатий Йона, п. Нуще 15, Др. Кибюк Ілля, адвокат, п. Обертин 24, о. Костельний Іван, п. Оліїв 15, о. Циганенко Петро, п. Перегінсько 15, о. Чайковський Михайло, п. Пеняки 25, Др. Явний Григорій, лікар, п. Підгайці 15, о. Білик Василь, п. Підшумлянці 15, о. Патрило Михайло, п. Підволочиська 24, о. Бобиляк Ілля, п. Палюхів М. 15, о. Казановський Гавриїл, п. Поникза 20, о. Гранківський Юліян, п. Попельники 15, о Лопатинський Евген, п. Прошова 15, о. Грицеляк Микола, п. Перемишль 15, о. Луцишин Іван, п. Перемишляни 15, Авдикович Р., суддя, п. Перемишляни 15, о. Кінасевич Теод., п. Рогатин 15, о. Чаниж Теодор, п. Рожнітів, 15, о. Левицький Мих., п. Рожнітів 29, Др. Білинський Петро, адв., п. Самбір 29, о. Пелех Іван, п. Сілець 13, о. Демчук Володимир, п. Сколє 15, Др. Перфецький Роман, адв., Сокаль 25, Щуровський Мих п. Соколівка к. О. 24, Тов. „Українська Бесіда“, Станиславів 15, о. Ріпецький Роман, п. Станиславів 15, Др. Мартинович Павло, адв., п. Солотвина 15, Др. Маланюк Осип, лікар, п. Станиславів 20, о. Олексин Василь, п. Стара Сіль 15, Др. Калуський Вол., адв., п. Стрий 15, Др. Лужецький Вол., адв., п. Стрий 15, о. Брицький Василь, п. Угнів 15, о. Широцький Микола, п. Володимир 25, Др. Саламаха Ілля, адв., п. Залізці 15, о. Джулинський Павло, п. Зборів 15, о. Іванець Осип, п. Зборів 15, Др. Дольницький Волод., п. Золочів, 24, о. Рибачук Осип, п. Золотники 15, о. Мухнацький Яков, п. Жовква 15. (Далі буде).